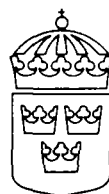

Regeringens proposition 1993/94:210

Särskilda konkurrensregler för lantbruket

Prop.
1993/94:210

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 7 april 1994

Birgit Friggebo

Mats Odell
(Näringsdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till nya bestämmelser i konkurrenslagen som innebär att förbudet i 6 § samma lag inte skall vara tillämpligt på viss samverkan i ekonomiska föreningar vars medlemmar är företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet, s.k. primärföreningar. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 1994.

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20) . .	4
3	Ärendet och dess beredning	7
4	Livsmedelspolitiken	9
	4.1 Historik	9
	4.2 Den interna avregleringen	9
	4.3 Omställning inför ett EU-medlemskap	10
	4.4 GATT-avtalet	11
	4.5 Trädgårdspolitiken	12
	4.6 Skogspolitiken	13
5	Den svenska konkurrensrätten	13
	5.1 Äldre konkurrenslagstiftning	13
	5.2 Särskilda konkurrensregler på jordbruksområdet . . .	14
	5.3 Gällande konkurrenslagstiftning	15
	5.3.1 Lagens innehåll	15
	5.3.2 Lagens tillämpning på jordbruksområdet	17
6	Förhållandet mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar	18
7	Europeiska Unionen	19
	7.1 EG:s jordbrukspolitik	19
	7.1.1 Allmänt	19
	7.1.2 Reformeringen av CAP	20
	7.2 EG:s konkurrensregler	21
	7.3 Konkurrensreglernas tillämpning på jordbruksområdet	22
8	EES-avtalet	25
9	Tillämpningen av konkurrensregler på jordbruksområdet i andra länder	25
	9.1 Danmark	25
	9.2 Norge	26
	9.3 Finland	26
	9.4 Tyskland	26
	9.5 USA	27

10	Lantbrukskooperationen och verksamheten inom jordbruks-, trädgårds- och skogsnäringen	28
10.1	Allmänt om lantbrukarnas föreningsrörelse	28
10.2	Mejeriorganisationen	29
10.3	Slakteriorganisationen	30
10.4	Lantmännenorganisationen	31
10.5	Trädgårdsnäringen	32
10.6	Skogsägarföreningarna	33
10.7	Övrig lantbrukskooperation	33
11	Överväganden och förslag	34
11.1	Behovet av särskilda konkurrensregler för lantbruket	34
11.2	Företag som bör omfattas av de föreslagna konkurrensreglerna	36
11.3	Verksamhet som bör omfattas av reglerna	39
11.4	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	51
12	Kostnader och andra effekter av förslaget	53
12.1	Samhällsekonomin och företagen	53
12.2	Domstolarna och Konkurrensverket	54
13	Författningskommentar	55
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian Särskilda konkurrensregler för lantbruket (Ds 1994:20)	61
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	63
Bilaga 3	Sammanställning av remissyttranden över promemorian Särskilda konkurrensregler för lantbruket (Ds 1994:20)	66
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	151
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	154
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 april 1994 . .	155

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20).

2 Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

Regeringen har följande förslag till lagtext.

Härigenom föreskrivs i fråga om konkurrenslagen (1993:20)

dels att 6 § skall ha följande lydelse

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 18 a - 18 c §§, samt närmast före 18 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 eller 15 § eller av 13 eller 17 §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 eller 15 § eller av 13, 17 eller 18 c §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrida konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Detta gäller särskilt sådana avtal som innebär att

1. inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs,
2. produktion, marknader, teknisk utveckling eller investeringar begränsas eller kontrolleras,
3. marknader eller inköpskällor delas upp,
4. olika villkor tillämpas för likvärdiga transaktioner, varigenom vissa handelspartner får en konkurrensnackdel, eller
5. det ställs som villkor för att ingå ett avtal att den andra parten åtar sig ytterligare förpliktelser som varken till sin natur eller enligt handelsbruk har något samband med föremålet för avtalet.

18 a §

Med primär lantbruksförening avses i denna lag en ekonomisk förening vars medlemmar är enskilda lantbrukare eller andra företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk. Om sammanslutningar av sådana företag är medlemmar i föreningen, anses den dock vara primär lantbruksförening endast under förutsättning att sammanslutningarna bara utgörs av lokala sammanslutningar av företag med verksamhet av angivet slag.

18 b §

Med jordbruksprodukter avses i denna lag sådana varor som anges i bilagan till lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Med trädgårdsprodukter avses sådana varor som anges i den i tulltaxelagen (1987:1068) intagna tulltaxan 6 - 8 kap.

Med skogsprodukter avses sådana varor som anges i den i tulltaxelagen (1987:1068) intagna tulltaxan 44, 47 och 48 kap.

18 c §

Förbudet i 6 § gäller inte för sådana avtal inom en primär lantbruksförening eller dess dotterföretag som avser samverkan mellan föreningens medlemmar om

1. produktion, insamling, förädling, försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet såsom användandet av gemensamma anläggningar, lagring, beredning, distribution eller marknadsföring i fråga om jordbruksprodukter, träd-

2. inköp av varor eller tjänster för sådan verksamhet som avses under 1.

Första stycket gäller dock inte avtal som har till syfte eller ger till resultat

1. att en medlems fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras

a) i fråga om valet av avnämare eller leverantör,

b) i fråga om möjligheten att lämna föreningen, eller

c) i annat avseende av motsvarande betydelse, eller

2. att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras hos medlemmarna när

a) försäljningen sker direkt mellan medlem och tredje man, eller

b) föreningen svarar för försäljningen och konkurrensen på marknaden hindras, begränsas eller snedvrids i väsentlig omfattning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.

Den nya konkurrenslagen (1993:20, KL) trädde i kraft den 1 juli 1993 (prop. 1992/93:56, bet. 1992/93:NU17, rskr. 1992/93:144). För avtal som förelåg eller förfaranden som tillämpades när KL trädde i kraft finns särskilda övergångsbestämmelser. Konkurrenslagen ersatte den tidigare konkurrenslagen (1982:729) samt lagen (1991:921) om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter. Sistnämnda lag antogs i anslutning till riksdagens beslut om en ny livsmedelspolitik och trädde i kraft samtidigt som denna började tillämpas den 1 juli 1991.

En effektiv konkurrens är viktig för samhällsekonomin och är till fördel för konsumenterna genom att priserna pressas och utbudet av varor och tjänster blir större och mer varierat. Konkurrensen på många marknader i Sverige är otillräcklig. Den nya kraftfullare konkurrenslagen är en av regeringens åtgärder för att få till stånd en effektivare konkurrens.

Konkurrenslagen är generell och gäller lika för hela näringslivet oavsett verksamhet och företagsform. Frågan om konkurrenslagens tillämpning på jordbruksområdet kommenteras i förarbetena till lagen (prop. 1992/93:56 s. 22, 25 och 79, bet. 1992/93:NU17 s. 15 f.). Statsmakterna redovisade en positiv syn på samverkan mellan jordbrukare och andra råvaruproducenter med hänsyn till de särskilda förutsättningar som gäller för jordbruksnäringen. Det anfördes att det är naturligt och oftast nödvändigt för primärproducenternas överlevnad att de sluter sig samman i s.k. primärföreningar såvitt avser produktion eller försäljning av jordbruksprodukter samt utnyttjande av gemensamma anläggningar för lagring, behandling eller förädling av jordbruksprodukter.

Statsmakternas bedömning var att sådan samverkan mellan medlemmar i s.k. primärföreningar i många fall skulle omfattas av förbudet i konkurrenslagen mot konkurrensbegränsande samarbete men att denna samverkan sammantaget hade så positiva effekter att den, med vissa begränsningar, borde kunna kvalificera för undantag enligt lagens bestämmelse om detta.

Konkurrensverket, som tillämpar konkurrenslagen, har efter en närmare prövning av förhållandena på berörda marknader i en skrivelse till regeringen den 26 november 1993 redovisat sin bedömning att det praktiskt taget inte finns några möjligheter att meddela undantag enligt konkurrenslagens bestämmelser - varken när det gäller gruppundantag som regeringen kan meddela eller individuella undantag som Konkurrensverket har befogenhet att besluta om - för den samverkan som bedrivs mellan enskilda jordbrukare och andra råvaruproducenter i s.k. primärföreningar. Konkurrensverket förordar en särlagstiftning, och lämnar också förslag till en sådan, där vissa slag av samverkan mellan jordbrukare och andra råvaruproducenter inom jordbruket undantas från förbudet i 6 § KL.

Konkurrensverkets uppfattning är vidare att de strukturella frågor som rör jordbruket måste övervägas inom ramen för en jordbrukspolitisk översyn inför ett medlemskap i Europeiska Unionen (EU) under år 1995. Mot denna bakgrund anser verket att det vore ytterst olyckligt om jordbruksfrågan under år 1994 skulle hanteras på ett sätt som inte ligger

i linje med de jordbrukspolitiska överväganden som måste göras.

Regeringen bemyndigade den 16 december 1993 chefen för Näringsdepartementet att tillkalla en arbetsgrupp med uppgift att utreda vilka speciella konkurrensrättsliga regler som krävs för att enskilda jordbrukare och andra råvaruproducenters samverkan i föreningar (primärföreningar) inom lantbrukets område inte onödigtvis skall komma i konflikt med konkurrenslagen.

Arbetsgruppen överlämnade den 31 januari 1994 departementspromemorian Särskilda konkurrensregler för lantbruket (Ds 1994:20). Arbetsgruppens sammanfattning av promemorian och promemorians lagförslag finns i *bilagorna 1 och 2*.

Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena finns i *bilaga 3*.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 10 mars 1994 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*.

Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Regeringen har i propositionen följt Lagrådets förslag. Dessutom har vissa redaktionella ändringar gjorts i lagtexten.

Federativ samverkan

I förhandlingarna om ett svenskt medlemskap i EU siktar Sverige på en fullständig integrering med EG:s gemensamma jordbrukspolitik från tidpunkten för ett medlemskap. Statsmakternas ambitioner är därvid att uppnå så stora positiva samhällsekonomiska effekter som möjligt. Detta förutsätter vissa anpassningar redan före ett EU-medlemskap av de regler som gäller för det svenska jordbruket och trädgårdsnäringen. Därvid måste hänsyn tas till både behovet av en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och till konsumenternas och skattebetalarnas intressen. Inom ramen för det omställningsarbete som nu pågår är det naturligt att analysera hur de svenska konkurrensreglerna förhåller sig till EG:s och de enskilda medlemsländernas konkurrensregler för jordbruket och trädgårdsnäringen. Med hänsyn till den struktur som kännetecknar den svenska jordbruksnäringen kommer frågan om *s.k. federativ samverkan mellan föreningar* att stå i centrum för analysen. Om det visar sig att sådan samverkan inom EU-länderna förekommer i former som inte är förenliga med svensk konkurrenslagstiftning bör övervägas vilka förändringar av konkurrensreglerna som krävs. Utgångspunkten bör, med hänsyn till den svenska samhällsekonomi, givetvis vara att verksamheter inom jordbruket och trädgårdsnäringen som vid ett medlemskap skulle bli tillättna inte skall behöva upphöra före ett EU-medlemskap.

Frågan om det finns jordbrukspolitiska skäl att redan nu väga in de förhållanden och de konkurrensregler som råder för lantbruket inom EU vid utformningen och tillämpningen av den svenska konkurrenslagen bereds för närvarande inom Jordbruksdepartementet.

4.1 Historik

Dagens livsmedelspolitik har sitt ursprung i 1920- och 1930-talens världsomspännande ekonomiska kris. De flesta industriländer införde under 1930-talet en reglering av priserna på jordbruksprodukter för att skydda jordbruket mot krisens verkningar i form av starka prisfall och hård internationell konkurrens av dumpningskaraktär. Den reglering av jordbrukssektorn som formades på 1930-talet var i stort sett oförändrad fram till år 1991. Efter 1920- och 1930-talens ekonomiska kris motiverades regleringarna främst av socialpolitiska skäl och under krigsåren skulle befolkningens försörjning tryggas. Principerna för jordbrukspolitiken har varit föremål för riksdagens prövning vid flera tillfällen under efterkrigstiden.

År 1985 fastställde riksdagen riktlinjer för en samlad livsmedelspolitik. Huvudmålet för livsmedelspolitiken skulle vara att trygga vårt lands livsmedelsförsörjning såväl i fredstid som under kriser och krig. Beslutet innehöll även ett konsument- och inkomstmål som syftade till att ge konsumenterna tillgång till livsmedel av god kvalitet till rimliga priser samt att ge jordbrukarna en med jämförbara grupper likvärdig standard. Livsmedelspolitiken skulle även främja en god regional balans. I 1985 års beslut tillkom också ett miljö- och naturresursmål enligt vilket jordbruket och livsmedelsnäringen måste ta hänsyn till kravet på en god miljö och till behovet av en långsiktig och planerad hushållning med våra naturresurser. Regleringen bestod fram till år 1991 av två huvudkomponenter: ett gränsskydd och en intern marknadsreglering. Gränsskyddet upprätthölls i form av rörliga införselavgifter som syftade till att ge en stabil prisnivå inom landet oberoende av svängningar i världsmarknadspriserna. Principerna för den interna marknadsregleringen var i korthet att lantbrukarna, genom avgifter på all produktion, kollektivt finansierade huvuddelen av kostnaderna för export av de jordbruksprodukter som inte kunde avsättas inom landet. Sammantaget innebar detta att priserna på jordbruksprodukter upprätthölls på administrativ väg. Regleringen omfattade alla viktiga jordbruksprodukter och avsåg förutom primärledet även viss insamling och förädling. Regleringarna administrerades av sju regleringsföreningar.

4.2 Den interna avregleringen

Riksdagens beslut 1990 om en ny jordbruks- och livsmedelspolitik (prop. 1989/90:146, bet. 1989/90:JoU 25, rskr. 1989/90:327) innebär en successiv avreglering av jordbruket och en övergång till ett mer marknadsinriktat system. Beslutet föranleddes bl.a. av att den tidigare livsmedelspolitiken kännetecknades av dålig måluppfyllelse. Sverige hade en kostsam överproduktion som måste säljas på världsmarknaden till priser som understeg produktionskostnaderna. Prisutvecklingen på livsmedel översteg inflationen. Samtidigt avskärmades konsumenterna och producenterna från varandra. Prisstödet ledde även till att mark-

värdena steg och därigenom stimulerade intensiteten i jordbruksproduktionen med belastningar på miljön som följd.

Prop. 1993/94:210

En utgångspunkt för livsmedelspolitiken skall enligt beslutet vara att produktionen i princip skall vara underkastad samma villkor som andra näringar. Producenterna skall endast ersättas för efterfrågade varor och tjänster. Ett gränsskydd i form av rörliga avgifter behålls tills vidare i avvaktan på ett resultat av förhandlingarna om ett nytt GATT-avtal (General Agreements on Tariffs and Trade), se nedan. De interna marknadsregleringarna avvecklas successivt. Lagen om prisreglering på jordbrukets område upphörde att gälla den 1 juli 1991 och ersattes med lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Övergångsbestämmelser till sistnämnda lag finns i lagen (1990:616) om införande av lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Avskaffandet av de interna marknadsregleringarna innebär i huvudsak att den kollektiva exportfinansieringen av överskott och de sju regleringsföreningarnas myndighetsuppgifter avvecklas eller har avvecklats. För att underlätta jordbrukets omställning till en mer marknadsinriktad situation beslutade riksdagen om vissa övergångsåtgärder.

Riksdagens beslut innebär bl.a. att ett förenklat system för lönsamhetsutjämning utan exportfinansiering inom mjölkprisregleringen skall vara i kraft till den 1 juli 1995. Riksdagen har i ett senare beslut givit regeringen möjlighet att besluta om hur avtrappningen skall ske. Vidare infördes ett temporärt system för stöd till export av kött t.o.m. budgetåret 1993/94 om sammanlagt 450 miljoner kronor. Ett förenklat system för inlösen av överskott av spannmål behålls t.o.m. budgetåret 1993/94. Inköpspriset sänks successivt. Export av eventuella överskott under denna period finansieras över statsbudgeten.

4.3 Omställning inför ett EU-medlemskap

En särskild kommission, Omställningskommissionen, med uppgift att förbereda en avstämning av omställningsbesluten i 1990 års livsmedelspolitik har lagt fram tre betänkanden (SOU 1992:87, 1992:125, 1993:33) med ett antal förslag till åtgärder. Kommissionen har enligt regeringens direktiv beaktat effekter och faktorer som inte var kända eller förutsedda vid tidpunkten för det livsmedelspolitiska beslutet. Utgångspunkter för kommissionens arbete har varit att omställningen av jordbruket skall fullföljas på ett sådant sätt att Sverige vid inträdet i EU har en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och livsmedelsindustri.

I prop. 1992/93:100 bil. 10 (bet. 1992/93:JoU 13, rskr. 1992/93:231) anges att Sverige siktar på en fullständig integrering med EG:s gemensamma jordbrukspolitik från tidpunkten för medlemskap. Sverige skall vid integrationen uppnå så stora positiva samhällsekonomiska effekter som möjligt med hänsyn tagen till både behovet av en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och till konsumenternas och skattebetalarnas intressen. Ambitionen bör vara att inga övergångsåtgärder skall behöva tillämpas sedan Sverige blivit medlem samt att övriga

konkurrensbegränsande åtgärder undanröjs, i båda fallen på basis av ömsesidighet. Vidare anges att det för att Sverige vid tidpunkten för inträde skall ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och livsmedelsindustri krävs att en anpassning av de svenska pris-, stöd- och kostnadsnivåerna påbörjas redan före ett medlemskap. Det förutsätter anpassningar av 1990 års livsmedelspolitiska beslut i syfte att få ett jordbruk som har förutsättningar att överleva och utvecklas med de nya förutsättningar och spelregler som ett medlemskap innebär. Vidtas inte vissa anpassningsåtgärder före ett medlemskap riskerar dessutom vissa delar av primärproduktionen, som har förutsättningar att vara konkurrenskraftiga i EG, att slås ut under perioden fram till ett medlemskap.

Mot bakgrund av detta och Omställningskommissionens förslag har regeringen och riksdagen beslutat om vissa justeringar i 1990 års jordbruks- och livsmedelspolitiska beslut. För vegetabilieproduktionen har inlösen systemet förlängts till att omfatta även budgetåret 1994/95 och vissa justeringar har gjorts av inlösenpriset och referenspriset (som gränsskyddet avvägs mot). Ett arealbidrag har införts liknande det som finns i EG. Vidare har prisregleringsavgiften på handelsgödsel samt gränsskyddet för proteinfodermedel tagits bort.

För animalieproduktionen har riksdagen, främst mot bakgrund av minskade fodermedelskostnader på grund av borttagandet av gränsskyddet på proteinfodermedel, beslutat om vissa sänkningar i djurbidrag och gränsskydd.

Vidare har riksdagen beslutat dels om en förlängning av det temporära systemet för köttexport till den 31 december 1994 samt ett tillskott på 100 miljoner kronor, dels om 150 miljoner kronor för export av förädlade livsmedel som inte ryms inom systemet för industrins råvarukostnadsutjämning för perioden 1 juli 1993 - 30 december 1994.

Sammantaget innebär riksdagens olika beslut att delar av EG:s system införs redan före ett medlemskap i enlighet med Sveriges målsättning att ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och livsmedelsindustri vid tidpunkten för EU-medlemskap och ambitionen att inga övergångs-åtgärder skall behöva tillämpas. I praktiken innebär det, i kombination med Sveriges positioner i medlemskapsförhandlingarna, att det på många områden inom jordbruks- och livsmedelsproduktionen sker en viss återreglering i samband med anpassningen till och införlivandet av EG:s gemensamma jordbrukspolitik.

4.4 GATT-avtalet

För jordbruket innebär GATT-avtalet att den totala nivån av det internstöd som påverkar handeln skall dras ned med 20 procent jämfört med läget 1986-1988. Sverige berörs inte i så stor omfattning av denna neddragning, eftersom Sverige genom 1990 års livsmedelspolitiska reform redan uppfyllt förpliktelserna.

För gränsskyddet på jordbrukets område innebär avtalet att alla former av s.k. icke tariffära gränsskydd (t.ex. variabla införselavgifter, kvantitativa importrestriktioner, minimipris etc.) omvandlas till tullar som

är bundna i GATT och kan lösas först vid omförhandling. Detta skall i princip ske genom att skillnaden mellan inhemskt pris och världsmarknadspris för perioden 1986-1988 omvandlas till tull. Alla tullar skall dras ned med i genomsnitt 36 procent, dock minst 15 procent för varje enskild tullposition. För Sverige blir effekterna av avtalet mest påtagliga genom åtagandena beträffande gränsskyddet. De bundna och successivt sänkta tullarna sätter ett tak för hur mycket våra priser kan överstiga världsmarknadspriserna. Sverige har lagt neddragningarna så att vi så långt möjligt anpassar nivåerna till EG:s.

För exportsubventioner på jordbruksområdet gäller att jämfört med genomsnittet för basperioden 1986-1990 skall utgifter för exportsubventioner dras ned med 36 procent och volymer som exporteras med subventioner minskas med 21 procent. Åtagandena gäller produktvis. För vidareförädlade produkter gäller att det totala sammanlagda värdet av exportsubventionerna skall dras ned med 36 procent jämfört med genomsnittet 1986-1990. Sverige har genom 1990 års reform i huvudsak avskaffat exportsubventionerna. GATT-reformen sätter dock gränser för storleken på subventionerna i de fall Sverige har kvar subventioner, t.ex. på spannmålssidan.

Reformperioden är 6 år med början under 1995.

4.5 Trädgårdspolitiken

Historiskt sett har det i Sverige alltid funnits ett starkt samband mellan jordbrukspolitik och trädgårdspolitik. Genom 1979 års trädgårdspolitiska beslut fick trädgårdspolitiken en mera självständig roll gentemot jordbrukspolitiken.

De riktlinjer som lades fast år 1979 (prop. 1978/79:136, bet. 1978/79:JoU29, bet. 1978/79:SkU47, rskr. 1978/79:399) innebär att de som arbetar inom trädgårdsnäringen skall ha en ekonomisk och social standard som är likvärdig med den som erbjuds inom andra näringar. Näringen skall erbjuda trygg sysselsättning och god arbetsmiljö. Samtidigt skall konsumenterna tillförsäkras produkter av god kvalitet till rimliga priser.

De medel som lades fast för att nå målen kom att bestå av gränsskydd i form av tullar, rationaliseringsbefrämjande insatser i form av finansiellt stöd till odlingsföretag, rådgivning, forskning, försöksverksamhet och undervisning.

Inom EG omfattas trädgårdsnäringen av den gemensamma jordbrukspolitiken, se avsnitt 7.1.

I prop. 1992/93:183 (bet. 1992/93:JoU 20, rskr. 1992/93:330) anges att genom avvecklingen av prisregleringsavgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel kommer den yrkesmässiga trädgårdsnäringen att efter utgången av år 1993 stå i stort sett utan kollektiva medel för information, marknadsföring och utvecklingsarbete. Mot bakgrund av dels behovet av anpassningsåtgärder inför ett svenskt EU-inträde, dels trädgårdsnäringens avsaknad av kollektiva medel efter utgången av år 1993, anvisades vidare 25 mkr för att stärka näringens långsiktiga konkurrenskraft.

I prop. 1992/93:226 (bet. 1992/93:JoU 15, rskr. 1992/93:352) anges att svensk skogspolitik sedan länge har präglats av att staten mer eller mindre starkt har ställt krav på en varaktig hushållning med skogarna. Skälen för detta har från tid till annan varierat. Det kan hävdas att kravet med tiden stärkts och gjorts tydligare. I 1979 års skogspolitiska beslut slogs det bl.a. fast att vi bör eftersträva en väl avvägd hushållning med skogarna som gör det möjligt att kontinuerligt utnyttja det virke som skogarna kan ge. Miljöfrågorna lyftes fram mer än tidigare men fick inte den tyngd som vi i dag anser vara nödvändigt. Detta var de viktigaste skälen till en omprövning av 1979 års beslut.

Mot bakgrund av detta lades det fram nya mål för skogspolitiken. Det innebär att miljöfrågorna ges en mer framskjuten plats än tidigare. Från och med år 1994 finns det sålunda både ett produktionsmål och ett miljömål för skogsbruket. Dessa mål är jämställda. Sammanfattningsvis uttrycks detta så att skogen, som en nationell tillgång, skall skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. I enlighet med detta har ändringar gjorts i skogsvårdslagen (1979:429) så att miljöfrågornas växande betydelse markeras genom en skärpning av de bestämmelser som rör hänsynen till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen. Ändringarna i lagen innebär även en betydande avreglering och därmed en ökad frihet för skogsägarna. Bland annat minskas det statliga ekonomiska stödet kraftigt och den översiktliga skogsinventeringen upphör.

5 Den svenska konkurrensrätten

5.1 Äldre konkurrenslagstiftning

Konkurrenslagen (1982:729), som gällde från den 1 januari 1983 och ersattes av konkurrenslagen (1993:20), hade till ändamål att främja en från allmän synpunkt önskvärd konkurrens inom näringslivet genom åtgärder mot skadliga konkurrensbegränsningar.

Lagen byggde, liksom dess föregångare konkurrensbegränsningslagen (1953:605), i huvudsak på den s.k. missbruksprincipen. Detta innebar att lagen medgav ingripande mot ett företag när det konstaterades att företaget i ett enskilt fall framkallade en konkurrensbegränsning som hade skadlig verkan. Syftet med ingripandet var att för framtiden undanröja en sådan skadlig verkan. Begreppet skadlig verkan innebar att ett ingripande enligt konkurrenslagen förutsatte att konkurrensbegränsningen var kvalificerad på visst sätt. Uttrycket konkurrensbegränsning i lagen hade en mycket vid innebörd. Det ansågs i princip omfatta varje förhållande som innebar eller hade till följd att konkurrensen inte var fullkomligt fri och ohämmad. Formerna för ingripande enligt konkurrenslagen var förbud att i fortsättningen tillämpa ett visst konkurrensbegränsande förfarande eller åläggande för framtiden att vidta en viss åtgärd. Förbud eller åläggande kunde förenas med vite.

Konkurrenslagen var tillämplig på all typ av näringsverksamhet. Tillämpningsområdet begränsades emellertid i realiteten genom särregleringar som uttryckte samhällets syn på hur verksamheten borde bedrivas på vissa områden (prop. 1981/82:165, s. 185 f.). Lagtekniskt ansågs detta framgå av det i generalklausulen uppställda kravet för ingripanden att en konkurrensbegränsning skulle medföra en från *allmän synpunkt* skadlig verkan. Genom den interna pris- och marknadsreglering som fram till den 1 juli 1991 gällde på jordbrukets område, och som förutom primärledet även omfattade viss insamling och förädling, var motsvarande delar inom jordbrukssektorn undantagna från konkurrenslagens tillämpningsområde.

5.2 Särskilda konkurrensregler på jordbruksområdet

I samband med omläggningen av livsmedelspolitiken och därmed en successiv avveckling av den interna marknadsregleringen från och med den 1 juli 1991 infördes lagen (1991:921) om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter. Lagen upphörde att gälla i samband med att den nu gällande konkurrenslagen trädde i kraft den 1 juli 1993.

I propositionen med förslag till lagen (prop. 1990/91:147, bet. 1990/91:NU33, rskr. 1990/91:366) angavs att omläggningen av livsmedelspolitiken var mycket genomgripande och på ett avgörande sätt ändrade förutsättningarna för näringen. Det statliga interna regleringsystemet hade inneburit och i vissa fall förutsatt en långtgående samverkan i den lantbrukskooperativa föreningsrörelsen. När det statliga interna regelsystemet upphörde skulle flera av de konkreta uppgifter som sköts av föreningsrörelsen falla bort. Eftersom gränsskyddet behölls för vissa jordbruksprodukter ökade betydelsen av väl fungerande hemmamarknader.

För att säkerställa att företag inte i en eller annan form tog över vissa delar av den interna marknadsregleringen och administrerade den i egen regi borde enligt propositionen och riksdagsbehandlingen i Jordbruks- och Näringsutskotten i lag anges vilka spelregler som skall gälla för marknadens aktörer. Det konstaterades samtidigt att avregleringen på livsmedelsområdet visserligen innebar att det efter den 1 juli 1991 skulle finnas större utrymme för ingripanden mot konkurrensbegränsningar på området med stöd av generalklausulen i 2 § konkurrenslagen. De former av samverkan som den föreslagna lagen tog sikte på bedömdes emellertid vara av den karaktären att de generellt fick anses ha skadlig verkan och en prövning från fall till fall enligt missbruksprincipen bedömdes därmed mindre lämplig. Lagen hade därför formen av straffsanktionerade förbud mot vissa typer av samverkan. Från förbuden gällde vissa undantag.

Lagen innebar förbud mot sådan samverkan mellan näringsidkare i samma led som innebär

- att inköp av varor inom landet eller efterföljande produktion eller försäljning delas upp i kvoter, i geografiska områden eller i kundkretsar,

- att produktionen eller utbudet av varor inom landet begränsas på annat sätt, eller
- att underskott vid försäljning av jordbruksprodukter på export finansieras gemensamt.

Förbuden gällde för näringsidkare som omfattats av den tidigare gällande jordbruksregleringen, dvs. sådana vars verksamhet avsåg

1. köp av jordbruksprodukter från jordbrukare eller andra råvaruproducenter, eller
2. bearbetning eller förädling i något efterföljande produktionsled av sådana produkter.

Det bedömdes inte nödvändigt eller önskvärt att sådan samverkan som förekommer i verksamheten *inom* en ekonomisk förening bestående av enbart jordbrukare eller andra råvaruproducenter skulle omfattas av lagstiftningen. Ett undantag för sådan samverkan infördes därför i lagen. Undantaget gällde även om föreningen hade vissa inte längre aktiva jordbrukare som medlemmar.

Undantag från förbudet gällde också för sådana förfaranden som bara i begränsad utsträckning kunde påverka konkurrensen på den marknad det var fråga om i varje särskilt fall. Som tumregel angavs att konkurrensen kunde anses påverkad endast i begränsad utsträckning, om aktuell samverkan nådde en omfattning som påverkade mindre än 25 procent av den relevanta marknaden. Dispens från förbudet kunde också meddelas av Marknadsdomstolen.

I enlighet med vad riksdagen uttalade i samband med omläggningen av livsmedelspolitiken skulle samverkan i säljbolag för att hantera säsongsvariationer och tillfälliga mindre exportkvantiteter inte förhindras (1989/90:JoU25 s. 97). Sådan samverkan fick emellertid inte strida mot konkurrenslagstiftningen och konkurrensmyndigheterna förutsattes följa utvecklingen och ingripa om samarbetet innebar att producenterna på nationell nivå kollektivt bar förluster vid export.

5.3 Gällande konkurrenslagstiftning

5.3.1 Lagens innehåll

En ny konkurrenslag (1993:20) trädde i kraft den 1 juli 1993. De materiella konkurrensreglerna i lagen har utformats efter förebild från EG:s och EES-avtalets konkurrensregler. Lagen har till ändamål att undanröja och motverka hinder för en effektiv konkurrens i fråga om produktion av och handel med varor, tjänster och andra nyttigheter. I lagen avses med företag en fysisk eller juridisk person som driver verksamhet av ekonomisk eller kommersiell natur.

Lagen innehåller två principiella förbud. Enligt 6 § är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat. Detta gäller t.ex. sådana avtal som innebär att

- inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs,

- produktion, marknader, teknisk utveckling eller investeringar begränsas eller kontrolleras,
- marknader eller inköpskällor delas upp.

Förbudet mot samverkan omfattar inte samverkan av mindre betydelse. Detta markeras genom uttrycket att konkurrensen skall begränsas på ett *märkbart sätt*. I propositionen 1992/93:56 anges att samarbete mellan mindre eller medelstora företag där avtalsprodukterna, eller produkter som av konsumenterna uppfattas som likvärdiga och som tillverkas eller säljs av avtalsparterna, omfattar en mindre del av den relevanta marknaden - omkring tio procent - normalt torde sakna betydelse för konkurrensen. Är det enbart fråga om mycket små företag med en årsomsättning under tio miljoner kronor torde marknadsandelen kunna vara något högre än tio procent utan att samarbetet faller under förbudet.

Konkurrensverket har i sitt allmänna råd (KKVFS 1993:2) om avtal av mindre betydelse (bagatellavtal) som inte omfattas av 6 § konkurrenslagen (1993:20) närmare utvecklat hur begreppet *märkbart sätt* bör tolkas.

Enligt det allmänna rådet påverkas konkurrensen *inte* på ett märkbart sätt om avtalsparternas marknadsandel inte överstiger tio procent och årsomsättningen för var och en av dessa inte överstiger 200 miljoner kr.

När det gäller samarbete i vilket endast företag med en årsomsättning som inte överstiger 10 miljoner kr deltar kan marknadsandelen uppgå till 15 procent utan att konkurrensen anses påverkas på ett märkbart sätt.

Enligt 7 § är avtal eller avtalsvillkor som är förbjudna enligt 6 § ogiltiga.

Konkurrensverket får i det särskilda fallet i enlighet med 8 § besluta om undantag från förbudet i 6 § för ett avtal som bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande och som tillförsäkrar konsumenterna en skälig andel av den vinst som därigenom uppnås. Ytterligare förutsättningar för undantag är att avtalet bara ålägger de berörda företagen nödvändiga begränsningar och att avtalet inte ger företagen möjlighet att sätta konkurrensen ur spel för en väsentlig del av nyttigheterna i fråga. Undantag från förbudet i 6 § kan av regeringen enligt 17 § ges för grupper av avtal som uppfyller förutsättningarna i 8 § (gruppundantag).

Regeringen har hittills i förordningar med förordningsmotiv (Regeringens förordningsmotiv 1993:1) beslutat om gruppundantag för nio olika kategorier av avtal. Det gäller

- ensamåterförsäljaravtal (1993:72),
- exklusiva inköpsavtal (1993:73),
- försäljnings- och serviceavtal för motorfordon (1993:74),
- specialiseringsavtal (1993:75),
- forsknings- och utvecklingsavtal (1993:76),
- patentlicensavtal (1993:77),
- know-how-licensavtal (1993:78),
- franchiseavtal (1993:79) och
- kedjor i detaljhandeln (1993:80).

Bestämmelsen i 8 § om undantag är i huvudsak inriktad på samverkan mellan mindre och medelstora företag som stärker deras konkurrenskraft mot större företag på marknaden. Normalt får då samarbetet inte omfatta en för stor del av marknaden. Företag med en dominerande ställning på marknaden torde sällan kunna uppfylla förutsättningarna för undantag. Ett oeftergivligt krav vid undantag är att det måste finnas kvar en fungerande konkurrens på marknaden.

Det andra principiella förbudet framgår av 19 § och innebär att missbruk från ett eller flera företags sida av en dominerande ställning på den svenska marknaden är förbjudet. I paragrafen ges exempel på förfaranden som kan innebära missbruk av en dominerande ställning.

Konkurrensverket får enligt vad som är närmare föreskrivet förklara att ett avtal eller förfarande inte omfattas av något av förbuden i lagen (icke-ingripandebesked).

Konkurrensverket får ålägga ett företag att upphöra med överträdelser av förbuden. Om Konkurrensverket i ett visst fall beslutar att inte meddela ett sådant åläggande, får Stockholms tingsrätt göra det på talan av ett företag som berörs av överträdelsen.

På talan av Konkurrensverket får Stockholms tingsrätt besluta att ett företag skall betala en särskild avgift (konkurrensskadeavgift), om förbuden eller särskilda villkor överträtts uppsåtligen eller av oaktsamhet. Konkurrensskadeavgift skall fastställas till lägst fem tusen kronor och högst fem miljoner kronor eller till ett högre belopp dock inte överstigande tio procent av företagets omsättning föregående räkenskapsår.

Lagen innehåller också bestämmelser om prövning av företagsförvärv.

5.3.2 Lagens tillämpning på jordbruksområdet

Konkurrenslagen har en generell räckvidd och gäller oavsett verksamhetsområde eller företagsform. Samtidigt som lagen trädde i kraft upphävdes därför lagen (1991:921) om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter.

Frågan om undantag från förbuden på jordbruksområdet togs upp i propositionen (prop. 1992/93:56, sid. 25 och 79). Där angavs att det på jordbruksområdet är naturligt och oftast nödvändigt för deras överlevnad att enskilda, mindre jordbrukare och andra liknande primärproducenter sluter sig samman i primärföreningar såvitt avser produktion eller försäljning av jordbruksprodukter, utnyttjande av gemensamma anläggningar för lagring, behandling eller förädling av jordbruksprodukter. Sådan samverkan mellan medlemmarna inom en primärförening bedömdes i många fall vara omfattad av förbudet i 6 § men sammantaget ha sådana positiva effekter att den borde kunna kvalificera för undantag.

Samtidigt framhölls att förhållandet mellan den enskilde jordbrukaren eller råvaruproducenten som leverantör och primärföreningen som köpare inte fick innehålla faktorer som förhindrar eller försvårar rörlighet för medlemmarna, exempelvis att sälja sina produkter till andra köpare eller bli medlem i en annan primärförening. Samarbetet bedömdes heller inte få vara av den karaktären att det hindrar eller försvårar utomstående

förädlingsverksamhet eller försvårar för jordbrukare eller råvaruproducenter som står utanför samarbetet i en primärförening.

Prop. 1993/94:210

Vid riksdagsbehandlingen av förslaget till ny konkurrenslag erinrade Näringsutskottet (bet. 1992/93:NU17 s. 16) om att det på jordbruksområdet kan vara naturligt att enskilda jordbrukare sluter sig samman i s.k. primärföreningar för att samarbeta i olika frågor. Samtidigt konstaterades att ett sådant samarbete torde innehålla vissa moment som är konkurrensbegränsande. Utskottet instämde i regeringens uppfattning att hänsyn borde tas till jordbruksnäringens speciella natur vid tillämpningen av bestämmelserna om undantag.

6 Förhållandet mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar

Samverkan mellan enskilda jordbrukare och andra råvaruproducenter på lantbrukets område bedrivs mycket ofta i formen av ekonomisk förening.

Enligt 1 kap. 1 § första stycket lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar har en ekonomisk förening till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar

1. som konsumenter eller andra förbrukare,
2. som leverantörer,
3. med egen arbetsinsats,
4. genom att begagna föreningens tjänster, eller
5. på annat liknande sätt.

Själva företagsformen ekonomisk förening bygger således på viss samverkan. Sådan samverkan kan i någon mening begränsa konkurrensen mellan föreningens medlemmar. Konkurrenslagen å andra sidan innehåller förbud mot samverkan som på ett märkbart sätt begränsar konkurrensen på den aktuella marknaden. Det sagda medför att dessa två lagar i vissa avseenden kan synas vara oförenliga. Så skulle också kunna vara fallet när det gäller förhållandet mellan konkurrenslagen och andra lagar, t.ex. lagarna på immaterialrättens område.

Frågan om förhållandet mellan konkurrenslagen och andra lagar har behandlats i förarbetena till konkurrenslagen. Därvid har följande anförts. När riksdagen efter avvägning mellan olika allmänna intressen beslutat om offentliga regleringar som medför konkurrenshämmande verkningar kan den situationen uppkomma att konkurrenslagen inte alls skall tillämpas. Företagen kan då vara rättsligt förpliktade att handla på visst sätt. Konkurrensbegränsande avtal eller avtalsvillkor vilka sålunda inte ger uttryck för den fria partsviljan, utan är en direkt och avsedd effekt av lagstiftning eller en ofrånkomlig följd av denna, kan således inte angripas med stöd av konkurrenslagen. När det gäller förhållandet mellan konkurrenslagen och den immaterialrättsliga lagstiftningen har vidare anförts att konflikter mellan dessa lagar ytterst får lösas med beaktande av de skilda regleringarnas syften och att det som hittills får vara en

uppgift för rättsutvecklingen att närmare dra upp de gränser som bör gälla i det här avseendet (prop. 1992/93:56 s. 70 f., jfr också prop. 1981/82:165 s. 177 f.).

Principer av denna art skulle kunna ges tillämplighet också på förhållandet mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar. Som kommer att framgå föreslår regeringen i detta lagstiftningsärende att konkurrenslagens förbud mot konkurrensbegränsande samarbete, sådant detta förbud kommer till uttryck i lagens 6 § inte skall vara tillämpligt på viss verksamhet inom ramen för en primär lantbruksförening. Någon oförenlighet kan således inte uppkomma i denna del i förhållande till lagen om ekonomiska föreningar.

Frågan om konkurrenslagens tillämpning på ekonomiska föreningar har belysts i Näringsdepartementets promemoria Konkurrensrättens tillämpning på ekonomiska föreningar – några principiella frågeställningar (Ds 1994:42).

7 Europeiska Unionen

7.1 EG:s jordbrukspolitik

7.1.1 Allmänt

Tre principer för jordbrukspolitiken inom EG utvecklades i Romfördraget. Denna skulle bygga på en gemensam marknad och gemensamma priser för jordbruksvaror, en gemensam finansiering av jordbruksregleringen och en preferens för produkter producerade inom gemenskapen.

Ramarna och målen för EG:s gemensamma jordbrukspolitik (CAP) anges i artiklarna 38-43 i Romfördraget från år 1957. Målen, som anges i artikel 39, är:

- höjd produktivitet i jordbruket
- skälig levnadsstandard för jordbrukarna
- stabiliserad marknad
- trygg livsmedelsförsörjning
- rimliga livsmedelspriser för konsumenterna

CAP genomförs med hjälp av reglering av den interna marknaden och priserna, ett gränsskydd i form av rörliga införselavgifter samt strukturpåverkande åtgärder.

EG:s jordbrukspolitik och dess förändringar uppvisar flera likheter med den svenska jordbrukspolitiken fram till det livsmedelspolitiska beslutet år 1991.

Gemensamma priser innebär att olika s.k. administrativa priser fastställs. De verkliga priserna kan variera avsevärt både inom och mellan länderna och bestäms av utbud och efterfrågan inom de ramar de administrativa priserna ger.

De gemensamma marknadsregleringarna omfattar en stor del av de jordbruksprodukter som produceras inom EG. Det är betydligt fler produkter som omfattas av marknadsingripanden i EG än i Sverige. I

huvudsak finns fyra olika former av marknadsingripanden:

- prisstöd genom interventionsköp i kombination med exportstöd och gränsskydd
- enbart gränsskydd
- produktstöd
- stöd i förhållande till areal eller antal djur

Prisstöd genom interventionsköp eller exportstöd tillämpas för närmare tre fjärdedelar av EG:s jordbruksproduktion, bl.a. för mejeriprodukter, nästan all spannmål och allt nötkött och vissa typer av frukt och grönsaker.

Under 1980-talet uppstod stora överskott som ledde till att lagren av vissa jordbruksprodukter växte. Det innebar att även kostnaderna för att exportera överskotten ökade. Detta var några av de faktorer som ledde till behovet av den reformerade jordbrukspolitiken som började genomföras den 1 januari 1993. En annan orsak till reformen var det förväntade GATT-avtalet som innehåller krav på reduceringar av internstöd, gränsskydd och exportsubventioner.

Produktstöd i form av pristillägg eller arealbidrag betalas främst för produktion av produkter för vilka EG har låga tullar. Djurbidrag eller arealbidrag förekommer främst i så kallade missgynnade områden. Dessa stöd har ökat i omfattning i och med reformen av CAP.

7.1.2 Reformeringen av CAP

I maj 1992 beslutade EU:s jordbruksministrar om en reformering av CAP. Huvudinriktningen av den nya politiken är att minska prisstödet till jordbruket och att öka de s.k. direktstöden. Omläggningen av jordbrukspolitiken kommer att ske under perioden 1993 - 1995 och syftar till att minska problemen med överproduktion, låga inkomster till jordbrukarna, stigande kostnader för jordbrukspolitiken och jordbrukets negativa inverkan på miljön.

Reformen innebär att priserna sänks, produktionskvoterna minskar och att nya produktionsbegränsningar införs. Jordbrukarna kompenseras genom arealbidrag och djurbidrag. Ett villkor för arealbidrag är att de lägger en viss del av sin åkermark i träda. De kan även få stöd för vissa miljövårdande åtgärder, skogsplantering av jordbruksmark samt vid förtidspensionering. EG:s pris- och marknadsreglering och exportbidrag finns dock kvar. Reformen innebär i princip endast att priser och därmed exportbidrag sänks och att den enskilda jordbrukaren i stället ersätts genom direktstöd.

Den gemensamma jordbrukspolitiken innefattar även struktur- och regionalpolitiska åtgärder. Inom ramen för strukturdelen finns ett antal stödprogram som främst syftar till att utveckla jordbruket och landsbygden. Vissa stödprogram är inriktade på områden med sämre produktionsförutsättningar, s.k. missgynnade områden (t.ex. bergsjordbruk). Andra strukturstöd är mer generella och omfattar alla gemenskapens produktionsområden (t.ex. investeringsstöd). För de gemensamma strukturstöden anger EG normalt ramvillkor och maximala stödbelopp

medan medlemsländerna svarar för den mer detaljerade utformningen. Villkoren för och nivåerna på stöden varierar beroende på medlemslän- dernas ambitioner och möjligheter till medfinansiering från EG. Vissa strukturlpolitiska åtgärder är obligatoriska medan andra är frivilliga. De senaste åren har strukturlpolitiken kommit att spela en allt större roll inom EG.

Prop. 1993/94:210

7.2 EG:s konkurrensregler

En effektiv konkurrenspolitik spelar en nyckelroll i den process som pågår inom EU för att uppnå ekonomisk integration. Genom en sådan politik kan man uppnå optimal resursfördelning och bästa möjliga miljö för uppfinningar och tekniska framsteg på marknaden. Konkurrenspo- litiken skall säkerställa att det inte reses nya protektionistiska hinder, oavsett om detta sker till följd av konkurrensbegränsningar eller genom åtgärder som vidtas av medlemsstaterna för att gynna det egna landets företag.

Genomförandet av den inre marknaden år 1992 med fri rörlighet för personer, varor, tjänster och kapital har ökat betydelsen av konkurrens- politiken. De förväntade fördelarna med den inre marknaden, t.ex. ökad produktivitet, lägre priser och större sysselsättningsförmåga, kräver att det finns en fungerande konkurrens inom EU. Målet att skapa en integre- rad marknad spelar en lika viktig roll som konkurrensen traditionellt spelar i en marknadsekonomi, som kort kan sägas bestå i att säkerställa en effektiv resursfördelning i samhällsekonomin, ge konsumenterna de produkter de efterfrågar till låga priser och att tvinga företagen till effektivisering och rationalisering och samtidigt stimulera dessa till att ta fram nya produkter och produktmetoder.

Genom Romfördraget har skapats ett system som syftar till att förhindra att konkurrensen inom den gemensamma marknaden hindras, begränsas eller snedvrids. Konkurrensreglerna finns i fördragets artiklar 85 - 94.

De grundläggande konkurrensreglerna för *företagen* finns i artiklarna 85 och 86. Reglerna har direkt tillämplighet och direkt effekt i med- lemsstaterna samt skapar rättigheter och skyldigheter för enskilda rättssubjekt som kan åberopas vid nationella domstolar.

Artikel 85.1 förbjuder avtal, beslut av företagssammanslutningar och samordnade förfaranden (avtalskriteriet) som hindrar, begränsar eller snedvrider konkurrensen inom den gemensamma marknaden (konkurrens- begränsningskriteriet) och som kan påverka handeln mellan medlems- staterna (samhandelskriteriet). Sådana avtal m.m. som är förbjudna är enligt artikel 85.2 ogiltiga. Undantag från förbudet kan medges under de förutsättningar som finns angivna i artikel 85.3.

Artikel 86 förbjuder ett eller flera företags missbruk av en dominerande ställning på den gemensamma marknaden eller en väsentlig del av denna. Också beträffande tillämpligheten av artikel 86 krävs att samhandeln påverkas.

Undantag från förbudet i artikel 85.1 kan ges i enskilda fall av EG-kommissionen efter att företagen har anmält avtalet dit. Kommissionen har också bemyndigats av EU-rådet att utfärda förordningar om undantag för vissa typer av avtal, s.k. gruppundantag. Avtal som uppfyller villkoren i sådana gruppundantagsförordningar behöver inte anmälas utan anses generellt undantagna från förbudet i artikel 85.1. EG-kommissionen har hittills utfärdat nio sådana gruppundantag. Dessa gäller för specialiseringsavtal, avtal om forskning och utveckling, ensamåterförsäljaravtal, exklusiva inköpsavtal, försäljnings- och serviceavtal för motorfordon, franchiseavtal, patentlicensavtal, know-how-licensavtal och vissa avtal inom försäkringssektorn.

Till EG:s konkurrensregler hör också regler om kontroll av företagsförvärv. Dessa regler kommer till uttryck i den s.k. fusionskontrollförordningen, förordning (EEG) nr 4064/89.

Tillämpningsregler till artiklarna 85 och 86 finns i särskilda förordningar. De grundläggande tillämpningsreglerna finns i förordningen (EEG) nr 17/62.

7.3 Konkurrensreglernas tillämpning på jordbruksområdet

Artikel 42 i Romfördraget föreskriver att konkurrensreglerna är tillämpliga på produktion och handel med jordbruksprodukter endast i den utsträckning rådet bestämmer.

Rådet har antagit förordning (EEG) nr 26/62 som lägger fast hur konkurrensreglerna skall tillämpas på jordbruksområdet. Reglerna i förordningen har följande lydelse (enligt sin svenska översättning i SOU 1964:33).

Artikel 1

Från och med ikraftträdandet av denna förordning skola, med förbehåll för bestämmelserna i artikel 2, fördragets artiklar 85-90 liksom tillämpningsbestämmelser till dessa artiklar äga tillämpning på överenskommer, beslut och förfaranden som åsyftas i fördragets artiklar 85, punkt 1, samt 86, och som beröra produktionen av eller handeln med de i fördragets bilaga II uppräknade produkterna.

Artikel 2

1. Fördragets artikel 85, punkt 1, skall icke vara tillämplig på överenskommer, beslut och förfaranden som åsyftas i föregående artikel då de utgöra en integrerande del av en nationell marknadsorganisation eller äro erforderliga för genomförandet av den i fördragets artikel 39 angivna målsättningen. Ifrågavarande bestämmelse skall i synnerhet icke tillämpas på överenskommer, beslut och förfaranden av jordbrukare, jordbruksorganisationer eller sammanslutningar av sådana organisationer i samma medlemsstat, i den mån dessa, utan att innebära förpliktelse att tillämpa ett fastställt pris, beröra produktionen eller försäljningen av jordbruksprodukter eller användande av gemensamma anläggningar för lagerhållning, behandling eller förädling av jordbruksprodukter, såvida icke kommissionen konstaterar att konkurrensen på så sätt elimineras eller att målsättningen i fördragets artikel 39 äventyras.

2. Efter samråd med medlemsstaterna och hörande av berörda företag

eller företagssammanslutningar såväl som övriga fysiska eller juridiska personer, vilkas hörande synes erforderligt, skall kommissionen, med förbehåll för domstolens prövning, äga uteslutande behörighet att genom beslut, som skall offentliggöras, avgiva förklaring beträffande vilka överenskommelser, beslut och förfaranden de i punkt 1 angivna villkoren äro uppfyllda.

3. Kommissionen skall avgiva denna förklaring antingen ex officio, på begäran av behörig myndighet i en medlemsstat eller på begäran av berört företag eller företagssammanslutning.

4. Offentliggörandet skall avse de berörda parterna och huvuddragen av beslutet; vid offentliggörandet skall hänsyn tagas till företagens legitima intresse av att deras affärshemligheter icke yppas.

Förordningens artikel 2.1 föreskriver således två situationer där undantag från förbudet i artikel 85.1 medges för produktion och handel med jordbruksprodukter. Från artikel 86 görs inget undantag.

Den i förordningen återopade bilaga II innehåller en uppräknig av vad som avses med jordbruksprodukter, i praktiken nästan alla livsmedel oavsett förädlingsgrad. EG-kommissionen och EG-domstolen har emellertid hållit sig strikt till de produkter som räknas upp i bilagan. Detta innebär att något undantag för de produkter som inte finns uppräknade ej kan bli aktuellt.

Den första situationen där undantag från förbudet i artikel 85.1 medges gäller avtal etc. som utgör en integrerad del av en nationell marknadsorganisation. En nationell marknadsorganisation kan beskrivas som ett organ, statligt eller privat, som står under statlig kontroll och som har hand om genomförandet av jordbruksregleringen för visst produktslag inom en stat. EG-domstolen har definierat beståndet av en nationell marknadsorganisation som "en full uppsättning rättsliga medel som placerar regleringen av marknaden för produkterna i fråga under kontroll av det offentliga i avsikt att säkerställa, genom en ökning av produktiviteten och en optimal resursallokering, särskilt beträffande arbetskraften, en godtagbar levnadsstandard för producenterna, en stabilisering av marknader, en säkrad tillgång och rimliga konsumentpriser". Eftersom EG har en gemensam jordbrukspolitik måste vidare de nationella marknadsorganisationer som finns stå i överensstämmelse med målen för jordbrukspolitiken i Romfördragets artikel 39, se ovan. Marknadsorganisationerna måste också stå i överensstämmelse med EG-rätten i övrigt, dvs. främst de allmänna reglerna om fri rörelse för varor och kapital.

För de flesta jordbruksprodukter finns numera antaget rådsförordningar om bildandet av gemensamma marknadsorganisationer inom EG. Förordningarna har ersatt de nationella marknadsorganisationerna för dessa produkter. Bestämmelsen om undantag för beslut som är en integrerad del av en nationell marknadsorganisation har därför en begränsad praktisk betydelse i dag. Det första undantaget i förordningen är till följd av detta begränsat till de återstående produktgrupper där det ännu inte finns fastlagt en gemensam marknadsorganisation.

Det andra undantaget gäller avtal etc. som anses nödvändiga för

uppnåendet av målen för den gemensamma jordbrukspolitiken. Målen anges i Romfördragets artikel 39. Samtliga uppräknade mål måste uppfyllas för att undantaget skall vara tillämpligt. Eftersom en marknadsorganisation på gemenskapsnivå är utformad så att den skall innehålla vad som är nödvändigt för att uppnå målen i artikel 39, är det i enlighet med EG-kommissionens praxis högst osannolikt att avtal som innehåller ytterligare bestämmelser i syfte att uppnå dessa mål anses såsom nödvändiga för detta.

Å andra sidan faller sådana avtal helt utanför Romfördragets konkurrensregler som är en direkt följd av den reglering som den gemensamma marknadsorganisationen vilar på. Detta gäller oavsett om sådana avtal är nödvändiga för att uppnå målen i artikel 39. Av särskilt intresse är de producentorganisationer som spelar en betydande roll i flera av de gemensamma marknadsorganisationerna. I de förordningar som reglerar marknadsorganisationerna för skilda produktgrupper är det angett vilken typ av avtal som får träffas inom ramen för en sådan producentorganisation. Även beträffande vissa typer av avtal mellan en producentorganisation och köparna på marknaden förekommer det att dessa finns angivna som en del av regleringen för vissa produkter. Avtal som direkt följer och inte går längre än vad som anges i en förordning om upprättandet av en gemensam marknadsorganisation, faller utanför tillämpningen av Romfördragets konkurrensregler även om avtalet snedvrider konkurrensen på marknaden.

I förordning (EEG) nr 26/62 anges vidare att bestämmelsen om undantag i artikel 2.1 i synnerhet gäller för avtal etc. mellan jordbrukare, jordbrukarorganisationer eller sammanslutningar av sådana organisationer som tillhör samma medlemsstat. Detta gäller sådana avtal i den mån de berör produktionen eller försäljningen av jordbruksprodukter eller användandet av gemensamma anläggningar för lagerhållning, behandling eller förädling av jordbruksprodukter. Avtalen får dock inte innehålla någon förpliktelse att tillämpa ett fastställt pris och avtalet får heller inte medföra att konkurrensen elimineras eller att något av de jordbrukspolitiska målen äventyras.

Den här delen av undantaget tillför väldigt litet vad avser undantagets substantiella innehåll. Däremot innebär den att bevisbördan går över till EG-kommissionen beträffande frågan om sådana avtal som anges i förordningen mellan jordbrukare, jordbrukarorganisationer eller sammanslutningar av sådana organisationer som tillhör samma medlemsstat är undantagna enligt förordningen. Resultatet av detta är att artikel 85.1 inte gäller för dessa avtal om inte EG-kommissionen särskilt beslutar att artikel 2 i förordning (EEG) nr 26/62 inte är tillämplig.

EES-avtalet undertecknades den 2 maj 1992. Avtalet slöts mellan EU och dess 12 medlemsstater, på den ena sidan, och numera sex EFTA-stater, på den andra. Avtalet trädde i kraft den 1 januari 1994.

Genom EES-avtalet skapas en gemensam rättsordning som skall gälla inom hela EES-området. Till innehållet omfattar EES-avtalet i princip samtliga EG:s regler på områdena för de s.k. fyra friheterna, dvs. fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital. Vidare omfattas vissa s.k. gemensamma och övergripande bestämmelser, däribland konkurrensreglerna.

EES-avtalet innebär inte att EFTA-länderna ansluts till EG:s jordbrukspolitik. Rena jordbruksprodukter omfattas därför inte av avtalet.

EES-avtalet med dess generella bestämmelser kommer däremot att omfatta sådana förädlade jordbruksprodukter som anges i EES-avtalets protokoll 3, samt ha viss effekt på frågor med anknytning till jordbruket.

Protokoll 3 till EES-avtalet innehåller ett nytt gemensamt system för råvarukostnadsutjämning för förädlade jordbruksprodukter som ännu inte trätt i kraft och en uppräknings av varor för vilka tull och avgifter kommer att reduceras eller försvinna från den 1 januari 1994.

9 Tillämpningen av konkurrensregler på jordbruksområdet i andra länder

I andra länders rättsordningar är det relativt vanligt att jordbruket har fått någon form av specialreglering i förhållandet till den nationella konkurrenslagstiftningen. Här nedan beskrivs kort tillämpningen av konkurrensregler på jordbruksområdet i Danmark, Norge, Finland, Tyskland och USA.

9.1 Danmark

Den danska konkurrenslagen, *Konkurrenceloven*, bygger, i likhet med äldre svensk konkurrenslagstiftning, på den s.k. missbruksprincipen och på att skapa transparens på marknaden beträffande konkurrensbegränsningar. Konkurrensbegränsningar som medför skadlig verkan på konkurrensen och därmed effektiviteten i produktion och handeln med varor och tjänster eller som medför begränsningar i näringsfriheten kan angripas av den danska konkurrensmyndigheten.

Något särskilt undantag för konkurrensbegränsande förfaranden etc. inom jordbrukssektorn finns inte i Danmark.

Den danska konkurrenslagen ses för närvarande över med sikte på att införa förbudslagstiftning enligt EG-modell.

I Norge trädde en ny konkurrenslag, *konkurranseloven*, i kraft den 1 januari 1994. Den norska lagen bygger på en kombination av förbuds- och missbruksprinciperna. Lagen innehåller förbud mot horisontell prissamverkan, anbudssamverkan, marknadsdelning och bruttoprissättning. Konkurrensmyndigheten har möjlighet att gripa in mot andra skadliga konkurrensbegränsningar. Lagen innehåller vidare regler om förvärvskontroll.

Undantag från förbuden mot prissamverkan, marknadsdelning och bruttoprissättning gäller för förfaranden som rör försäljning eller distribution av norska jordbruks-, skogsbruks- och fiskeriprodukter från producenter eller producentorganisationer (kooperativa föreningar) på dessa områden. Undantaget gäller således endast i producentledet, men omfattar likväl senare led i produktionskedjan i de fall då en integration har skett framåt i förädlingsledet. Undantaget gäller fram till förstahandsomsättningen till tredje man sker, dvs. det upphör att gälla då produkterna säljs vidare till någon utanför kooperativet.

9.3 Finland

Nuvarande finska konkurrenslag, *lagen om konkurrensbegränsningar*, trädde i kraft den 1 september 1992. Lagen innehåller såväl förbud som en missbruksbestämmelse. Lagen förbjuder pris- och anbudssamverkan, marknadsdelning, missbruk av en dominerande ställning samt bruttoprissättning. Möjlighet ges även att gripa in mot övriga konkurrensbegränsningar med skadlig verkan.

Den finska konkurrenslagens tillämplighet på jordbruksområdet är kopplad till jordbruksregleringen. I samband med en revision av de lagar som utgör jordbruksregleringen klargjordes hur konkurrenslagen skulle tillämpas på jordbruksområdet genom en förändring i den finska konkurrenslagen som trädde i kraft den 1 januari 1994. Enligt den nya lydelsen tillämpas konkurrenslagen inte på avtal, beslut eller med dessa jämförbara förfaranden som lantbruksproducenter eller deras sammanlutningar har träffat eller vidtagit och som gäller primärproduktion av lantbruksprodukter, då förfarandena främjar uppnåendet av de mål som nämns i 1 § lagen om marknadssystemet för lantbruksprodukter. Lagen är dock tillämplig på sådana nämnda förfaranden som i betydande utsträckning förhindrar en sund och fungerande konkurrens på marknaden för lantbruksprodukter eller leder till missbruk av dominerande ställning på marknaden.

9.4 Tyskland

Den centrala lagstiftningen i den tyska konkurrensrätten utgörs av *Gezetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen, GWB*. Lagen innehåller i 1 § ett förbud mot i princip alla horisontella avtal och samordnade förfaranden om de inte uttryckligen tillåts i lagen. I första hand träffar emellertid det

generella förbudet pris- och marknadsdelningskarteller. Vidare förbjuds i 15 § vertikala avtal som begränsar den ena partens möjligheter att bestämma priser eller andra affärsvillkor gentemot tredje man, exempelvis bruttoprissättning. Under vissa förutsättningar kan exklusivavtal förbjudas enligt 18 §. Lagen ger också möjlighet att ingripa enligt 22 § mot visst uppträdande av ett marknadsdominerande företag. Om ett sådant uppträdande anses otillbörligt kan det i efterhand förbjudas av konkurrensmyndigheten. Lagen innehåller även regler om förvärvskontroll.

Från det generella förbudet mot horisontella avtal och förfaranden samt förbudet mot vertikala avtal finns i lagen undantag av generell karaktär för vissa företag eller branscher, bl.a. för jordbrukskooperativ.

Bland annat gäller undantag från 1 § för överenskommelser och beslut mellan jordbruksproducenter, producentorganisationer och sammanslutningar av sådana organisationer, i den utsträckning de gäller, utan att priset fastställs, produktionen eller handeln med jordbruksprodukter eller användandet av gemensamma anläggningar för lagring eller förädling av jordbruksprodukter. Sådana överenskommelser och beslut skall anmälas till konkurrensmyndigheten och de får inte sätta konkurrensen ur spel.

Ett motsvarande undantag från 1 § gäller också för sammanslutningar av skogsföretag.

Undantag medges vidare under vissa förutsättningar beträffande jordbruksområdet i förhållande till 15 och 18 §§.

Konkurrensmyndigheten har möjlighet att ingripa mot ett missbruk av marknadsakt som har uppstått till följd av de undantag som ges i lagen för jordbruket.

9.5 USA

Amerikansk konkurrensrätt består väsentligen av endast sju paragrafer i tre olika lagar samt en omfattande rättspraxis. De tre lagarna är *Sherman Act*, *Clayton Act* och *Federal Trade Commission Act*.

Sherman Act innehåller 1 § ett till sin ordalydelse mycket vittgående förbud mot konkurrensbegränsningar: "Every contract, combination in the form of trust or otherwise, or conspiracy, in restraint of trade or commerce among the several states, or with foreign nations, is hereby declared to be illegal. (...)" I lagens andra paragraf kriminaliseras monopolisering eller försök att monopolisera.

I *Clayton Act* finns i paragraferna 2, 3, 7 och 8 bestämmelser som förbjuder fyra typer av konkurrensbegränsningar, nämligen; prisdiskriminering, exklusiva återförsäljaravtal eller kopplingsförbehåll, förvärv av företag så att konkurrensen minskar samt s.k. gemensamma styrelser.

Federal Trade Commission Act förbjuder i paragraf 5 alla "unfair methods of competition in or affecting commerce (...)"

Från konkurrensreglerna har i viss utsträckning gjorts undantag för jordbrukskooperationer genom antagandet av *Capper-Volstead Act*.

Capper-Volstead Act kan sammanfattas enligt följande:

* Personer sysselsatta inom produktionen av jordbruksprodukter tillåts sluta sig samman i organisationer och däri gemensamt tillverka och förädla, hantera och lagra samt marknadsföra sina produkter både inrikes och utrikes. En förutsättning är dock att organisationen drivs för dess medlemmars gemensamma och ömsesidiga nytta. Ingen medlem i organisationen får ha mer än en röst och organisationen får inte till medlemmarna dela ut mer än 8 procent av medlemskapitalet per år.

* Lagen undantar från konkurrensreglernas tillämpning uttryckligen följande förfaranden;

- gemensam hantering, förädling och marknadsföring av jordbruksprodukter inom kooperativen,
- för kooperativen gemensamma marknadsföringsorgan. Dock godtas inte gemensamma säljorgan. Respektive kooperativ måste självt agera och förhandla för sina medlemmar då det gäller försäljning av sina medlemmars produktion.

* Lagen ger myndigheterna möjlighet att ingripa mot att ett kooperativ otillbörligt utnyttjar sin monopolställning, t.ex. genom begränsningar av utbudet och "otillbörligt" höjda priser. Däremot är det tillåtet för ett kooperativ att genom egen växt och samgående med andra kooperativ uppnå en monopolställning.

Copper-Volstead Act kan synas ge ett ganska vidsträckt undantag för jordbrukskooperativ verksamhet. Av anvisningarna till lagen framgår emellertid att det inte är fråga om något generellt undantag från konkurrenslagstiftningen. Generellt undantag medges endast för förfaranden som tar sikte på bildandet eller själva existensen av ett kooperativ.

10 Lantbrukskooperationen och verksamheten inom jordbruks-, trädgårds- och skogsnäringen

10.1 Allmänt om lantbrukarnas föreningsrörelse

Lantbrukskooperationen utgör en betydande företagsgrupp i Sverige inom främst livsmedels- och skogsområdet. Kooperationen består av 15 branschvisa riksorganisationer med dotterbolag. Bland riksorganisationerna kan bl.a. nämnas Slakteriförbundet, Svenska Mejeriernas Riksförbund, Svenska Lantmännens Riksförbund, Kronägg, Skogsägarnas Riksförbund, Sveriges Föreningsbank och Svensk Husdjurskötsel. Riksorganisationerna ägs av ekonomiska föreningar i vilka producenterna i sin tur är medlemmar. Dessa föreningar där primärproducenterna av jordbruksprodukter etc. är medlemmar benämns vanligtvis som "primärföreningar". Även dessa primärföreningar kan ha dotterbolag enskilt, tillsammans med andra regionala föreningar eller tillsammans med riksorganisationen. Föreningarna vidareförädlar och marknadsför lantbrukarnas produkter samt tillhandahåller olika insatsvaror. Varje medlem har en röst på kretsmötena där ombud till föreningarnas stämmor

utes. Stämmorna lägger fast riktlinjer för verksamheten, utser styrelse och revisorer, beviljar ansvarsfrihet m.m. Utöver industri- och affärsverksamhet har föreningarna till uppgift att bevaka medlemmarnas branschintressen och svara för rådgivning, information till medlemmar och opinionsbildning utåt.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) är en intresse- och serviceorganisation för enskilda jord- och skogsbrukare samt för lantbrukskooperationen. Både de branschvisa riksorganisationerna och primärföreningarna är medlemmar i den ekonomiska grenen av LRF. Den fackliga grenen av LRF har de enskilda lantbrukarna som medlemmar och arbetar för att ta tillvara medlemmarnas intressen gentemot stat, kommuner, myndigheter, m.fl. En lantbrukare kan således vara direktansluten medlem i LRF (den fackliga grenen) samt även indirekt via sin ekonomiska förening. Lantbrukaren är dessutom oftast medlem i flera ekonomiska föreningar beroende på vad han producerar.

Här nedan beskrivs översiktligt verksamheten vad avser slakt, mjölkproduktion samt lantmännenföreningarnas mer varierande verksamhet. Vidare görs en beskrivning av förhållandena inom trädgårdsnäringen och skogsbruket.

10.2 Mejeriorganisationen

Svenska Mejeriernas Riksförening (SMR) är en paraplyorganisation för åtta producentkooperativa mejeriföreningar. Mjölkproducenterna är medlemmar i någon av de åtta föreningarna och äger föreningarna genom insatser i proportion till mjölkleveranserna. Mejeriföreningarna är i sin tur anslutna till SMR. Mejeriföreningarna och deras dotterbolag har en mycket stark ställning på flera produktmarknader inom mejeriområdet. SMR:s verksamhet har efter den interna avregleringen begränsats till att endast omfatta sedvanliga branschorganisatoriska uppgifter, viss konsultverksamhet samt viss branschneutral forskning.

Mejerimarknaden har hitintills varit geografiskt uppdelad mellan föreningarna på så sätt att varje mjölkleverantör har varit medlem i en viss förening och kunderna har varit hänvisade till att få leveranser från den mejeriförening inom vars distributionsområde han tillhör. Den lantbrukskooperativa mejeriindustrin är i princip ensam om att ta emot den mjölk som lantbrukarna producerar. Några mindre fristående mejerier står för en knapp procent av den totala invägningen av mjölk i Sverige. Arla är den största av föreningarna och svarar för ca 64 procent av den totala mjölkinvägningen i Sverige. Inom sitt geografiska upptagningsområde har Arla dock, i likhet med övriga mejeriföreningar, i princip 100 procent av mjölkinvägningen.

De SMR-anslutna mejerierna svarar i princip för 100 procent av marknaden för dryckesmjölk, fil, naturell yoghurt, grädde och naturell färskost. Beträffande fruktyoghurt har mejerierna inom SMR ca 75 procent av marknaden. Av den totala försäljningen av ost i Sverige svarar försäljningen av hårdost för ca 80 procent. Hårdostmarknaden domineras av ost producerad av mejeriföreningarna. På matfettsmarkna-

den står de SMR-an slutna mejerierna för så gott som 100 procent av smörförsäljningen. På den totala matfettsmarknaden (inklusive rent vegetabiliska fetter och blandade fetter) har mejeriföreningarna enligt uppgift från SMR 27 procent av marknaden. Importen av mejeriprodukter är totalt sett mycket liten. Den utgörs till största delen av ost samt andra högförädlade produkter som t.ex. fruktyoghurt.

Mejeriföreningarna tillverkar inte alla de produkter de saluför utan olika föreningar har specialiserat sig på olika produkter som de sedan säljer till andra föreningar. Detta gäller förutom tillverkning av ost och matfett även tillverkning av färskost, fruktyoghurt, juice m.m. Dessa produkter tillverkas av vissa föreningar men finns tillgängliga så att alla mejeriföreningar får ett mer eller mindre fullständigt sortiment. Detta för med sig att föreningarna kan hålla ett brett sortiment utan att konkurrera på varandras områden. Vad avser försäljningen av osten finns dock sedan RiksOst upphört 3-4 företag som säljer över landet eller stora delar av landet och som konkurrerar.

10.3 Slakteriorganisationen

Den lantbrukskooperativa delen av kött- och charkuteriindustrin består av Slakteriförbundet med dotterbolag samt för närvarande fem regionala slakteriföreningar. Slakteriföreningarna äger Slakteriförbundet som är dessas gemensamma riksorganisation och som har till uppgift att bevaka föreningarnas och deras medlemmars intressen. Slakteriföreningarna och Slakteriförbundet utgör tillsammans Scangruppen. Scangruppen är omsättningsmässigt en av Sveriges största livsmedelsgrupper och ledande på marknaden för styckat kött och förädlade köttprodukter.

Köttbranschen kan delas upp utifrån produkternas grad av förädling. En indelning kan således göras i slakt, styckning, charkuteri och andra förädlade köttprodukter som djupfrys och konserver. Det finns ett starkt beroende mellan de olika leden, bl.a. avseende råvaruförsäljning och avsättningsmöjligheter. Scangruppen är den största ägargruppen i slaktledet och svarade år 1993 för 77 procent av slakten i Sverige. Övrig slakt utfördes av ett tjugotal privata företag. Scangruppen är även störst i styckningsledet och svarade år 1993 för ca 48 procent av styckningen inom landet.

Inom charkuteri är Scangruppen inte lika dominerande som inom slakt och styckning men utgör dock den största företagsgruppen, med en marknadsandel på ca 32 procent. Scangruppens andel är ca 17 procent.

Scangruppens sammantaget starka ställning på marknaden för förädlade köttprodukter grundar sig till stor del på att den kan erbjuda ett fullt sortiment och på att dessa företag tillsammans förfogar över varumärket Scan. Dessutom har gruppen inflytande över prisbildningen eftersom den på råvaruområdet är huvudleverantör till hela förädlingsindustrin.

De regionala slakteriföreningarna bedriver verksamhet inom samtliga led i förädlingskedjan slakt, styckning och charktillverkning.

Slakteriföreningarna har sinsemellan hitintills i praktiken tillämpat en områdesindelning på insamlingsidan, varför leverantörerna av slaktdjur

i praktiken är hänvisade till den förening inom vilkens geografiska område de bedriver sin verksamhet. Föreningarna har heller inte på egen hand sålt sina produkter utanför sitt verksamhetsområde. Sådan försäljning har i stället skett genom Slakteriförbundet som säljer både till andra föreningar och till övriga kunder. Slakteriförbundet har enligt sina stadgar möjlighet att ålägga föreningarna att leverera sin produktion, eller delar av den, till förbundet. Slakteriförbundet har därigenom kunnat hindra en direkt konkurrens mellan föreningarna genom att "regionala över- och underskott" har kunnat fördelas över landet. Den stadgemässiga möjligheten att ålägga föreningarna leveranser har inte utnyttjats på åtskilliga år enligt Slakteriförbundet. Också privata stycknings- och köttförädlingsföretag har tidigare varit hänvisade till att köpa sin råvara av den förening i vars område företaget befinner sig alternativt av Slakteriförbundet.

10.4 Lantmännenorganisationen

Tretton regionala lantmännenföreningar samt potatisodlarnas ekonomiska förening Solanum samverkar i Svenska Lantmännens Riksförbund (SLR). Lantmännenföreningarna arbetar med insatsvaror till jordbruket samt handel, distribution och förädling av vegetabilier. Lantmännenföreningarna äger SLR. Nära 81.000 lantbrukare är medlemmar i någon av lantmännenföreningarna. I vissa delar av landet, särskilt i Skåne och Halland, är lantmännenföreningarna organisatoriskt så uppbyggda att lantbrukarna ofta är anslutna till en s.k. lokalförening vilken i sin tur är ansluten till den regionala lantmännenföreningen.

SLR bedriver en omfattande verksamhet genom dotterbolag och intressebolag. Vissa av dessa företag har mycket höga marknadsandelar på sin marknad. Genom dessa dotterbolag samverkar de enskilda föreningarna om dels inköp, dels förädling och försäljning på marknaden. Tillsammans med lantmännenföreningarna täcker SLR hela kedjan från växtförädling till det färdigbakade brödet, samt tillhandahåller utsäde, gödsel, maskiner, torkning och lagring m.m. för sina medlemmar. Lantmännenföreningarna svarar för ca 75 procent av all spannmålshandtering i Sverige. Även marknaderna för förädlade spannmålsprodukter kännetecknas av en stark ägarkoncentration. De dominerande företagen inom kvarnbranschen ingår i SLR:s företagskoncern. På marknaderna för t.ex. bagerimjöl och hushållsmjöl svarar dessa tillsammans för ca 45 resp. 60 procent av marknaden. Även inom bageribranschen har SLR en stark position genom AB Skogaholms bröd.

De regionala lantmännenföreningarna köper, förädlar och säljer vidare det lantbrukarna odlar t.ex. spannmål, oljeväxter och potatis. Föreningarna säljer även insatsvaror som foder, utsäde, gödsel, växtskyddsmedel, maskiner m.m. till lantbrukarna. Denna verksamhet bedrivs dels av de enskilda föreningarna, dels av bolag som ägs gemensamt av ett antal föreningar.

De 13 regionala föreningarna har delat in Sverige i områden. Den enskilde lantbrukaren har därigenom i princip varit hänvisad till att bli medlem i den förening i vars område hans verksamhet är belägen.

10.5 Trädgårdsnäringen

Trädgårdskooperativ är som samverkansform tämligen ny i Sverige. Flertalet ekonomiska föreningar är bildade senare än 1960. Bildandet underlättades av staten och dagligvarukedjorna var pådrivande. Medlemskapet i de ekonomiska föreningarna skall ge samordnings- och stordriftsfördelar genom möjlighet till specialisering och förbättrad information samt minskat risktagande. Samarbetet inom de trädgårds-ekonomiska föreningarna består i huvudsak av försäljningsarbete. I varierande utsträckning består samverkan också i insamling, sortering, kvalitetskontroll, lagring och för enskilda produktslag förädling, såsom torkning av lök, konsumentförpackning och liknande. Avsikten med samverkan har varit att göra det möjligt för producerande familjeföretag att uppnå stordrift i försäljningen. Som skäl för samverkan kan vidare anföras att trädgårdsföretagen på marknaden möter mycket starka förhandlingsparter i form av detaljhandelsblocken, vilka dessutom strävar efter ett samlat utbud och därigenom få leverantörer.

Det finns ca 20 trädgårdsekonomiska föreningar. Föreningarna är delvis specialiserade på olika produkter eller produktionsformer. Endast ett fåtal föreningar torde ha en dominerande ställning på respektive marknad, även om de vid en snäv marknadsdefinition kan ha stora marknadsandelar på enskilda produktmarknader.

Leveranserna av trädgård produkter till den svenska frys- och konservindustrin sker från enskilda odlare vars kontrakt förhandlas fram av ideella föreningar. Föreningarna är ofta jämnåriga med industrin och de äldsta därmed från 50-talet. I dag är odlarna sammanslutna i nio föreningar varav en ekonomisk och resten ideella. Dessa föreningar arbetar med de grönsaker som konkurrenskraftigt kan produceras inom föreningens geografiska arbetsområde. Odlings- eller leveranskontrakt förhandlas fram av föreningen, men kontrakten skrivs mellan den enskilde odlaren och köparen. Huvuddelen av odlingen är belägen i Skåne.

Av trädgårdsnäringens totala produktion om ca 2 800 mkr svarar de ekonomiska föreningarna för ca en tredjedel. Störst marknadsandelar har de trädgårdsekonomiska föreningarna på växthusprodukter. Drygt 70 procent av gurkproduktionen och ca 65 procent av tomatproduktionen i svenska växthus gick genom dessa föreningar. För frilandsprodukter (dvs. det som odlas utanför växthus) rör det sig om marknadsandelar på mellan 20 och 50 procent avseende olika produkter. Marknadsandelarna är beräknade gemensamt för flera olika odlarföreningar.

Importen har stor betydelse både för blommor och färska grönsaker (50 procent importeras) och frukt (95 procent importeras). Den inhemska produktionens betydelse varierar dock över året.

Den svenska skogsmarksarealen på 23,5 miljoner ha ägs till 50 procent av privata skogsägare, till 26 procent av det allmänna (dvs. bl.a. stat, kommun och kyrka) och till resterande del av skogsbolagen.

De många enskilda skogsägarna började under 1920- och 1930-talet att bilda skogsägareföreningar. Det finns i dag åtta skogsägareföreningar som är anslutna till Skogsägarnas Riksförbund. Dessa är Norrbottens läns skogsägare, Skogsägarna Västerbotten-Örnsköldsvik, Norrskog, Mellanskog, Mälarskog, Värmlands Skogsägare, Skaraborgs Skogsägare och Södra Skogsägarna. Skogsägarrörelsen har totalt 87 000 medlemmar. Skogsägarrörelsens andel av skogsarealen motsvarar ca 23 procent av den totala svenska skogsarealen och knappt hälften av privatskogsbrukets areal.

Skogsägareföreningarna driver bl.a. handel med virke och erbjuder avverkningshjälp och annan service åt medlemmarna. Vissa föreningar driver egna industrier som förbrukar virke. Tillsammans har skogsägareföreningarna 20 sågverk som tillsammans producerar ca 1 miljon m³ sågat virke. De flesta föreningar säljer dock huvuddelen av sitt sågtimmer vidare till andra sågverk. Den största av föreningarna Södra Skogsägarna intar en särställning genom att ha egna massabruk.

Skogsägareföreningarnas handel med virke sker i stor utsträckning som en förmedlingsverksamhet mellan säljaren (skogsägaren) och köparen. Detta sker mot provision, som betalas av köparen.

På köparsidan när det gäller sågvirke finns köpsågverken. Dessa karaktäriseras av att de saknar egna skogar och därför måste köpa sitt sågtimmer på någon marknad. Köpsågverken, som vanligen är mindre eller medelstora företag, är den i särklass största sågverkskategorien i Sverige. Köpsågverken svarar för drygt 70 procent av trävaruproduktionen. Av resterande del står industrisågarna, ägda av de stora skogsbolagen för ca 17 procent, sågverk ägda av Domän AB för ca 5 procent och sågverk ägda av skogsägareföreningarna för ca 8 procent.

Köpsågverken är i mycket stor utsträckning organiserade i sågverksföreningar. I sina köp av timmer på marknaden konkurrerar köpsågverken inbördes och med andra sågverk, och i vissa avseenden med massaindustrien.

10.7 Övrig lantbrukskooperation

Bland de lantbrukskooperativa föreningarna i övriga branscher kan nämnas bl.a. Svenska ägghandelsförbundet som svarar för ca 40 procent av den totala uppsamlingen och paketeringen av ägg.

De största företagen eller företagsgrupperna inom den uppsamlade handeln med matpotatis utgörs av SOLANUM och Sveriges Potatishandlares Riksförbund (SPOR) med tillsammans ca 40 procents marknadsandel. Dess medlemmar är till största del medlemmar i lokala potatissodlarföreningar som i sin tur är medlemmar i SPOR. Köparsidan av matpotatis är koncentrerad till två stora enheter, KF-Dagab och ICA.

Både matpotatis som distribueras av partihandeln och matpotatis avsedd för vidareförädling odlas i hög grad på kontrakt. Lantbrukskooperationen och dess dotterbolag har små marknadsandelar vad gäller förädlad potatis.

Även de lantbrukare som odlar industripotatis och därmed är anslutna till de ekonomiska föreningarna för industripotatis, Sveriges Bränneri-intressenter är anslutna till SPOR. För industripotatis närmar sig de lantbrukskooperativa företagens marknadsandelar sannolikt 100 procent som en följd av de regleringar som varit verksamma på detta område.

Även inom övriga vegetabiliebranscher finns riksförbund med regionala föreningar. Några exempel är Frö- och oljeväxtodlarna, Sveriges betodlares centralförening och Grönsaksodlarnas riksförbund.

11 Överväganden och förslag

11.1 Behovet av särskilda konkurrensregler för lantbruket

Regeringens förslag: Särskilda konkurrensregler införs som i allt väsentligt medger samverkan mellan jordbruksföretag och andra råvaruproducenter inom ekonomiska föreningar på lantbrukets område (s.k. primärföreningar).

Arbetsgruppens bedömning: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller har inget att invända mot arbetsgruppens bedömning. Det är bl.a. Marknadsdomstolen, Stockholms Tingsrätt, Konsumentverket, Statens jordbruksverk, Skogsstyrelsen, Statskontoret, Länsstyrelserna i Västerbotten, Norrbotten, Östergötland, Uppsala och Jämtland, Sveriges Industrieförbund, Kooperativa institutet, Köttbranschen, KF, TCO, Svenska lantarbetarförbundet och Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet.

Vissa remissinstanser har invändningar mot att särskilda konkurrensregler införs för samverkan inom primärföreningar på lantbrukets område. Riksrevisionsverket anser att det är angeläget att få till stånd en intern konkurrens mellan primärföreningarna i praktiken och anger som en metod att inte införa de föreslagna undantagen till 6 § KL. Grossistförbundet anser att om förslaget realiseras så kan företag som inte är lantbrukskooperativa, t.ex. i förädlingsledet, komma att missgynnas i förhållande till de som är lantbrukskooperativa. Grossistförbundet menar att gruppundantag eller individuella undantag bör meddelas inom ramen för nuvarande konkurrenslag, även om sådana undantag blir mer begränsade än vad som från lantbrukskooperationen bedömts önskvärt.

Företagarnas Riksorganisation anser i likhet med bl.a. Konkurrensverket att de särskilda konkurrensreglerna bör ges formen av en tidsbegränsad särslagstiftning i avvaktan på ett svenskt medlemskap i EU.

LRF anför att arbetsgruppen inte har analyserat och än mindre löst den av LRF påtalade konflikten mellan konkurrenslagen och föreningslagen. LRF anser att det är diskriminerande att statsmakterna lägger sig i föreningsinterna frågor i en ekonomisk förening när samma frågor eller företeelser i ett aktiebolag inte blir föremål för statsmakternas ingripanden. Kooperativa institutet anser att det bör göras en föreningsrättslig genomgång och bedömning av de avtalssituationer som återopas i promemorian. Även Företagarnas Riksorganisation anser att sambandet mellan lagen om ekonomiska föreningar och konkurrenslagen bör genomgå en översyn.

Skälen för regeringens förslag: Statsmakterna har en i grunden positiv syn på att jordbrukare och andra råvaruproducenter sluter sig samman i ekonomiska föreningar (primärföreningar) för att få avsättning för sina produkter. Denna samverkan har övervägande positiva effekter på grund av de marknadsförhållanden som råder inom jordbruket och det mervärde som den valda samverkansformen normalt för med sig för produktionen. Denna uppfattning har tidigare redovisats bl.a. i förarbetena till konkurrenslagen.

När nu gällande konkurrenslag antogs bedömde således regeringen och riksdagen att samverkan i primärföreningar – vad avser produktion eller försäljning av jordbruksprodukter, utnyttjande av gemensamma anläggningar för lagring, behandling eller förädling av jordbruksprodukter – är naturlig och oftast nödvändig för de enskilda jordbrukarnas överlevnad. Sådan samverkan ansågs i många fall vara omfattad av förbudet i 6 § KL men sammantaget ha sådana positiva effekter att den borde kunna kvalificera för undantag. Samtidigt framhölls vissa inslag som ett samarbete inte fick innehålla för att kvalificera för undantag.

Konkurrensverket har, som tidigare redovisats, i sin skrivelse till regeringen den 26 november 1993 efter en närmare prövning av förhållandena på berörda marknader redovisat sin bedömning att det praktiskt taget inte finns några möjligheter att bevilja undantag med stöd av KL för det samarbete som bedrivs mellan enskilda jordbrukare och andra råvaruproducenter i s.k. primärföreningar.

Regeringen finner mot denna bakgrund att lagstiftningsåtgärder är nödvändiga för att undanta vissa former av sådan samverkan.

För att ge genomslagskraft åt statsmakternas intentioner när konkurrenslagen antogs bör det ges lagbestämmelser som innebär att förbudet i 6 § KL mot konkurrensbegränsande samarbete i allt väsentligt inte skall tillämpas beträffande samverkan mellan jordbruksföretag eller andra råvaruproducenter på lantbrukets område inom en ekonomisk förening (s.k. primärförening). Ytterligare skäl för att förbudet i 6 § KL inte bör vara tillämpligt fullt ut på detta område är att konkurrensreglerna vad avser samverkan mellan lantbruksföretag i en primärförening inte bör försvåra en successiv anpassning av förhållandena inom lantbruket inför ett EU-medlemskap.

Den inskränkning i tillämpningen av förbudet i 6 § konkurrenslagen som föreslås i detta lagstiftningsärende är således som framgår av avsnitt 6 inte föranlett av sådana rättsliga aspekter rörande konflikter mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar som berörts där.

I stället är det, som framgår i det följande, de särskilda förutsättningar som gäller för just jordbruksnäringen som ligger till grund för behovet av lagstiftning. Därvid syftar de särskilda konkurrensreglerna för lantbruket till att i allt väsentligt möjliggöra den verksamhet som förekommer i lantbrukets primärföreningar med hänsyn till den övervägande nytta som denna verksamhet för med sig från allmän synpunkt.

LRF:s synpunkt att det föreligger en diskriminering genom att samma frågor eller företeelser inte skulle bli föremål för ingripande om de bedrevs i ett aktiebolag i stället för en ekonomisk förening måste bygga på en missuppfattning om lagens räckvidd. Konkurrenslagen är neutral mellan skilda associationsformer så till vida att ett konkurrensbegränsande samarbete bedöms, inte utifrån den ram som valts för samarbetet utan i förhållande till effekterna på marknaden med hänsyn till omständigheterna i det enskilda fallet. Om fristående producenter tillsammans äger ett aktiebolag och säljer sina produkter genom detta bolag kan denna samverkan självfallet bli föremål för prövning enligt konkurrenslagen.

11.2 Företag som bör omfattas av de föreslagna konkurrensreglerna

Regeringens förslag: De särskilda konkurrensreglerna skall gälla för samverkan inom en primär lantbruksförening mellan företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet eller lokala sammanslutningar av sådana företag.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser tillstyrker eller har inget att invända mot promemorians förslag vad avser vilka företag som skall omfattas av de särskilda konkurrensreglerna. Det är bl.a. Sveriges Industriförbund, Köpmannaförbundet, Sveriges Livsmedelsindustriförbund, Marknadsdomstolen, Juridiska fakulteten vid Stockholms Universitet, Jordbruksverket samt Länsstyrelserna i Norrbotten, Västerbotten, Uppsala och Östergötland.

Ett antal instanser anser att samverkan om skogsprodukter inte bör omfattas av särskilda konkurrensregler. Det är Kommerskollegium, samt de privata köpsågverken inom SÅGAB, Nedre Norrlands Sågverksförening, Centrala Sågverksföreningen, Värmlands Sågverksförening och SÅBI. Som skäl anför Kommerskollegium att skogsbruk inte borde omfattas för att förslaget bättre skall motsvara EES-avtalets täckning. Konkurrensverket framhåller att det av departementspromemorian inte framgår vilka överväganden som gjorts med anledning av EES-avtalet. Köpsågverken anför att arbetsgruppen inte har redovisat någon bedömning av om de faktiska konkurrensförhållandena inom skogsnäringen motiverar det föreslagna undantaget. Köpsågverken menar att det saknas beaktansvärda skäl att inkludera skogsnäringen bl.a. beroende på att skogsnäringen till skillnad från jordbruket inte är – och inte har varit –

någon reglerad bransch. Den förädlingsverksamhet som flera skogsägareföreningar bedriver i form av sågverk har inte uppkommit på grund av marknadens bristande funktion. Skälen har i stället varit rent kommersiella, anförs det vidare.

Vissa remissinstanser som representerar skogsindustrin – MoDo, Munksjö AB och Stora – anför att om skogsägareföreningarna skall omfattas av särskilda konkurrensregler så är det nödvändigt att skogsbolagen tillåts samverka för anskaffande av virke.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor anser i likhet med Köpmannaförbundet att samverkan mellan s.k. lokalföreningar inte bör omfattas.

Ett stort antal remissinstanser tar upp frågan om federativt samarbete. De lantbrukskooperativa företagen anser i det gemensamt avgivna yttrandet av LRF att s.k. federativ samverkan mellan primärföreningarna måste tillåtas. Motsvarande synpunkter förs fram av Sveriges lantbruksuniversitet och Kooperativa Institutet.

Övriga remissinstanser som berört frågan om federativ samverkan menar i enlighet med arbetsgruppens förslag att sådan samverkan även fortsättningsvis skall omfattas av 6 § KL:s tillämpningsområde. Det är Konkurrensverket, Riksrevisionsverket, Länsstyrelsen i Malmöhus län, Konsumentberedningen, TCO, Agrifack inom SACO, Köpmannaförbundet, Sveriges Industriförbund, Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor, Sveriges Livsmedelsindustriförbund, Svenska Lantägg och Svenska Nestlé.

Skälen för regeringens förslag: Särskilda förhållanden råder inom lantbruket, dvs. jordbruk, skogsbruk och trädgårdsnäring. Företagen är generellt sett små. Produktionen är biologiskt betingad och utbudets storlek är åtminstone i viss utsträckning beroende av väderförhållanden m.m. Lantbruket kännetecknas också av stora, fasta investeringar och stor geografisk bundenhet och av att verksamheten är spridd över stora områden. Produkternas egenskaper, exempelvis färskhetsaspekter, förutsätter vidare i många fall snabbhet i distributionen och regelbundenhet i avsättningen. Verksamheten skiljer sig på avgörande punkter från annan mer traditionell produktion. Det finns således naturliga förklaringar till att mindre, enskilda lantbrukare har slutit sig samman i ekonomiska föreningar för att få avsättning för sina produkter. Detta har ofta varit nödvändigt för att långsiktigt kunna planera verksamheten och få en någorlunda jämn och förutsebar ersättning vid försäljningen. I de fall som lantbrukarna startat egen förädlingsverksamhet (vertikal integration) på grund av att marknaden uppvisat brister i sin funktion eller av andra skäl torde det vidare av ovan nämnda skäl ofta ha varit direkt nödvändigt att man slutit sig samman.

Dessa förhållanden som motiverar en samverkan i primärföreningar kan sägas gälla framför allt på jordbrukets område. Förhållandena är emellertid snarlika inom trädgårdsnäringen. Vad avser trädgårdsnäringen skall också beaktas att denna inom EU är en del av jordbruket. Starka skäl talar därför för att vi även i Sverige behandlar dessa näringar lika vad avser konkurrensreglerna.

Internationellt sett är det relativt vanligt att man i viss utsträckning gör undantag från konkurrensreglernas tillämpning just för jordbruket. Inom EU gäller särskilda konkurrensregler på jordbruksområdet i enlighet med förordning (EEG) nr 26/62. Också dessa skäl talar för att låta ett undantag från tillämpningen av 6 § KL omfatta företag med verksamhet inom jordbruket och trädgårdsnäringen.

Även i fråga om skogsbruket är det fråga om en biologisk produktion med en stor geografisk bundenhet och spridning, låt vara att förhållandena skiljer sig från dem som gäller för jordbruket. De enskilda medlemmarna i föreningarna på skogsbrukets område är ofta mindre skogsägare. De kan också vara jordbrukare som är medlemmar i en eller flera föreningar på jordbrukets område. Enligt regeringens mening är det motiverat att samma konkurrensregler gäller för dessa föreningar som för lantbruket i övrigt.

De företag som bör omfattas av de särskilda konkurrensreglerna är således de ekonomiska föreningar vars medlemmar är företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk. De omständigheter som utmärker dessa marknader medför att samverkan mellan dessa små företag generellt sett är så positiv, att det bör säkerställas att just dessa företags samverkan i allt väsentligt kan fortsätta. Dessa ekonomiska föreningar som sedan länge vanligen benämns "primärföreningar", utmärks av att medlemmarna är verksamma i den biologiska, primära produktionen på sin egen eller arrenderade jordbruks- eller skogsfastighet eller motsvarande.

Reglerna bör även omfatta de fåtal fall av samverkan där en primärförening bland sina medlemmar har sådana sammanslutningar av jordbrukare, trädgårdsodlare eller skogsägare som har en klart lokal förankring geografiskt (s.k. lokalföreningar). Samverkan inom en primärförening som bland sina medlemmar räknar sådana lokalföreningar bör således också omfattas av de särskilda konkurrensbestämmelserna. Det är därvid inte fråga om att tillåta samverkan på ytterligare nivå. I stället är meningen att tillåta samverkan på samma nivå som inom andra föreningar i samma bransch där varje jordbrukare har ett direkt medlemskap i primärföreningen. Samverkan inom en primärförening mellan lokalföreningar måste således skiljas från den samverkan som sker mellan primärföreningar, vanligtvis inom en riksorganisation – s.k. federativ samverkan.

Det sätt att via lokalföreningar organisera verksamheten i en primärförening som avses är det som främst förekommer i Lantmännenföreningarna i vissa delar av landet. De enskilda jordbrukarna är där ofta anslutna till en inköpsförening på orten för gemensamma inköp av de förnödenheter som jordbrukaren behöver. Inköpsföreningen eller den lokala lantmännenföreningen är sedan ansluten till den regionala lantmännenföreningen. För att de nu föreslagna reglerna skall omfatta föreningssamverkan där de enskilda jordbrukarna är indirekt anslutna genom sin lokalförening krävs det sålunda att lokalföreningen har en klart lokal anknytning till en viss ort eller liknande. Vägledande är därvid den geografiska omfattningen hos lokalföreningarna på lantmannaområdet.

Federativ samverkan skall som nämnts inte omfattas av de nya reglerna. Med sådan samverkan avses samverkan *mellan* primärföreningar. Vanligt är att sådan federativ samverkan sker genom en ekonomisk förening i en riksorganisation. Frågan om det finns jordbrukspolitiska skäl att redan nu väga in de förhållanden och de konkurrensregler som råder för lantbruket inom EU vid utformningen och tillämpningen av den svenska konkurrenslagen avseende federativ samverkan bereds för närvarande inom Jordbruksdepartementet.

11.3 Verksamhet som bör omfattas av reglerna

Regeringens förslag: I konkurrenslagen föreskrivs att förbudet i 6 § inte skall gälla för sådana avtal mellan angivna företag som avser samverkan om produktion, insamling, förädling, försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet i fråga om jordbruks-, skogs- eller trädgårdsprodukter eller inköp av varor eller tjänster för sådan verksamhet.

Undantag från detta görs i huvudsak enligt följande.

Förbudet i 6 § KL skall även i fortsättningen vara tillämpligt på avtal etc. som förhindrar eller försvårar medlemmarnas fria rörlighet på marknaden.

Förbudet i 6 § KL skall vidare även fortsättningsvis vara tillämpligt på avtal som innebär att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras hos medlemmarna när försäljningen sker direkt mellan en medlem och tredje man eller när föreningen svarar för försäljningen. I den senare situationen krävs dock dessutom att konkurrensen hindras, begränsas eller snedvrids i väsentlig omfattning för att förbudet i 6 § KL skall vara tillämpligt.

Från förbudet i 19 § KL görs inget undantag.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag, utom vad avser bestämmelserna om prissamverkan. Arbetsgruppens förslag bygger i den delen på att endast viss prissamverkan som är nödvändig för föreningssamverkan i övrigt eller nödvändig för att uppnå rationaliseringseffekter eller andra vinster faller utanför tillämpningen av 6 §.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker eller lämnar utan invändning arbetsgruppens förslag eller huvudinriktningen i förslaget.

Av de instanser som valt att kommentera utformningen av reglerna ser flertalet positivt på att göra begränsningar i det uttryckliga fritagandet från förbudets tillämpningsområde i de avseenden som föreslagits. Vad avser utformningen av den begränsning som görs för prissamarbete anser emellertid ett stort antal av remissinstanserna att förslaget inte är tillräckligt enkelt och tydligt och att det kan medföra tillämpningsproblem. De remissinstanser som kan sägas företräda de lantbrukskooperativa

intressena, LRF och Sveriges Lantbruksuniversitet, är negativa till de begränsningar som föreslås. Prop. 1993/94:210

Bland annat Köpmannaförbundet, Sveriges Industriförbund, Köttbranschen, TCO, Agrifack och Köpsågverken tillstyrker de begränsningar som görs för konkurrensbegränsningar som hindrar den fria rörligheten på marknaden. Köttbranschen anför att den fria rörligheten i vart fall för den privata styckningsindustrin är nödvändig för att en reell konkurrensneutralitet skall kunna upprätthållas och pekar på försök att hindra utträde ur en slakteriförening som har förekommit genom att neka tillgång till nödvändigt avelsmaterial. Agrifack anser att möjligheten att fritt leverera sina produkter måste ses positivt ur lantbrukarföretagets ekonomiska perspektiv. Svenska Lantägg påtalar vikten av att de stadgar och avtal som förekommer bör syfta till att reglera affärsförhållandena på ett adekvat sätt och ej till att låsa parterna prohibitivt. Konsumentberedningen anför att regler om inskränkningar i återbetalning av medlemsinsats vid utträde, byte av förening eller till annan köpare är oacceptabla.

LRF menar att frågan om en medlems rörlighet även måste ses ur ett föreningsrättsligt perspektiv då konkurrensfrågan bedöms. Medlemmarnas frihet ställs mot föreningens behov av viss stabilitet i medlemsunderlag, råvarufångst och eget kapital. LRF framhåller bl.a. vidare att det i många fall är rationellt med en långtgående integration mellan råvaruproduktion och förädling, vilket visas av de långtgående kontraktsbindningar som finns, inte minst utomlands, inom t.ex. fjäderfä- och fläskproduktionen. Sveriges Lantbruksuniversitet anför liknande synpunkter som LRF och framhåller bl.a. att förslaget är en diskriminering av producentkooperativa företag och att det begränsar effektiviteten inom de lantbrukskooperativa företagen till en sådan grad att svensk produktion och svensk lantbrukskooperation hotas. Kooperativa institutet anser att det fortsatta förbudet mot avtal som hindrar den fria rörligheten bör ersättas med en ytterligare effektbestämmelse, nämligen att avtalet medför att skälig del av vinsten kommer konsumenterna till del.

Bland de remissinstanser som berör utformningen av begränsningen vad avser prissamverkan, utöver bestämmelsens tydlighet, anser Sveriges Industriförbund att bestämmelsen kan ge för stort utrymme för prissamverkan. Köpsågverken anför att om skogsägareföreningarna tillåts motivera prissamverkan i massaveds- och timmerhandeln med sågverkssamverkan, kan dessa föreningar lätt driva upp priserna på timmer till en nivå som gör det svårt för köpsågverken att få lönsamhet i sin verksamhet, samtidigt som skogsägareföreningarna kan låta intäkterna från den gemensamma rundvirkeshandeln subventionera det egna sågverket. Köpsågverken menar bl.a. vidare att prissamverkan sällan är en nödvändig följd av styrkeförhållandena på sågtimmermarknaden, samt att det normalt finns andra sätt att organisera handeln inom skogsnäringen än genom att låta skogsägareföreningarna fastställa försäljningspriser.

LRF anser att förslaget bygger på att den ekonomiska föreningen totalt sett, inklusive sättandet av försäljningspriser till tredje man, ses som en horisontell kartell mellan medlemmarna och inte som en ekonomisk enhet. Vidare anføres beträffande skogsägareföreningarnas rätt att

fastställa sina försäljningspriser att om en sådan rätt inte finns får detta helt orimliga konsekvenser för föreningarnas konkurrenskraft. LRF framhåller vidare vad avser de s.k. förhandlingsorganisationerna inom jordbruket – potatisodlarorganisationen, betodlarorganisationen, frö- och oljeväxtodlarorganisationen och konserverväxtodlarorganisationen – att dessa helt faller utanför det föreslagna undantaget. Samverkan inom de berörda organisationerna är, anför LRF, nödvändig för att odlarna som är mycket små aktörer på marknaden skall kunna hävda sig mot sina i många fall mycket stora köpare.

SLU uttalar att det i promemorian inte anføres några bärande argument för att särskilja föreningar vars uppgift är att prisförhandla från andra producentkooperativa företag. Förhandlingskooperation förekommer därför att den har en rationaliserande roll. SLU framhåller bl.a. vidare att förslaget medför att det privata skogsbrukets ställning i Sverige blir lidande. Så länge det saknas mekanismer för att kunna handla virke på en marknadsplats kan en någorlunda fri marknad uppnås endast genom att jämbördiga förhandlingsorganisationer skapas på virkesmarknaden. Skogsägarna bör via sina föreningar ges möjligheter att organisera sina prisförhandlingar så att de på ett rimligt sätt balanserar köparparternas förhandlingsstyrka.

Vissa remissinstanser anser att de inskränkningar som görs från tillämpningsområdet för förbudet i 6 § KL är alltför långtgående. Riksrevisionsverket anser att en övre marknadsandelsgrens om 25 procent bör gälla för att en primärförening skall omfattas av de särskilda konkurrensreglerna. Även TCO och Konsumentberedning anser att det bör finnas en marknadsandelsgrens. Konsumentberedningen menar att det främst är när primärföreningarna blir alltför stora eller samverkar med andra föreningar och får en alltför stor del av marknaden som oönskade effekter uppstår. Handelsnäringsorganisationen i jordbruksfrågor, vars svar även SSLF ställer sig bakom, anser att samma förutsättningar bör gälla för primärföreningar inom jordbruket som för kedjor i detaljhandeln.

Flera remissinstanser understryker vikten av att förbudet mot missbruk av dominerande ställning i 19 § KL upprätthålls. Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet framhåller att jordbrukskooperationens starka ställning i Sverige medför att dess olika föreningar i stor utsträckning har en dominerande ställning och att föreningarnas individuella agerande därför kan prövas enligt 19 § konkurrenslagen. Det bör, anför fakultetsnämnden, understrykas angelägenheten av att dominansen inte får utnyttjas till åtgärder som direkt eller indirekt försvårar för konkurrens för fristående företag, t.ex. i form av bindningar som försvårar dessas tillgång till inköps- och försäljningskanaler, användning av kopplingsförbehåll, användning av diskriminerande villkor, hot om bojkott m.m. Köttbranschen anger som en förutsättning för att godta rättigheten för enskilda producenter att organisera sig i föreningar att dessa i sig bedriver en konkurrensneutral verksamhet. Därvid syftar Köttbranschen på de privata styckningsföretagens möjligheter att få tillgång till råvara från slakteriföreningarna som genom strukturförändringar blivit mycket stora och marknadsdominerande inom sina respektive områden. Köttbranschen pekar på vikten av att den s.k. Samfod-överenskommelsen

som tillförsäkrat de privata styckningsföretagen en konkurrensneutral tillgång till råvara från Slakteriorganisationen översätts till nuvarande förhållanden.

Prop. 1993/94:210

Skälen för regeringens förslag: En bestämmelse bör föras in i konkurrenslagen om att förbudet i 6 § inte skall tillämpas i vissa närmare angivna fall. Bestämmelsen bör ha som grund att det är principiellt tillåtet för företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet, eller lokala sammanslutningar av sådana företag, att bedriva verksamhet i en ekonomisk förening (primärförening).

Förbudet i 6 § KL bör inte tillämpas på sådan verksamhet som bedrivs inom ramen för en primärförening av det här aktuella slaget och som hänger samman med och framstår som ett normalt utflöde av sådana omständigheter som gör det naturligt eller nödvändigt att företag sluter sig samman på lantbruksområdet. Det kan röra sig om insamling av medlemmarnas produkter och distribution och vidareförsäljning av dessa, liksom skilda former av vidareförädling och produktutveckling samt användande av gemensamma anläggningar för dessa ändamål. Det kan också röra sig om samverkan för inköp av insatsvaror för medlemmarnas produktion såsom utsäde, foder, gödsel och maskiner, men även av andra varor och tjänster som används i verksamheten. Förbudet i 6 § KL torde därigenom för merparten av de företag som berörs av förslaget få en högst begränsad betydelse för dessas möjligheter att samarbeta genom en primärförening.

Det bör redan här framhållas att för all samverkan i alla näringar gäller förbudet i 6 § KL endast sådan samverkan som hindrar, begränsar eller snedvrider konkurrensen på ett märkbart sätt. Alla avtal som träffas inom en ekonomisk förening på lantbrukets område är självfallet inte konkurrensbegränsande i den mening som avses i 6 §. Med den valda tekniken anges att förbudet i 6 §, med vissa begränsningar, inte skall gälla beträffande sådan verksamhet som normalt bedrivs inom dessa föreningar. Därmed är inte sagt att denna samverkan i alla delar har varit förbjuden tidigare. För sådan samverkan som inte har träffats av förbudet innebär bestämmelsen endast att detta anges uttryckligen i lagen.

De särskilda konkurrensreglerna för lantbrukets primärföreningar avses gälla endast i förhållande till förbudet i 6 §. Från tillämpningen av förbudet mot missbruk av dominerande ställning i 19 § görs inget undantag. Det är av stor vikt från konkurrenssynpunkt att avtal eller förfaranden som utgör ett missbruk av marknadsmakt från en förening med dominerande ställning alltså är förbjudna. Självfallet är det angeläget att de beteenden som påpekas av juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet kan hindras på ett effektivt sätt. Som Köttbranschen påtalar är råvarutillgången av central betydelse för den privata styckningsindustrins konkurrensmöjligheter. De principer som ligger bakom Samfod-överenskommelsen torde kunna stå i överensstämmelse med vad som ligger till grund för bedömningen enligt 19 § KL. Också avtal eller förfaranden som rör medlemmarnas handlingsfrihet, exempelvis utbudsbegränsningar, och som har effekter gentemot tredje man kan utgöra ett sådant dominansmissbruk.

Att de särskilda konkurrensreglerna endast gäller i förhållande till 6 § KL överensstämmer med den ordning som råder inom EU. Artikel 86 om missbruk av dominerande ställning i Romfördraget är fullt ut tillämplbar också på jordbruksområdet enligt förordning (EEG) nr 26/62. Prop. 1993/94:210

Avtal som fortsatt faller under tillämpningsområdet för 6 § KL

I propositionen till KL (prop. 1992/93:56 s. 79) berörs att förhållandet mellan den enskilde jordbrukaren eller råvaruproducenten som leverantör och primärföreningen som köpare för att kvalificera för undantag inte får innehålla faktorer som förhindrar eller försvårar rörlighet för medlemmarna, att exempelvis sälja sina produkter till andra köpare eller att bli medlem i en annan primärförening. Samarbetet får inte heller vara av den karaktären att det hindrar eller försvårar från föreningsrörelsen utomstående förädlingsverksamhet eller försvårar för jordbrukare eller råvaruproducenter som står utanför samarbetet i en primärförening. Innehåller samarbetet faktorer av berört slag är risken stor att konkurrensen på marknaden helt sätts ur spel. Sådana inslag torde heller inte vara nödvändiga för att uppnå de positiva verkningarna av samarbetet, anför det vidare.

Skälen för att från tillämpningen av förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete undanta samverkan i primärföreningar på lantbrukets område grundar sig på förhållandena på marknaden som gör det naturligt att gå samman, liksom på de positiva verkningar som denna samverkan normalt har. Vissa typer av konkurrensbegränsande avtal är emellertid varken nödvändiga eller positiva sedda ur konsumenternas eller samhällsekonomins synvinkel.

Avtal som förhindrar eller försvårar medlemmens rörlighet

Stadgebestämmelser och andra klausuler som hindrar rörligheten har sedan länge varit föremål för uppmärksamhet och ingripande från de konkurrensvårdande myndigheterna. Med hänsyn till de jordbrukskooperativa föreningarnas marknadsdominans har Konkurrensverkets föregångare Näringsfrihetsombudsmannen (NO) alltsedan slutet av 1960-talet arbetat för att avskaffa eller att mjuka upp konkurrensbegränsande bestämmelser i föreningarnas stadgar, i första hand sådana bestämmelser som på olika sätt binder medlemmarna till föreningarna.

Inom föreningarna på slakteri- och mejeriområdet fanns tidigare en stadgebestämmelse som innebar att medlemsinsatsen inte återbetalades om en medlem avgick ur föreningen och fortsatte sin verksamhet inom föreningens område. Denna bestämmelse reviderades efter överläggningar med NO i slakteriföreningarnas stadgar så att insatsen återbetalas efter en viss tidsrymd (Pris & Kartellfrågor, PKF 1970:10). Hos mejeriföreningarna gjordes motsvarande revidering efter det att NO ingripit mot en förening i Skåne (PKF 1971:2-3). Också Lantmännenföreningarna har gjort förändringar på denna punkt efter NO-ingripanden (NO:s dnr 482/85 m.fl.).

Tidigare gällde i fråga om leveransplikt sedan lång tid i de producentkooperativa föreningarna, dock ej i lantmännenföreningarna, att medlemmarna var skyldiga att leverera i stort sett all sin produktion till föreningarna. Efter att NO år 1974 tagit upp frågan om leveransplikt med en av slakteriföreningarna inleddes överläggningar också med Slakteriförbundet, LRF och SMR i saken. Dessa överläggningar ledde till att NO och LRF år 1980 träffade en överenskommelse i enlighet med ett kompromissförslag från NO:s sida. Överenskommelsen innebar en uppmjukning av leveransplikten där en medlem fick frita sig från denna under ett år.

Marknadsdomstolen, MD, fann i beslut meddelat år 1982 att vissa konstaterade förfaranden, som hade sin grund i slakteriorganisationens dominerande ställning inom köttbranschen, medförde skadlig verkan genom att de på ett från allmän synpunkt otillbörligt sätt försvårade annans näringsutövning och hämmade verkningsförmågan inom näringslivet (MD 1982:23, dnr A4/80, det s.k. Samfod-ärendet). En tid efter MD:s beslut kunde NO konstatera att den uppmjukade leveransplikten endast genomförts i två föreningar (på slaktområdet) av sammanlagt 35 berörda föreningar. I förhandlingsuppgörelsen i Samfod-ärendet i MD åtog sig Slakteriförbundet att verka för att den uppmjukade leveransplikten genomfördes i samtliga slakteriföreningar.

Genomförandet av stadgeändringen mötte påtagliga problem i många föreningar. Scan Västs stämma avslag år 1985 enhälligt styrelsens förslag om den aktuella stadgeändringen. NO förde saken till MD. Scan Väst framhöll bl.a. att föreningens egen bestämmanderätt samt de demokratiska formerna för dess beslut som viktiga. MD konstaterade i sitt beslut att leveranspliktsbestämmelsen medförde skadlig verkan (MD 1986:10).

Som en följd av riksdagens beslut om ny livsmedelspolitik från och med den 1 juli 1991 samt NO:s agerande har flertalet föreningar helt tagit bort leveransplikten i sina stadgar och ersatt denna med kontraktssystem för leveranser av medlemmarnas produktion. NO har efter införandet av system med leveranskontrakt verkat för att villkoren i kontrakten inte diskriminerar den producent som velat leverera endast en del av sin produktion till föreningen. NO har också ingripit mot andra bestämmelser i föreningarnas stadgar som sammantaget med föreningens ställning på marknaden hämmat medlemmarnas fria rörlighet, exempelvis bestämmelser om att en medlem som inte levererat till sin förening under en kortare tidsperiod (1 år) kunnat uteslutas ur föreningen.

Det kan således konstateras att rättstillämpningen enligt den äldre konkurrenslagstiftningen ger vid handen att ingripanden skett mot skilda former av konkurrensbegränsningar som hindrat den fria rörligheten på marknaden. Marknadsdomstolen har också kunnat konstatera från allmän synpunkt skadlig verkan.

Det finns ingen anledning att nu generellt låta denna typ av konkurrensbegränsande samverkan falla utanför gällande förbud i 6 § KL mot avtal som hindrar, begränsar eller snedvrider konkurrensen på ett märkbart sätt. En sådan generell friskrivning från förbudet är knappast heller motiverad till följd av EG:s tillämpning av konkurrensreglerna på jordbruksområdet.

Avtal som förhindrar eller försvårar medlemmens fria rörlighet på marknaden kan ha negativa verkningar för samhällsekonomin och konsumenterna, särskilt om konkurrensen från andra företag inte är tillräcklig. Hindras medlemmarna i sin fria rörlighet minskar nämligen det faktiska eller potentiella konkurrenstryck på marknaden som en sådan rörlighet skapar. Möjligheten att även i fortsättningen kunna göra en konkurrensrättslig prövning av avtal som försvårar eller förhindrar rörligheten ökar därmed i betydelse ju sämre konkurrensen är mellan föreningar och andra företag på marknaden.

Den ena gruppen av avtal som inte generellt bör falla utanför tillämpningsområdet för 6 § KL är mot denna bakgrund sådana avtal som förhindrar eller försvårar medlemmens fria rörlighet på marknaden.

Inte varje hinder eller försvårande av medlemmens fria rörlighet är emellertid att betrakta som så negativt att det finns anledning att ingripa från konkurrenssynpunkt. Som nämnts gäller förbudet i 6 § KL endast sådana konkurrensbegränsande avtal etc. som har märkbar effekt. Kravet på märkbar effekt gäller självfallet även i förhållande till sådana konkurrenssnedvridande avtal som förhindrar eller försvårar en medlems fria rörlighet. Samverkan mellan företag som har högst tio miljoner kr i omsättning och med sammantaget högst 15 procent av den relevanta marknaden faller utanför förbudet enligt Konkurrensverkets allmänna råd (KKVFS 1993:2) om tolkningen av begreppet märkbar effekt. Om något eller några av de samverkande företagen har mer än tio miljoner kr i omsättning, dock högst 200 miljoner kr, gäller enligt Konkurrensverkets allmänna råd att företagen kan ha högst 10 procent av den relevanta marknaden.

Medlemmens fria rörlighet på marknaden kan som framgått hindras eller försvåras på en rad skilda sätt och samtidigt hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på ett märkbart sätt. Stadgarna i föreningen kan föreskriva leveransplikt helt eller delvis eller förbud att köpa varor eller tjänster från annan än föreningen. Det kan också vara fråga om skilda kontraktsbindningar såsom exklusivavtal på obegränsad tid för hela eller delar av medlemmens produktion eller sådana avtal som löper över längre tid än som kan anses motiverat med hänsyn till föreningens verksamhet och marknadsförhållanden. Motsvarande gäller beträffande uppsägningstiderna i sådana kontrakt. Vidare kan ett förhinder eller försvårande föreligga om medlemmen får ett lägre pris som beror på att denne inte levererar all sin produktion till föreningen, utan endast en del och denna prisdifferentiering inte står i relation till (eller det inte uppstår) några ökade kostnader för föreningen jämfört med situationen att medlemmen levererar all sin produktion. Också skilda erbjudanden, såsom rabatter vid inköp av varor eller tjänster, eller gratis service av gårdsutrustning eller liknande, liksom bonussystem m.m. som bygger på trohet till föreningen avseende leveranser eller inköp, kan snedvrider konkurrensen på ett sätt som inte generellt bör falla utanför tillämpningen av förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete i 6 § KL.

Medlemmens fria rörlighet på marknaden försvåras om det finns hinder mot att lämna föreningen, t.ex. för att bli medlem i en annan primärförening. Sådana hinder som också kan vara förbjudna enligt 6 § KL kan

bestå i att medlemmen vid utträde inte får tillbaka hela eller delar av sin medlemsinsats eller återfår den över en tidsperiod som är så lång att konkurrensen får anses begränsad på ett märkbart sätt. Ett annat hinder som kan begränsa konkurrensen på ett märkbart sätt kan vara att tiden är längre för den som lämnar föreningen och fortsätter sin verksamhet på egen hand eller genom annan förening än för den som helt upphör med sin verksamhet. Rena konkurrensklausuler där medlemmen efter ett utträde ur föreningen inte får ta upp med föreningen konkurrerande verksamhet, eller leverera till ett med föreningen konkurrerande företag, försvårar också medlemmens fria rörlighet på marknaden och kan därmed falla under förbudet i 6 § KL.

Det kan också finnas andra fall där medlemmens fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras. Detta kan ske i annat avseende av motsvarande betydelse för medlemmens rörlighet som beträffande valet av avnämare eller leverantör eller möjligheten att lämna föreningen. Så kan vara fallet om en förening vägrar återinträde för medlemmar som lämnat föreningen, vilket bl.a. kan medföra att medlemmar som velat lämna föreningen och leverera till ett mindre förädlingsföretag inte känner en tillräcklig trygghet för att göra detta. Vidare kan skilda former av produktions- eller utbudsbegränsningar som åläggs en eller flera medlemmar hindra eller försvåra den fria rörligheten på marknaden i en sådan omfattning som åsyftas. Så kan också ske om föreningen förvrider en eller flera marknadsmekanismer, såsom prisbildning eller resursallokering. Ett sådant fall kan föreligga om föreningen i sina avtal med en köpare binder upp denne så att köparen för alla sina inköp under året blir tvungen att betala ett visst, högre pris i förhållande till det av föreningen tidigare tillämpade priset, i de fall köparen förvärvar viss kvantitet direkt av en medlem i föreningen till detta högre pris.

De ovan beskrivna exemplen är sådana som kan vara förbjudna om konkurrensen hindras, begränsas eller snedvrids på ett märkbart sätt. Det skall emellertid beaktas, som Konsumentberedningen framhåller, att det främst är när primärföreningarna blir alltför stora eller samverkar med andra föreningar och får en alltför stor del av marknaden som oönskade effekter uppstår. Utrymmet för en mindre förening att ha bindningar medlem/förening blir därvid större än för en stor förening.

Avtal inom ramen för en ekonomisk förening som förhindrar eller försvårar medlemmarnas fria rörlighet kan i det enskilda fallet visa sig ha övervägande positiva effekter från konkurrenssynpunkt även om konkurrensen begränsas på ett märkbart sätt. Om så är fallet finns möjligheten att få undantag enligt 8 § KL, varvid en totalprövning får göras av de positiva och negativa verkningarna av föreningssamverkan. Därvid kan konkurrenssituationen på marknaden sägas vara av avgörande betydelse, exempelvis om det finns en fungerande konkurrens från andra aktörer och om köparna är starka. I ett läge där konkurrenssituationen förändras till följd av att Sverige blivit medlem i EU blir denna förändring självklart en del av den konkurrensrättsliga prövningen.

Konkurrenslagen ser särskilt strängt på horisontellt prissamarbete. Förbudet i 6 § KL gäller alla typer av prissamverkan. Det saknar enligt förarbetena betydelse om samverkan mellan företagen sker direkt mellan dem eller i en säljorganisation, inköpsorganisation eller motsvarande. Samverkan kan även ske i en branschförening. Förbudet träffar också prisrekommendationer liksom ren information om priser mellan konkurrenter. Även samverkan om priser eller annat genom en juridisk person där de samverkandes produkter köps in av exempelvis en förening och säljs vidare i föreningens namn träffas i princip av förbudet.

Det generella förbud som konkurrenslagen innebär mot prissamverkan kan sägas vara en av de viktigare förändringarna av den svenska konkurrenslagstiftningen. Behovet av att förbjuda prissamverkan belystes väl i Konkurrensskommitténs betänkande (SOU 1991:59 del 1). Den stränga syn på prissamverkan som framträder i konkurrenslagen grundas också på att lagens förbud är uppbyggda efter samma modell som Romfördragets artikel 85 och 86. Avsikten är därvid att så långt som det är möjligt uppnå materiell rättslikhet med Romfördragets konkurrensregler.

Sverige har genom detta anslutit sig till EG:s stränga syn på prissamarbete. Denna syn gäller nationellt i flertalet länder som har förbud mot konkurrensbegränsande samarbeten. Det är av stor vikt från konkurrenspolitiska utgångspunkter att konkurrenslagen är effektiv vad avser just prissamverkan. Sådan samverkan måste kunna motverkas oavsett vilken organisatorisk form denna tar.

Av betydelse är vidare att det undantag som görs i EG från förbudsbestämmelsen i artikel 85 för jordbruket innehåller en begränsning i fråga om prissamverkan. I förordning (EEG) nr 26/62 anges att artikel 85.1 i synnerhet inte skall tillämpas på överenskommelser, beslut eller förfaranden av jordbrukare, jordbruksorganisationer eller sammanslutningar av sådana organisationer i samma medlemsstat, i den mån dessa, *utan att innebära förpliktelse att tillämpa ett fastställt pris*, beröra produktionen eller försäljningen av jordbruksprodukter eller användandet av gemensamma anläggningar för lagerhållning, behandling eller förädling av jordbruksprodukter. Undantag medges inte heller om EG-kommissionen konstaterar att konkurrensen på så sätt elimineras eller att målsättningen i Romfördragets artikel 39 äventyras.

Förbudet i 6 § KL bör mot denna bakgrund i princip upprätthållas när det gäller fastställande av försäljningspriser på producerade varor även när denna samverkan sker genom en ekonomisk förening på lantbrukets område.

Emellertid kan man inte bedöma denna prissamverkan avskilt från en förenings övriga verksamhet. Till att börja med kan det inte anses motiverat att kräva att en förening skall separera varor som produceras i föreningens förädlingsverksamhet och ta ut skilda priser på dessa varor i förhållande till varifrån råvaran kommer. En sådan "prissamverkan" som sker beträffande i föreningen vidareförädlade varor är oftast att betrakta som nödvändig i förhållande till den samverkan som sker om

vidareförädling. Denna vertikala integration framåt medför normalt också så positiva effekter att detta motiverar ett fastställande av försäljningspriserna i sig.

Vidare kan det i de fall föreningen svarar för försäljningen av varor som produceras hos medlemmarna finnas rationaliseringsvinster och minskade transaktionskostnader som beror på den verksamhet som föreningen bedriver, exempelvis distribution, lagring, marknadsföring eller genom att antalet förhandlingar minskar. Dessa förhållanden bör tillmätas betydelse mot den allmänna bakgrund som redovisats i detta lagstiftningsärende.

Den andra gruppen av avtal där förbudet i 6 § KL även fortsättningsvis skall vara tillämpligt är mot bakgrund av det anförda vissa former av prissamverkan som är att anse som särskilt negativa från konkurrenssynpunkt. Förbudet i 6 § bör gälla beträffande avtal som innebär att försäljningspriser fastställs på varor som produceras hos medlemmarna. Försäljning av produkter som vidareförädlats av de råvaror som kommer från medlemmarna eller från annan eller försäljning av varor som köpts in av föreningen från tredje man skall därför falla utanför förbudet i 6 §.

Beträffande den prissamverkan där förbudet skall vara tillämpligt går det att urskilja två huvudfall. Det första är när försäljningen sker direkt mellan medlemmen och tredje man. Sådan försäljning kan bl.a. röra råvara till från föreningen fristående förädlingsindustri, varor för vidareförsäljning i grossist- eller detaljhandeln eller produkter som säljs direkt till konsument. Det andra huvudfallet är när föreningen svarar för försäljningen mot tredje man. Varorna kan då levereras in till föreningen mot att medlemmen får ett avräkningspris tillsammans med en slutlikvid vid årets slut. Föreningen står sedan som säljare i eget namn. Det behöver emellertid inte vara så att varorna rent fysiskt levereras in till föreningen. De kan lika gärna gå direkt till tredje man.

I det första fallet när försäljningen sker direkt mellan medlemmen och tredje man finns det inga beaktansvärda skäl att tillåta prissamverkan i större omfattning än vad som är möjligt inom ramen för 6 och 8 §§ KL. Om företagen är små kan, såsom nämnts tidigare beträffande medlemmens rörlighet, samverkan enligt Konkurrensverkets allmänna råd ske utan att förbudet i 6 § KL slår till så länge de samverkande har högst 15 procents marknadsandel.

I det andra fallet när föreningen svarar för försäljningen kan det uppstå sådana positiva effekter genom föreningens samverkan i stort eller genom själva försäljnings- och prissamverkan att det finns skäl att tillåta en mer långtgående prissamverkan. De positiva effekter som därigenom uppstår för samhällsekonomin kan emellertid beträffande det samverkansmoment som rör själva prissättningen endast göras gällande upp till en viss brytpunkt. Det måste således finnas en reell sidokonkurrens förutom det konkurrenstryck som kan uppkomma genom att medlemmarnas fria rörlighet kan upprätthållas. För prissamverkan genom föreningen bör därför gälla att den är tillåten endast under förutsättning att konkurrensen på marknaden inte hindras, begränsas eller snedvrids i väsentlig omfattning. Därmed görs en rimlig avvägning mellan å ena sidan möjligheterna att samverka även vad gäller prissättningen i en primärförening

och å andra sidan köparnas och konsumenternas intressen, liksom effekterna på samhällsekonomin.

Precis som gällde i den särskilda jordbrukskonkurrenslagen (1991:921) bör som tumregel gälla att samverkan är tillåten om de samverkande företagen svarar för högst 25 procents andel av den relevanta marknaden. I dessa fall kan sådan prissamverkan som det nu är fråga om i allmänhet inte anses medföra att konkurrensen hindras, begränsas eller snedvrids i väsentlig omfattning. För de fall där samverkan tar sikte på att balansera köpmakten hos stora köpare med stark eller dominerande ställning på marknaden torde prissamverkan inte förvanska konkurrensen i väsentlig omfattning om denna prissamverkan medverkar till att uppnå marknadsbalans.

Det skall betonas att det endast är själva prissamverkan genom föreningen som berörs av bestämmelsen. Grundläggande för tillämpningen av 6 § KL på samverkan i en primär lantbruksförening är att denna samverkan i allt väsentligt skall vara tillåten. Att prissamverkan beträffande varor som produceras hos medlemmarna och som säljs genom en förening inte generellt undantas från tillämpningsområdet för 6 § KL innebär således inte att lantbrukarna förbjuds samverka i sina primärföreningar. I de uppskattningsvis få fall som prissamverkan genom föreningen begränsar konkurrensen i sådan omfattning att 6 § KL blir tillämplig är till att börja med övrig verksamhet fortfarande tillåten, utom vad som kan vara fallet med bestämmelser som inskränker en medlems rörlighet. Vidare finns möjligheten att erhålla undantag enligt 8 § KL för sådan prissamverkan som uppfyller de kriterier som uppställs för detta. För att undantag skall beviljas måste fördelarna med samverkan objektivt sett överväga de nackdelar för konkurrensen som samverkan kan innebära.

I de fall där föreningen har hand om försäljningen av medlemmarnas varor kan föreningen svara för skilda moment i hanteringen av dessa varor. Det förhållandet att föreningen i viss utsträckning svarar för paketering, lagring, åsättning av varumärke eller firmabeteckning innebär inte automatiskt att varorna ej är att betrakta som varor som produceras hos medlemmarna.

Vid bestämmandet av en förenings marknadsandel i sin försäljning skall denna bestämmas på den relevanta marknaden. Detta innebär bl.a. att föreningen kan ha skilda marknadsandelar beroende på vilket marknad det i varje enskilt fall är fråga om geografiskt och produktmässigt. Marknaden kan därför variera beroende på vilka produkter det är fråga om och vilka kunder som är köpare. Det bör framhållas att varje marknad måste bedömas för sig. En låg marknadsandel på en viss marknad ger således inte rätt att prissamverka på en marknad där marknadsandelen är högre.

Begränsningen i undantaget avser endast fastställande av *försäljningspriser*. Något hinder bör inte finnas mot den typ av inköpssamverkan som sker genom lantbrukets primärföreningar.

De av LRF berörda s.k. förhandlingsorganisationerna inom jordbruket faller utanför de föreslagna bestämmelserna. Det innebär att den prissamverkan som sker mellan potatisodlare, oljeväxtodlare och

konserverväxtodlare genom denna typ av organisationer faller under tillämpningsområdet för 6 § KL. I de fall förbudet i 6 § är tillämpligt finns möjligheter att ansöka om undantag enligt 8 § KL. Samverkan i förhandlingsorganisationerna sker mellan odlare som generellt sett är små företag mot köpare som är mycket stora. Som exempel kan nämnas betodlarnas prisförhandlingar gentemot Sockerbolaget (ägt av Danisco). LRF har framhållit att den samverkan som sker leder till en bättre marknadsbalans.

Icke-ingripandebesked och undantag enligt 8 § KL

Om osäkerhet råder huruvida ett avtal faller under förbudet i 6 § KL eller huruvida ett förfarande är förbjudet enligt 19 §, finns enligt 20 § KL möjlighet för ett företag att ansöka hos Konkurrensverket om en förklaring att Konkurrensverket inte anser att avtalet eller förfarandet är förbjudet enligt nämnda paragrafer (icke-ingripandebesked).

Ett viktigt skäl till att denna möjlighet finns är att det i en hel del fall kan vara svårt för företag att på förhand bedöma räckvidden av de två förbuden i KL. Viktiga förutsättningar för förbudens tillämplighet kan visa sig vara möjliga att bedöma först sedan omständigheterna i det enskilda fallet har klarlagts.

Även beträffande det särskilda undantag från tillämpningen av förbudet i 6 § KL som föreslås för viss samverkan mellan enskilda jordbrukare, skogsägare eller trädgårdsodlare, eller lokala sammanslutningar av sådana företag, kan det i enskilda fall komma att råda osäkerhet om samverkan är undantagen eller om förbudet i 6 § KL är tillämpligt. Det kan också vara frågan om denna samverkans förenlighet med förbudet mot missbruk av dominerande ställning i 19 § KL.

Föreningen eller dess medlemmar kan, om sådan osäkerhet råder, begära ett icke-ingripandebesked från Konkurrensverket.

För avtal som helt eller delvis fortfarande omfattas av förbudet i 6 § KL enligt nu föreslagna regler finns möjligheten att anmäla avtalet för undantag enligt 8 § KL. Konkurrensverket har därvid, enligt nyssnämnda lagrum, att göra en helhetsbedömning av den samverkan som är för handen. Sådan samverkan som är undantagen från förbudet i 6 § KL har företagen alltid rätt att bedriva, såvida samverkan inte är förbjuden enligt 19 § KL eller enligt annan lag.

Regeringens förslag: Ändringarna i konkurrenslagen skall träda i kraft den 1 juli 1994 och gälla både avtal som kommer till efter ikraftträdandet och sådana som existerar vid ikraftträdandet.

Arbetsgruppens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft någon invändning mot arbetsgruppens förslag. Lantbrukarnas Riksförbund har anfört att det för lantbrukets primärföreningar har förelegat stor osäkerhet beträffande deras rättsliga ställning efter den 1 juli 1993 och att det därför är nödvändigt att särskilda övergångsbestämmelser införs som gör det möjligt för primärföreningarna att anpassa den verksamhet som bedrivits före den 1 juli 1993 och som existerar den 1 juli 1994.

Skälen för regeringens förslag: I detta lagstiftningsärende föreslås ett generellt undantag från förbudet i 6 § KL träda i kraft den 1 juli 1994. Avsikten med de föreslagna ändringarna är att lantbrukets primärföreningar i allt väsentligt skall kunna fortsätta att bedriva verksamhet som tidigare. De nya bestämmelserna bör därför gälla både avtal som kommer till efter ikraftträdandet och avtal som då redan existerar.

För avtal som kommer till efter ikraftträdandet uppkommer inga övergångsproblem som behöver regleras.

För avtal som existerar den 1 juli 1994 är saken mer komplicerad bl.a. till följd av KL:s nuvarande övergångsbestämmelser. Dessa bör därför beröras något. KL trädde i kraft den 1 juli 1993. Lagens övergångsbestämmelser innebär bl.a. följande.

Förbudet i 6 § gäller både nya avtal etc. och sådana som existerade vid ikraftträdandet.

Om sistnämnda s.k. gamla avtal emellertid anmälts för beviljande av undantag enligt 8 § eller om berörda företag ansökt om icke-ingripandebesked och anmälan eller ansökan gjorts inom sex månader från lagens ikraftträdande, uppskjuts verkningarna av förbudet till dess sex månader har gått från dagen för Konkurrensverkets beslut med anledning av anmälan eller ansökan. Frågor om undantag och icke-ingripandebesked kunde också prövas före lagens ikraftträdande. Om anmälan respektive ansökan gjordes före ikraftträdandet skjuts verkningarna av förbudet i 6 § upp till dess tio månader gått från verkets beslut.

För s.k. gamla avtal som inte varit föremål för anmälan eller ansökan enligt föregående stycke gäller förbudet alltsedan lagens ikraftträdande om inte företagen inom sex månader från KL:s ikraftträdande upphört att tillämpa avtalen eller ändrat dem så att de inte omfattas av lagens förbud.

De avtal som existerar vid de nu föreslagna ändringarnas ikraftträdande den 1 juli 1994 kan mot denna bakgrund delas upp i två grupper. Det kan dels vara frågan om s.k. gamla avtal enligt KL:s nuvarande övergångsbestämmelser och dels avtal som träffats efter KL:s ikraftträdande den 1 juli 1993 men före den 1 juli 1994.

När det gäller den första gruppen kan den situationen vara för handen att avtalet inte har anmälts för undantag eller icke-ingripandebesked inom sex månader från KL:s ikraftträdande eller dessförinnan. I sådant fall gäller de nu föreslagna reglerna från dessas ikraftträdande.

Om avtalet har anmälts före den 1 januari 1994 men Konkurrensverket inte har fattat beslut före detta datum uppnår avtalet, till följd av KL:s nuvarande övergångsbestämmelser, ett skydd mot lagens rättsverkningar till dess att de nya reglerna trätt i kraft eller längre. Därefter gäller dessa oavsett utgången av Konkurrensverkets prövning.

I det fallet att avtalet har anmälts och Konkurrensverket har fattat beslut före den 1 januari 1994 är innehållet i verkets beslut av central betydelse. Om undantag (utan villkor) eller icke-ingripandebesked har beviljats gäller naturligtvis detta beslut oavsett de nya reglerna eftersom dessa utgör en inskränkning i förbudsområdet. Om utgången blivit den motsatta, eller ett beslut om undantag förenats med villkor, kan det finnas skäl för de företag som berörs att överväga om de nya reglerna skulle ha lett till en annan utgång. Om så skulle vara fallet kommer avtalet endast under en kortare tid att vara förbjudet.

Om avtalet upphört att tillämpas eller anpassats till KL:s krav före den 1 januari 1994 uppstår inga problem i förhållande till de regler som nu föreslås.

När det gäller den andra gruppen avtal, dvs. avtal som kommit till efter den 1 juli 1993 men före den 1 juli 1994, gör sig i princip samma synpunkter gällande som beträffande den första gruppen. En väsentlig skillnad är dock att dessa avtal inte träffas av KL:s nuvarande övergångsbestämmelser.

Oavsett om dessa avtal har anmälts för undantag respektive icke-ingripandebesked eller ej gäller således de nya reglerna från ikraftträdandet. Om ett avtal beviljats undantag eller icke-ingripandebesked gäller detta även sedan de nya reglerna trätt i kraft eftersom dessa, som sagts, utgör en inskränkning av förbudsområdet.

Som framgått kan det inträffa att ett avtal, som undantas från förbudet i 6 § enligt nu föreslagna bestämmelser, under en tid kan ha varit förbjudet.

En särskild fråga när det gäller sådana avtal är KL:s civilrättsliga bestämmelser. Enligt 7 § KL är avtal eller avtalsvillkor som strider mot förbudet i 6 § ogiltiga. Enligt förarbetena till KL fordrar ogiltigheten inte något föregående beslut om att avtalet är förbjudet (prop. 1992/93:56 s. 76). Av 33 § KL följer vidare att ett avtals oförenlighet med 6 § kan vara skadeståndsgrundande. Det sagda medför att ett avtal under en tid kan ha varit ogiltigt och skadeståndsgrundande.

Den situationen att ett avtal under en tid är förbjudet enligt 6 § och därefter blir tillåtet och till följd av detta åter giltigt kan inträffa både enligt KL i dess nuvarande lydelse och i de EG-regler i vilka KL tar sin utgångspunkt.

Om ett avtal som strider mot 6 § KL inte anmälts för undantag enligt 8 § och inte heller faller utanför förbudet enligt någon av de övriga i 6 § angivna paragraferna, är avtalet förbjudet och därmed ogiltigt samt, om övriga i 33 § angivna förutsättningar är uppfyllda, skadeståndsgrundande.

Om avtalet efter en tid anmäls till Konkurrensverket för undantag enligt 8 § och verket beviljar undantag att gälla t.ex. från dagen för anmälan (jfr 10 §) uppkommer den situationen att ogiltigheten så att säga läks och skadeståndsansvaret bortfaller, det sistnämnda i vart fall med avseende på skador som åsamkats sedan undantaget börjat gälla.

Motsvarande situation kan uppstå enligt EG:s regler (artikel 85 i Romfördraget och rådets förordning (EEG) 17/62). Det är därvid värt att notera att EG-kommissionen, till skillnad från vad som gäller för Konkurrensverket, inte kan besluta att ett undantag skall gälla tiden före det att anmälan för undantag kom in till kommissionen. Det är vidare så att EG:s s.k. gruppundantagsförordningar regelmässigt träder i kraft vid ett visst datum utan några särskilda övergångsregler.

Samma synsätt som det nu redovisade får anläggas på det i detta ärende föreslagna generella undantagets inverkan på KL:s civilrättsliga regler. Några särskilda övergångsregler föreslås därför inte. Om någon civilrättslig tvist skulle uppstå som en följd av att förbudsområdet i 6 § nu inskränks får hithörande frågor lösas i rättstillämpningen. Därvid torde ledning kunna hämtas från EG-rätten och dess tillämpning i detta avseende i EU:s medlemsländer.

Vad avslutningsvis gäller de av Lantbrukarnas Riksförbund anförda skälen för att särskilda övergångsbestämmelser bör införas gör regeringen följande överväganden.

Konkurrenslagens nuvarande övergångsbestämmelser innebär, som framgått, att näringslivet givits goda möjligheter att inhämta Konkurrensverkets syn på gällande avtal m.m. och att anpassa dessa till lagens krav. Det har således under närmare ett års tid - från det att lagen utfärdades i januari 1993 till den 1 januari 1994 - funnits möjlighet att ansöka om undantag från förbudet i 6 § och/eller begära icke-ingripande-besked. Vidare innebär reglerna att berörda företag under minst sex månader efter verkets beslut med anledning av en sådan ansökan eller anmälan har haft möjlighet att, om så bedömts nödvändigt, förändra avtalen. Även utan sådan anmälan eller ansökan har en sexmånadersperiod för anpassning stått till buds. På grund av det anförda - och då de nu föreslagna reglerna innebär en inskränkning av förbudsområdet - kan det inte anses motiverat att införa ytterligare övergångsregler.

12 Kostnader och andra effekter av förslaget

12.1 Samhällsekonomin och företagen

Den samverkan som undantas genom lagförslaget är att betrakta som övervägande positiv för samhällsekonomin. För de små företag som lagen tar sikte på inom jordbruket, skogsbruket och trädgårdsnäringen är en samverkan beträffande förädling, försäljning, distribution m.m. naturlig och ofta nödvändig för deras konkurrenskraft. Genom samverkan kan man uppnå bl.a. vinster i produktionen och distributionen.

För företagen medför det föreslagna undantaget vidare en klarhet och förutsebarhet beträffande rätten till visst samarbete vilket torde bidra till en bättre resursanvändning i företagen.

En konsekvens av lagförslaget är att förbudet i 6 § KL inte blir tillämpligt vad avser strukturella ingrepp i en primärförening på lantbrukets område. Därigenom görs det tydligt att konkurrenslagen inte tar sikte på att hindra dessa föreningars existens eller möjligheter att bedriva viss samverkan. Lantbrukets primärföreningar kan därigenom, såsom varit avsett, i allt väsentligt fortsätta att bedriva verksamhet som tidigare.

Med de avgränsningar som gjorts i lagförslaget beträffande samverkan som inte automatiskt bör kvalificera för undantag, är det samtidigt troligt att vissa föreningar måste upphöra med viss sådan samverkan som de bedriver i nuläget. Detta är en avsedd effekt som tar sin utgångspunkt i de motiv som ligger till grund för antagandet av den nya konkurrenslagen. Konkurrenslagen (1993:20) innebär generellt sett en betydande förändring i synen på vissa samverkansformer gentemot vad som var fallet i Sverige tidigare, och som kom till uttryck genom den gamla konkurrenslagen. Den nya lagen innebär sammantaget att hela näringslivet har måst se över sina avtal och samverkansformer för att anpassa eller ta bort de avtal som står i strid med lagen och som inte kan anses kvalificera för undantag. Den nya lagen torde vara särskilt effektiv när det gäller att undanröja sådan branschvis samverkan om prisrekommendationer som varit vanligt förekommande på den svenska marknaden.

12.2 Domstolarna och Konkurrensverket

För Konkurrensverket innebär de föreslagna bestämmelserna att de företag som omfattas av dessa inte behöver anmäla sådan samverkan för undantag eller ansöka om icke-ingripandebesked. Även om dessa företag redan har kommit in till Konkurrensverket med sådana anmälningar eller ansökningar torde förslaget innebära en viss avlastning administrativt och handläggningssmässigt för Konkurrensverket, eftersom eventuella prövningar gentemot 6 § KL får ett tydligare innehåll än tidigare och prövningar om undantag enligt 8 § KL kommer att ta sikte på betydligt mer begränsade samverkansformer än tidigare. Det bör samtidigt beaktas att de föreslagna bestämmelserna innebär att en helt ny typ av bedömningar blir aktuella för Konkurrensverkets del när det gäller vad som ligger innanför respektive utanför 6 § KL. De särskilda konkurrensreglerna får vidare antas medföra att företagen i ökad utsträckning själva kommer att kunna avgöra om deras avtal inte längre faller under förbudet i 6 §, och om anmälan eller ansökan som gjorts till Konkurrensverket bör återkallas.

Stockholms tingsrätt och Marknadsdomstolen avlastas troligen något genom lagförslaget genom att antalet överklaganden får antas bli mindre då företagen inte behöver anmäla visst samarbete för undantag hos Konkurrensverket. Det kan dock tillkomma en ny typ av ärenden som gäller vad som faller innanför respektive utanför det föreslagna undan-

taget. Denna typ av ärenden kan också bli aktuella att pröva för de allmänna domstolarna i samband med talan om ogiltighet eller skadestånd.

Prop. 1993/94:210

Sammanfattningsvis är bedömningen den att lagförslaget inte påverkar resursbehovet hos de berörda myndigheterna.

13 Författningskommentar

6 § Om något annat inte följer av beslut enligt 8 eller 15 § eller av 13, 17 eller 18 c §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Detta gäller särskilt sådana avtal som innebär att

1. inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs,
2. produktion, marknader, teknisk utveckling eller investeringar begränsas eller kontrolleras,
3. marknader eller inköpskällor delas upp,
4. olika villkor tillämpas för likvärdiga transaktioner, varigenom vissa handelspartner får en konkurrensnackdel, eller
5. det ställs som villkor för att ingå ett avtal att den andra parten åtar sig ytterligare förpliktelser som varken till sin natur eller enligt handelsbruk har något samband med föremålet för avtalet.

I paragrafens första stycke införs en hänvisning till de nya bestämmelserna i 18 c § om att förbudet inte gäller för viss verksamhet på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden.

Särskilda bestämmelser för jordbruket m.m.

18 a § Med primär lantbruksförening avses i denna lag en ekonomisk förening vars medlemmar är enskilda lantbrukare eller andra företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk. Om sammanslutningar av sådana företag är medlemmar i föreningen, anses den dock vara primär lantbruksförening endast under förutsättning att sammanslutningarna bara utgörs av lokala sammanslutningar av företag med verksamhet av angivet slag.

I paragrafen, vilken har utformats i enlighet med Lagrådets förslag, definieras begreppet primär lantbruksförening.

Genom paragrafen bestäms vilka slags företag som får samarbeta och i vilken form detta samarbete får bedrivas för att 18 c § skall vara tillämplig.

Med ekonomisk förening avses den associationsform som regleras i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

Med uttrycket *enskilda lantbrukare eller andra företag* avses inget annat än just den enskilde jordbrukaren, trädgårdsodlaren eller skogsägaren och den verksamhet som denne bedriver som fysisk person eller i t.ex. aktiebolagsform. Vanligt förekommande är att verksamheten drivs som ett familjeföretag, med eller utan anställda.

Med jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk avses den primära, biologiska produktionen och inte förädlingsverksamhet och liknande.

Liksom vad avsågs vara fallet enligt 2 § lagen (1991:921) om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter innebär det förhållandet att det i en förening som medlemmar kan förekomma också pensionärer, hedersmedlemmar osv. inte att föreningen faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde (jfr prop. 1990/91:147 s. 22).

Av paragrafens andra mening följer att en ekonomisk förening som bland sina medlemmar har lokala sammanslutningar av företag inom den aktuella branschen också är en sådan förening som avses i paragrafen. Vad som avses med att sammanslutningen är lokal har behandlats utförligt i avsnitt 11.2. Som där anförts avses med en lokal sammanslutning en sammanslutning som har en geografisk anknytning till en viss ort eller liknande och genom vilken de enskilda lantbruksföretagen är organiserade i en förening som har motsvarande ändamål och funktion på marknaden som andra föreningar i samma bransch i vilka de enskilda lantbruksföretagen har ett direkt medlemskap. En lokal sammanslutning är således ett subjekt genom vilket enskilda lantbruksföretag är medlemmar i det som vanligtvis benämns en primärförening.

Om en sådan lokal sammanslutning av företag som avses i paragrafen drivs som en ekonomisk förening och övriga i bestämmelsen angivna förutsättningar är uppfyllda är sammanslutningen en primär lantbruksförening i lagens mening. Detta innebär att både den lokala sammanslutningen och föreningen samtidigt kan falla under tillämpningsområdet för 18 c §.

Av andra meningen följer vidare att en förening i vilken bedrivs s.k. federativ samverkan, dvs. samverkan mellan föreningar som var och en för sig utgör en primär lantbruksförening, inte omfattas av paragrafen. Sådan samverkan bedrivs ofta genom en riksförening i vilken primärföreningar sammansluts sig. Bestämmelsen är således inte inriktad på s.k. federativ samverkan.

Reglerna i den nu kommenterade paragrafen utgör således, för de speciella branscher som här regleras, en modifiering av vad som i 3 § andra stycket KL sägs om att med företag också avses en sammanslutning av företag eftersom med företag enligt paragrafen inte jämfälls varje sammanslutning av företag.

18 b § Med jordbruksprodukter avses i denna lag sådana varor som anges i bilagan till lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Med trädgårdsprodukter avses sådana varor som anges i den i tulltaxelagen (1987:1068) intagna tulltaxan 6 - 8 kap.

Med skogsprodukter avses sådana varor som anges i den i tulltaxelagen (1987:1068) intagna tulltaxan 44, 47 och 48 kap.

I paragrafen definieras vad som i lagen avses med jordbruksprodukter, trädgårdsprodukter och skogsprodukter. Dessa begrepp återkommer i 18 c § och bidrar där till att närmare ange vilken verksamhet som förbudet i 6 § inte skall gälla för.

18 c § Förbudet i 6 § gäller inte för sådana avtal inom en primär lantbruksförening eller dess dotterföretag som avser samverkan mellan föreningens medlemmar om

1. produktion, insamling, förädling, försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet såsom användandet av gemensamma anläggningar, lagring, beredning, distribution eller marknadsföring i fråga om jordbruksprodukter, trädgårdsprodukter eller skogsprodukter, eller

2. inköp av varor eller tjänster för sådan verksamhet som avses under 1.

Första stycket gäller dock inte avtal som har till syfte eller ger till resultat

1. att en medlems fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras

- a) i fråga om valet av avnämare eller leverantör,
- b) i fråga om möjligheten att lämna föreningen, eller
- c) i annat avseende av motsvarande betydelse, eller

2. att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras hos medlemmarna när

- a) försäljningen sker direkt mellan medlem och tredje man, eller
- b) föreningen svarar för försäljningen och konkurrensen på marknaden hindras, begränsas eller snedvrids i väsentlig omfattning.

Första stycket

I paragrafens första stycke föreskrivs att förbudet i 6 § KL inte gäller för avtal inom en primär lantbruksförening eller dess dotterföretag om avtalen avser samverkan mellan föreningens medlemmar om viss angiven verksamhet i fråga om jordbruks-, skogs- eller trädgårdsprodukter. De särskilda bestämmelserna för jordbruket m.m. i 18 a - c §§ får således betydelse endast i de fall förbudet i 6 § är tillämpligt enligt sin lydelse.

Som tidigare anförts gäller förbudet i 6 § endast avtal som hindrar, begränsar eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt. Det är därför långt ifrån alla avtal av de slag som nämns i denna paragraf som träffas av förbudet; vissa av avtalen kanske inte påverkar konkurrensen alls medan andra gör det men inte på ett märkbart sätt. Det är endast i de fall ett avtal i och för sig förvanskar konkurrensen på ett märkbart sätt - och således faller under förbudet i 6 § - som de särskilda bestämmelserna får någon självständig betydelse.

Med avtal jämställs enligt 3 § tredje stycket KL både beslut av en sammanslutning av företag och samordnade förfaranden av företag. Medlemmarna i en lantbrukskooperativ förening är företag i konkurrenslagets mening. Detta innebär att det använda uttryckssättet *avtal inom en primär lantbruksförening* träffar överenskommelser mellan föreningen och en eller flera av dess medlemmar, överenskommelser mellan medlemmarna inbördes i den mån dessa kan sägas vara träffade inom föreningen samt föreningens stadgebestämmelser och andra beslut som föreningen fattar. Allt detta ryms inom begreppet *avtal som avser samverkan*. Att föreningen formellt är en juridisk person förändrar således inte det förhållandet att föreningens beslut konkurrensrättsligt utgör en samverkan medlemmarna emellan.

En särskild fråga är den verksamhet som föreningen kan bedriva i dotterföretag. I 1 kap. 4 § första meningen lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar föreskrivs att om en ekonomisk förening äger så många aktier eller andelar i en svensk eller utländsk juridisk person att den har mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar, så är den ekonomiska föreningen moderförening och den andra juridiska personen dotterföretag.

Av detta följer att även andra än moderföreningen och dess medlemmar kan äga del i dotterföretaget och medverka i den verksamhet som bedrivs där. Således kan t.ex. en primär lantbruksförening vara delägare i en annan sådan förenings dotterföretag.

Av betydelse för bedömningen i detta hänseende av verksamhet som bedrivs i ett dotterföretag är därför att 18 c § avser *samverkan endast mellan föreningens medlemmar*. Detta innebär att förbudet i 6 § inte gäller för verksamhet som bedrivs i ett dotterföretag om denna verksamhet endast utgör en samverkan mellan moderföreningens medlemmar. Om även andra än moderföreningen och dess medlemmar verkar genom dotterföretaget torde samverkan mellan alla medverkande vara ofrånkomlig i vissa avseenden. Detta medför att 6 § är tillämplig beträffande sådan samverkan.

Begreppet *primär lantbruksförening* har den innebörd som framgår av 18 a §. *Jordbruks-, trädgårds- och skogsprodukter* definieras i 18 b §.

Avsikten med paragrafens första stycke är att fånga in den verksamhet som primärföreningar på lantbrukets område normalt sett bedriver. Vissa typer av samverkan bör dock inte generellt vara undantagna från tillämpningsområdet för 6 §. De inslag i en förenings verksamhet som således även i fortsättningen i princip skall omfattas av 6 § anges i paragrafens andra stycke.

I paragrafens andra stycke anges två huvudtyper av avtal etc. som inte generellt undantas från förbudet i 6 § KL. Det är frågan om *dels* avtal som begränsar föreningsmedlemmarnas fria rörlighet på marknaden *dels* avtal som innebär att medlemmarna gemensamt fastställer försäljningspriser på de varor som produceras hos medlemmarna. Innebörden av dessa bestämmelser har behandlats mer utförligt i avsnitt 11.3.

Den valda formuleringen "har till syfte eller ger till resultat" har hämtats från 6 §, vilket är naturligt eftersom bestämmelsen innebär att avtal av dessa slag i princip inte skall omfattas av paragrafens första stycke utan skall prövas mot just 6 § KL.

I andra stycket *första punkten* regleras frågor som gäller föreningsmedlemmens fria rörlighet på marknaden.

Rörligheten på marknaden tar enligt bestämmelsens ordalydelse sikte i första hand på medlemmens möjligheter att välja avnämare eller leverantör och möjligheten att lämna föreningen. Det rör sig här om inskränkningar som är centrala för medlemmens rörlighet. Det kan emellertid finnas behov av att ingripa också mot andra förhållanden av sådan vikt, vilka begränsar medlemmarnas rörlighet på marknaden. I sista ledet av första punkten anges därför att paragrafens första stycke inte heller gäller för avtal som begränsar medlemmens rörlighet i något annat avseende av motsvarande betydelse för rörligheten som de uttryckligt angivna fallen val av avnämare eller leverantör osv. Som anförts i avsnitt 11.3 kan det härvid exempelvis vara fråga om skilda former av produktions- eller utbudsbegränsningar som åläggs en eller flera medlemmar.

Inte varje begränsning av medlemmens rörlighet på marknaden är förbjuden till följd av bestämmelsen. Bestämmelsen innebär inget annat än att 6 § är tillämplig på det avtal etc. som inskränker medlemmens rörlighet i angivna avseenden. För att avtalet skall vara förbjudet krävs enligt 6 § att avtalet har till syfte eller ger till resultat att konkurrensen på den svenska marknaden förvanskas på ett märkbart sätt.

I andra stycket *andra punkten* behandlas frågor om fastställande av försäljningspriser.

Därvid föreskrivs inledningsvis som en utgångspunkt att paragrafens första stycke inte gäller avtal som innebär att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras hos medlemmarna.

I uttryckssättet "direkt eller indirekt", vilket hämtats från 6 § andra stycket första punkten KL, ligger att inte endast uttryckliga avtal etc. om att tillämpa ett visst pris omfattas utan också andra överenskommelser som får samma resultat (jfr prop. 1992/93:56 s. 73-74).

Av uttrycket "som produceras hos medlemmarna" följer att stadgandet inte träffar försäljning av produkter som vidareförädlats av de råvaror som kommer från medlemmarna. Till följd härav faller till en början försäljning av produkter som framställts genom t.ex. en förenings mejeri- eller slakteriverksamhet utanför tillämpningsområdet. Så är också fallet när föreningen bedriver annan processindustri, t.ex. konserverindustri, där medlemmarnas produktion utgör råvara. Också annan hantering av

råvaran kan medföra att stadgandet inte skall äga tillämpning. Det kan därvid vara frågan om lagring, sortering, packetering osv. Inte varje form av bearbetning av medlemmarnas varor kan emellertid anses medföra att de inte längre är att betrakta som producerade hos medlemmarna. Det är dock inte möjligt att i dessa fall generellt ange när en produkt inte längre kan anses producerad hos medlemmen utan detta får avgöras i varje enskilt fall varvid hänsyn också får tas till bl.a. produktslag och förädlingsvärde. Den närmare gränsdragningen i detta avseende får således ankomma på rättstillämpningen.

Föreskriften om att paragrafens första stycke inte gäller avtal om fastställande av försäljningspriser modifieras och inskränks vidare genom bestämmelserna i punkterna a och b. I dessa anges närmare när avtal om fastställande av försäljningspriser faller under tillämpningsområdet för 6 § KL.

Av punkt a följer att 6 § KL är tillämplig enligt dess lydelse på sådana avtal inom en primär lantbruksförening som avser fastställande av försäljningspriser på varor som produceras hos medlemmarna när försäljningen av varorna sker direkt från medlemmen till tredje man. Det kan i dessa fall vara fråga om försäljning av råvara till förädlingsindustri som är fristående från föreningen eller om försäljning till grossist- eller detaljhandel eller direkt till slutanvändare.

I punkt b behandlas det fallet att föreningen svarar för försäljningen, dvs. föreningen sluter i eget namn avtal med utomstående köpare avseende de varor som medlemmarna producerat. Också i dessa fall är 6 § tillämplig. En väsentlig skillnad i förhållande till andra stycket punkt 1 och punkt 2 a är emellertid det tilläggskrav för tillämpning av 6 § som uppställs genom angivandet av att konkurrensen skall hindras, begränsas eller snedvridas i *väsentlig omfattning*. Detta stadgande ersätter märkbarkriteriet i 6 § och innebär att konkurrensen måste påverkas i högre grad än på ett märkbart sätt för att avtalet skall vara förbjudet. Av central betydelse vid bedömningen av om konkurrensen förvanskas på angivet sätt är föreningens marknadsandel på den relevanta marknaden. Dessa frågor har behandlats i avsnitt 11.3. Som där anförts kan konkurrensen i allmänhet inte anses bli förvanskad i väsentlig omfattning genom här avsedd prissamverkan om föreningens marknadsandel på den relevanta marknaden är högst 25 procent. Om samverkan tar sikte på att balansera köparmakten hos stora köpare med stark eller dominerande ställning torde föreningen kunna ha större marknadsandel än 25 procent utan att konkurrensen förvanskas i väsentlig omfattning om prissamverkan medverkar till att uppnå marknadsbalans.

Sammanfattning av promemorian Särskilda konkurrensregler för lantbruket (Ds 1994:20)

Prop. 1993/94:210
Bilaga 1

Den nya konkurrenslagen (1993:20) trädde i kraft den 1 juli 1993. Vad avser konkurrenslagens tillämpning på jordbruksområdet redovisade statsmakterna vid antagandet av lagen en positiv syn på samverkan mellan jordbrukare och andra råvaruproducenter. Bedömningen var att sådan samverkan i s.k. primärföreningar i många fall torde omfattas av förbudet i konkurrenslagen mot konkurrensbegränsande samarbete men att denna samverkan sammantaget hade så positiva effekter att den i allt väsentligt borde kunna kvalificera för undantag enligt lagens bestämmelser om detta.

Konkurrensverket har efter en närmare prövning av förhållandena på berörda marknader i en skrivelse till regeringen redovisat sin bedömning att det praktiskt taget inte föreligger några möjligheter att meddela undantag enligt konkurrenslagens bestämmelser för den samverkan som bedrivs mellan enskilda jordbrukare och andra råvaruproducenter i primärföreningarna.

För att ge genomslagskraft åt statsmakternas intentioner när konkurrenslagen antogs bör det mot denna bakgrund i lagform göras ett undantag från förbudet i 6 § KL för samverkan mellan jordbruksföretag eller andra liknande råvaruproducenter på lantbrukets område inom en ekonomisk förening.

I promemorian föreslås att det i konkurrenslagen införs särskilda bestämmelser som från förbudet i 6 § KL i allt väsentligt undantar den samverkan som bedrivs inom de ekonomiska föreningar vars medlemmar är företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk, eller är i förhållande till föreningen lokala sammanslutningar av sådana företag. Sådana ekonomiska föreningar brukar benämnas primärföreningar.

Förslaget i promemorian omfattar däremot inte - i enlighet med arbetsgruppens uppdrag - sådan s.k. federativ samverkan som är vanligt förekommande på lantbrukets område och som avser samverkan mellan primärföreningar.

Enligt förslaget skall 6 § KL inte gälla för samverkan inom lantbrukets primärföreningar i fråga om avtal som avser produktion, insamling, förädling, försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet i fråga om jordbruks-, skogs- eller trädgårdsprodukter eller inköp av varor eller tjänster för sådan verksamhet.

I undantaget görs vissa begränsningar, i huvudsak enligt följande. Förbudet i 6 § KL skall för det första fortsatt vara tillämpligt på avtal som har till syfte eller ger till resultat att medlemmarnas fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras i vissa avseenden.

Vidare skall förbudet mot konkurrensbegränsande samarbete i KL kunna tillämpas på viss form av prissamverkan i försäljningen som är att betrakta som särskilt negativ. Förbudet skall fortsatt gälla för avtal som innebär att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som

produceras *om inte* detta fastställande av försäljningspriser är en nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt, utom vad avser samverkan om försäljning, *eller* samverkan i föreningen bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande *och* fastställandet av försäljningspriser är nödvändiga för att uppnå ett sådant resultat.

Från förbudet i 19 § KL mot missbruk av dominerande ställning görs enligt förslaget ej något undantag.

En konsekvens av förslaget är att det tydliggörs att konkurrenslagen inte tar sikte på att hindra lantbrukets primärföreningars existens eller möjlighet att bedriva verksamhet. Förslaget innebär att dessa föreningar i allt väsentligt kan fortsätta att bedriva verksamhet som tidigare.

Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

Härigenom föreskrivs i fråga om konkurrenslagen (1993:20)

dels att 6 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas nya bestämmelser, 18 a och 18 b §§, samt närmast före 18 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 § eller 15 § eller av 13 eller 17 §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 § eller 15 § eller av 13, 17 *eller 18 b* §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Detta gäller särskilt sådana avtal som innebär att

1. inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs,
2. produktion, marknader, teknisk utveckling eller investeringar begränsas eller kontrolleras,
3. marknader eller inköpskällor delas upp,
4. olika villkor tillämpas för likvärdiga transaktioner, varigenom vissa handelspartner får en konkurrensnackdel, eller
5. det ställs som villkor för att ingå ett avtal att den andra parten åtar sig ytterligare förpliktelser som varken till sin natur eller enligt handelsbruk har något samband med föremålet för avtalet.

18 a §

Med primärförening avses i denna lag en sådan ekonomisk förening

1. vars medlemmar är företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet, eller är i förhållande till föreningen lokala sammanslutningar av sådana företag, och

2. som inte har annan förening av detta slag som medlem än sådan lokal sammanslutning.

Med jordbruksprodukter avses sådana varor som anges i bilagan till lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Med trädgårdsprodukter avses sådana varor som anges i bilagan till tulltaxelagen (1987:1068), andra avdelningen kapitel 6 - 8.

Med skogsprodukter avses sådana varor som anges i bilagan till tulltaxelagen (1987:1068), nionde avdelningen kapitel 44 och tionde avdelningen kapitel 47 och 48.

18 b §

Förbudet i 6 § gäller inte för avtal inom en primärförening som avser samverkan om

1. produktion, insamling, förädling eller försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet såsom användandet av gemensamma anläggningar, lagring, beredning, distribution eller marknadsföring i fråga om jordbruks-, skogs- eller trädgårdsprodukter, eller

2. inköp av varor eller tjänster för sådan verksamhet.

Första stycket gäller dock inte avtal som har till syfte eller ger till resultat

1. att en medlems fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras i fråga om valet av avnämare eller leverantör eller möjligheten att lämna föreningen eller i annat avseende av motsvarande betydelse för medlemmens rörlighet, eller

2. att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras, om inte

a) detta fastställande av försäljningspriser är en nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt, utom vad avser samverkan om försäljning, eller

b) samverkan i föreningen bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande, och fastställandet av försäljningspriser är nödvändigt för att uppnå ett sådant resultat.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.

Remissinstanserna

Efter remiss har svar inkommit från Svea Hovrätt, Marknadsdomstolen, Stockholm tingsrätt, Konkurrensverket, Konsumentverket, Statens jordbruksverk, Skogsstyrelsen, Statens livsmedelsverk, Kommerskollegium, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Konsumentberedningen, Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden, Länsstyrelserna i Malmöhus, Jämtlands, Västerbottens, Norrbottens, Östergötlands, Värmlands och Uppsala län, Juridiska fakulteten vid Lunds Universitet, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet, Sveriges Lantbruksuniversitet, Svenska Kommunförbundet, Grossistförbundet Svensk Handel, Sveriges Köpmannaförbund, Företagarnas Riksorganisation, Sveriges Industriförbund, Sveriges Livsmedelsindustriförbund (SLIM), Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Köttbranschens Riksförbund, Sveriges Livsmedelshandlareförbund (SSLF) som ansluter sig till Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågors yttrande, Kooperativa förbundet, Kooperativa institutet och Svenska åkeriförbundet.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) har avgivit gemensamt svar för den samlade lantbrukskooperationen bestående av Arla, Sveriges Frö- och Oljeväxtodlare (SFO), Grönsaksodlarnas Riksförbund (GRF), Kronägg, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Norrbottens läns Skogsägareförening, Mälarskog, Norrskog, Skanek, Skaraborgs Skogsägare, Skogsägareföreningen Mellanskog, Skogsägarnas Riksförbund, Skogsägarna Västerbotten (Örnsköldsvik), Skånska Lantmännen, Slakteriförbundet SCAN, Svenska Lantmännens Riksförbund (SLR), Svenska Mejeriernas Riksförening (SMR), Svensk Husdjursskötsel (SHS), Sveriges Potatisodlares Riksförbund (SPOR), Sveriges Betodlares Centralförening, Sveriges Stärkelseproducenter, Södra Skogsägarna, Trädgårdsnäringens Riksförbund (TRF) och Värmlands Skogsägare. Arla har också avgett ett yttrande på egen hand.

Vidare har yttranden inkommit från Svenska Nestlé AB och Svenska Lantägg AB, Nedre Norrlands Sägverksförening som avgivit gemensamt yttrande för SÅGAB - Sägverken i övre Norrland AB (Umeå), Nedre Norrlands Sägverksförening (Östersund), Centrala Sägverksföreningen (Falun) Värmlands Sägverksförening (Karlstad) och SÅBI, (Jönköping), Mo och Domsjö AB, Stora Kopparbergs Bergslags AB, Munksjö AB, Korsnäs AB, Tjänstemännens Centralorganisation (TCO), medlemsförbundet Agrifack (SACO), Svenska lantarbetareförbundet, Skogs- och lantarbetsgivareförbundet.

Innehållsförteckning till BILAGA 3

SAMMANSTÄLLNING AV REMISSYTTRANDE ÖVER NÄRINGSDEPARTEMENTETS PROMEMORIA (Ds 1994:20)

SÄRSKILDA KONKURRENSREGLER FÖR LANTBRUKET

1. Allmänna synpunkter

- 1.1 Förslaget
- 1.2 Sammanfattning av remissvaren

2. Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

3. Den svenska konkurrensrätten

4. Förhållandet mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar

5. Europeiska Unionen och tillämpningen av konkurrensregler på jordbruksområdet

5.1 EG:s konkurrensreglers tillämpning på jordbruksområdet

6. Lantbrukakooperationen och verksamheten inom jordbruks-, och trädgårds- och skogsnäringen

- 6.1 Slakteriorganisationen
- 6.2 Skogsnäringen

7. Behovet av särskilda konkurrensregler för lantbruket

- 7.1 Förslaget
- 7.2.1 Behovet av särskilda regler för lantbruket
- 7.2.2 Invändningar mot den valda lagstiftningstekniken

8. Företag som bör omfattas av de föreslagna konkurrensregkerna

8.1 Förslaget

8.2 Remissvaren

8.2.1 Definition av primärföreningar

8.2.2 Vidden av undantaget

8.2.3 Lokala föreningar medlemskap i regionala föreningar

8.2.4 Federativ samverkan

9. Verksamhet som bör omfattas av undantag

9.1 Förslaget

9.2 Remissvaren

10 Begränsningar i undantaget

10.1 Förslaget

10.2 Remissvaren

10.2.1 Allmänt

10.2.2 Avtal som förhindrar eller försvårar medlemmens rörlighet

10.2.3 Avtal som avser fastställande av försäljningspriser

10.2.4 Prissamverkan inom skogsnäringen

10.2.5 Icke-ingripandebesked och undantag enligt 8 § KL

11 Missbruk av en dominerande ställning

11.1 Förslaget

11.2 Remissvaren

12 Kostnader och andra effekter av förslaget

13 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

13.1 Förslaget

13.2 Remissvaren

1. Allmänna synpunkter

1.1 Förslaget

Arbetsgruppen föreslår nya bestämmelser i konkurrenslagen som innebär att förbudet i 6 § samma lag inte blir tillämpligt på viss samverkan i en ekonomisk förening vars medlemmar är företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet, eller är i förhållande till föreningen lokala sammanslutningar av sådana företag, och som inte har annan förening av detta slag som medlem än sådan lokal sammanslutning. Dessa föreningar benämns på detta område ofta primärföreningar.

1.2 Sammanfattning av remissvaren

Svea Hovrätt har granskat lagförslaget ur språklig och lagteknisk synpunkt. Hovrätten har i huvudsak inget att erinra mot förslaget.

Marknadsdomstolen har ingen erinran mot att undantagsregler av det slag som föreslås i promemorian förs in i konkurrenslagen (KL).

Stockholms tingsrätt - som utgår ifrån att lagförslaget, såsom arbetsgruppen antagit, inte påverkar resursbehovet hos tingsrätten - instämmer i allt väsentligt i arbetsgruppens bedömningar och har ej någon invändning i sak mot de föreslagna ändringarna i konkurrenslagen.

Konkurrensverket förordar en tidsbegränsad särlagstiftning framför en ändring av konkurrenslagen. Tidsbegränsningen skall ses mot bakgrund av de strukturella frågor som rör jordbruket vilka måste övervägas inom ramen för en översyn av jordbrukspolitiken inför ett medlemskap i EU och behovet av att ge jordbrukets primärföreningar klarare spelregler under denna tid.

Konsumentverket har inga invändningar mot arbetsgruppens förslag men vill dock framhålla vikten av att reglerna fortfarande gör det möjligt att ingripa om primärföreningarna uppträder på marknaden på ett sådant sätt, t ex genom att utnyttja en dominerande ställning, att det leder till negativa effekter för konsumenterna.

Jordbruksverket och Statskontoret har ingen erinran mot förslaget.

Skogsstyrelsen tillstyrker förslaget.

Riksrevisionsverket (RRV) anser att primärföreningarna skall få verka i enlighet med sin särart. Detta är emellertid inte skäligen anledning att tillåta primärföreningarna i kraft av sitt funktionssätt eliminera konkurrensen på marknaden. Nödvändiga förändringar i primärföreningarnas anläggnings- och medlemsstruktur förhindras eller försenas om de inte konkurrerar med

varandra. RRV avstyrker att de föreslagna undantagen till 6 § KL införs.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Livsmedelsverket har inga synpunkter på förslaget.

Kommerskollegium delar Konkurrensverkets uppfattning att man inte bör göra undantag för en viss näringsgren genom att ändra i den generella konkurrenslagen.

Konsumentberedningen (KoB) instämmer i huvudsak med arbetsgruppens bedömningar och förslag. Jordbrukare och andra råvaruproducenter bör ha möjlighet att samverka i s.k. primärföreningar. Samverkan i primärföreningar behöver i sig inte vara något problem. Det är när föreningarna i sina stadgar etc har regler som är konkurrensbegränsande eller blir för stora alternativt samverkar med andra föreningar och får en alltför stor del av marknaden som oönskade effekter uppstår. Ett undantag måste därför åtföljas av snäva ramar för primärföreningarnas agerande och innebära högt ställda krav på föreningarnas uppträdande på marknaden.

Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden (LES) tillstyrker den föreslagna lagändringen. LES saknar dock i den remitterade promemorian konkreta exempel på vad som kan anses tillåtet eller inte i konkurrenshänsyn. Sådana exempel hade varit värdefulla med hänsyn till önskvärdheten av under rådande förhållanden tydligare lagstiftning.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser att en särlagstiftning är att föredra framför lagförslaget där två nya paragrafen tillfogas i konkurrenslagen.

Länsstyrelsen i Värmlands län tillstyrker de föreslagna ändringarna/tilläggen i konkurrenslagen.

Länsstyrelsen i Jämtlands län tillstyrker förslaget. Det är av stor betydelse för lantbruksproduktionen i länet att lantbrukskooperationen kan fortsätta att verka. Det är på samma sätt viktigt för skogsbruket att skogsägarföreningarnas verksamhet kan fortsätta.

Länsstyrelsen i Västerbottens län finner att förslagen är bra och har inget att tillägga.

Länsstyrelsen i Norrbottens län tillstyrker förslaget. Länsstyrelsen anser att föreslagna ändringar och tillägg i konkurrenslagen sannolikt löser de problem som annars kunnat uppstå för de enskilda medlemmarna i primärföreningarna. Särskilt ett län som Norrbotten med dess stora avstånd och med många små producenter är behovet av samverkan vad gäller transporter och vidareförädling nödvändig.

Enligt **Länsstyrelsen i Östergötlands län** mening är det angeläget att den samverkan som f n sker i lantbrukets primärföreningar i allt väsentligt möjliggörs även i fortsättningen. Det är samtidigt viktigt att inte konkurrensreglerna onödigtvis sätts ur spel. Länsstyrelsen kan därför tillstyrka att

undantagsregler införs i konkurrenslagen för olika former av samverkan genom primärföreningar.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Länsstyrelsen i Uppsala län instämmer i arbetsgruppens förslag eftersom det är en anpassning till regelsystemet inom EG/EU.

Juridiska fakulteten vid Lunds Universitet anser det principiellt viktigt och önskvärt att alla näringar såvitt möjligt skall vara underkastade samma konkurrensregler. Promemorian föreslår särskilda lagregler för lantbruket, tyvärr utan att närmare motivera Konkurrensverkets och Arbetsgruppens uppfattning att lantbrukets speciella behov inte kan tillgodoses inom ramen för de nuvarande bestämmelserna i konkurrenslagen, exempelvis reglerna om individuella undantag och gruppundantag. Fakultetsstyrelsen har dock inget att invända mot utformningen av de föreslagna lagändringarna.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet hyser principiellt starka betänkligheter mot denna typ av lagstiftning. Det är en styrka att konkurrenslagen, bortsett från kollektivavtalsområdet, saknar undantag för särskilda branscher eller liknande.

Det måste dock medges att med föreningslagens utformning föreligger särskilda konkurrensrättsliga problem för jordbrukets primärföreningar som kan kräva en speciell lagreglering. Nämnden vill därför inte motsätta sig lagändringen. Enligt nämndens mening bör det emellertid uttryckligen understrykas i det fortsatta lagstiftningsarbetet att det här är en fråga om en ren undantagslösning. Nämnden ser en klar risk för att också olika andra branscher kan komma att framställa propåer om mer eller mindre vittgående legalundantag från konkurrenslagen, särskilt sedan Konkurrensverket avslutat sin nu pågående prövning av olika anmälningar om undantag.

Nämnden tillstyrker utifrån den nu nämnda utgångspunkten att legalundantaget preciseras och snävas in efter de linjer som föreslagits.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) anser att särskilda konkurrensregler för lantbrukskooperativa företag (inkl. skogsägarkooperationen) är väl motiverade och nödvändiga för att denna näring även fortsättningsvis skall kunna utvecklas på ett för samhället fördelaktigt sätt. Undantagsregler har dock föreslagits för federativ samverkan, för avtal som begränsar medlemmarnas fria rörlighet på marknaden samt för prissamverkan. Dessa regler finner Sveriges lantbruksuniversitet vara alltför restriktiva och otillräckligt underbyggda. Önskvärt vore vidare att konkurrenslagen tog i beaktande att producentkooperativa företag (inkl. lantbrukskooperativa) kan vara organiserade i andra associationsformer än ekonomisk förening, samt explicit gav tillstånd även till den myckenhet av producentkooperation, som förekommer utanför lantbruket.

Svenska Kommunförbundet har i och för sig ingen anledning att ta ställning till hur ett särskilt undantag för lantbruket i konkurrenslagen skall utformas, men konstaterar att behovet av att redan nu göra lagändringar i

1993 års konkurrenslag beror på att tillräcklig hänsyn inte tagits till konflikten mellan konkurrenslagen och föreningslagen när den nya konkurrenslagen skrevs.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Grossistförbundet Svensk Handel avstyrker förslaget i dess nuvarande utformning och vill i stället föreslå att undantag beviljas inom ramen för nuvarande konkurrenslag. Detta även om undantagen blir mer begränsade än vad som från lantbrukskooperationens sida bedömts som önskvärt. Det synes rationellt att undantag beviljas genom av regeringen utfärdat gruppundantag.

Sveriges Köpmannaförbunds grundläggande inställning är att en fri konkurrens på lika villkor främjar effektiviteten i näringslivet och driver utvecklingen framåt. Mot bakgrund av detta anser Förbundet att det är viktigt att det i så stor utsträckning som möjligt ges likartade konkurrensförutsättningar för företagen. Därför bör även lantbrukets företag i så stor utsträckning som möjligt behandlas som övriga företag på marknaden.

De särskilda regler som nu föreslås för lantbruket grundar sig emellertid på den särställning som statsmakterna sedan lång tid givit lantbruket och dess olika samarbetsformer. Samverkan inom primärföreningar sker dessutom ofta mellan små företag, vilket torde medföra en rationellare verksamhet hos dessa. Det är också en tradition hos svenska företag att organisera sig i olika samarbetsformer. Mot bakgrund av detta invänder Köpmannaförbundet inte mot att samverkan kring den grundläggande verksamheten i lantbrukets primärföreningar ges ett undantag i konkurrenslagen.

Företagarnas Riksorganisation (FR) avstyrker förslaget. FR delar arbetsgruppens uppfattning att konkurrenslagen inte får förhindra jordbrukets och primärföreningars möjlighet att bedriva verksamhet. FR anser emellertid att ett uttryckligt undantag i konkurrenslagen för en viss företagsform är olämpligt. Ett undantag för primärföreningarna bör istället ges genom en tidsbegränsad särlagstiftning i avvaktan på ett eventuellt svenskt medlemskap i den Europeiska Unionen (EU). FR anser vidare att sambandet mellan lagen om ekonomiska föreningar och konkurrenslagen bör genomgå en översyn.

Industriförbundet invänder inte mot att den grundläggande verksamheten i primärföreningarna ges ett undantag. Att låta förbudet i 6 KL slå igenom helt skulle uppenbarligen i många fall få orimliga och även samhällsekonomiskt skadliga konsekvenser.

Förbundet vill dock starkt understryka vikten av att undantaget inte tillåts skapa konkurrenssnedvridande förskjutningar av styrkeförhållandena på berörda marknader. Förekomsten av verksamhet som skyddas av det särskilda undantaget borde med andra ord skapa en presumption för att också motsvarande samverkan mellan primärföreningens kunder eller leverantörer skall ges dispens vid en prövning enligt 8 KL. Detta bör klart framgå av motiven. Alternativt kan de särskilda bestämmelserna kompletteras.

Sveriges Livsmedelsindustriförbund (SLIM) har inga invändningar mot att ett undantag görs från förbudet i 6 § KL för samverkan mellan jordbruksföretag eller andra liknande råvaruproducenter på lantbrukets område inom en primärförening. I övrigt instämmer Livsmedelsindustriförbundet i de synpunkter som framförts i Industriförbundets svar.

Handelns Samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges livsmedels-handlaresförbund (SSLF) stödjer förslaget om särskilda konkurrensregler för samverkan i primärföreningar i så motto att det bör vara möjligt för jordbruksföretag och andra råvaruproducenter att samverka i s.k. primärföreningar när det gäller samordning betr. produktion, insamling, inköp, lagring och försäljning.

Samarbetsorganet anser emellertid att en sådan samverkan bör möjliggöras genom en lagändring så att det blir möjligt att medge gruppundantag. Alternativt bör den föreslagna lagen tidsbegränsas. Enligt Samarbetsorganets uppfattning bör i huvudsak samma förutsättningar gälla för primärföreningar inom jordbruket som för kedjor i detaljhandeln.

Utan att ta ställning i detaljer tillstyrker **Kooperativa institutet** att kooperativ samverkan i primärföreningar inom jordbruks- m.fl. näringar undantas från förbudet i 6 § KL. Förslaget sammanfaller i sak med vad som gäller i EU och USA och som enligt Kooperativa institutets mening redan tolkningsvis kan anses gälla enligt nuvarande konkurrenslag. Kooperativa institutet reser dock principiella invändningar mot förslaget samt avvisar uppfattningen att skäl saknas för reglering av även federativ samverkan.

Enligt **Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) m.fl.** framstår det som klart det föreliggande förslaget från arbetsgruppen inte avhjälper konkurrenslagens brister såvitt avser de lantbrukskooperativa företagen. Förslaget kommer inte heller att öka förutsättningarna för att skapa en konkurrenskraftig svensk livsmedelsproduktion. I själva verket innebär förslaget ett medvetet steg mot en styrning från konkurrensverket för att försvaga de lantbrukskooperativa företagen. Att detta också blir till förfång för landets ekonomi är tydligen av underordnat intresse. Förslaget är direkt riktat mot den ekonomiska föreningen som företagsform. Därmed strider det mot den syn på producentkooperation som näringsutskottet och riksdagen givit uttryck för. Förslaget kan inte läggas till grund för lagstiftning.

Köttbranschens Riksförbund anser att de jordbrukskooperativa företagen har självfallet ett berättigande och naturligtvis måste det föreligga en rätt för enskilda producenter att organisera sig i ekonomiska föreningar. Det är vidare så att dessa föreningar med samma klara rätt som övriga företag, skall ha möjlighet att styra sin verksamhet rationellt och effektivt. Den ändring av § 18 a, som föreslås kan Riksförbundet därför tillstyrka. Köttbranschen redovisar dock närmare vissa problemställningar i anslutning till § 18 b.

Svenska Lantägg AB tillstyrker förslaget. Samarbete i primärföreningar är väl motiverat som samarbetsform mellan jordbruksföretag. Däremot kan samarbete mellan primärföreningar i dominerande federationer, koncerner eller intressebolag orsaka ur konkurrenssynpunkt skadliga konsekvenser. Samverkan mellan olika företag i fråga om ledning kan också orsaka liknande konsekvenser.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Svenska Nestlé AB har inget att invända mot att lantbrukare medges rätt att samverka i sina primärföreningar när det gäller den grundläggande verksamheten. Förutom EU har åtskilliga andra länder även särregler för lantbruksnäringen i förhållande till gällande konkurrenslagstiftning. Även om enligt EES-avtalet rena jordbruksprodukter inte omfattas innefattar avtalet emellertid sådana förädlade jordbruksprodukter som anges i EES-avtalets protokoll 3 m.m.

Kooperativa Förbundet (KF): Det nu framlagda förslaget till ändringar i konkurrenslagen visar på en sådan konkret brist som KF tidigare påtalat i sitt remissyttrande över förslaget till ny konkurrenslag. Mot den bakgrunden har KF inget att invända mot att lagstiftaren nu rättar till denna ofullkomlighet i konkurrenslagen på det lantbrukskooperativa området.

Nedre Norrlands Sågverksförening m.fl. föreslår att förslaget till ändring av KL endast skall omfatta jordbruket och trädgårdsnäringen, men inte skogsnäringen. Då råvarukostnaden står för den ojämförligt största kostnadsposten för sågverken är det av avgörande betydelse för hela sågverksindustrins utveckling att alla kategorier av sågverk får möjlighet att konkurrera om råvaran på lika villkor.

För den händelse regeringen ändå väljer att inkludera skogsnäringen i lagförslaget, vill Sägverksföreningarna framhålla att med tanke på att det rör sig om en dispenslagstiftning som sätter KLs generella förbud åt sidan och ger fritt spelrum för vissa aktiviteter i näringslivet, är det av största vikt att undantagen utformas och tillämpas mycket restriktivt. De begränsningar som föreslås i undantaget är därför av stor betydelse. Detta gäller avtal som förhindrar eller försvårar medlemmars fria rörlighet på marknaden, liksom avtal som innebär att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs i primärföreningen på varor som produceras av denna eller av dess medlemmar.

Mo och Domsjö AB (MoDo) godtar förslaget under en, mycket viktig, förutsättning. Lagstiftaren måste uttryckligen anvisa Konkurrenserket en rätt och skyldighet att vid tillämpning av konkurrens lagen beakta effekterna av den nu föreslagna lagstiftningen. Konkurrensverket måste således ges en rätt att tillåta samverkan också bland köpare av olika kategorier så länge detta kan anses gagna en effektiv handel med skogsråvara som i slutledet gynnar konsumenterna av skogsindustrins förädlade produkter.

Stora Kopparbergs Bergslags AB (STORA) konstaterar att sÄrlagstiftningen kommer att omfatta skogsÄgareföreningar men inte exempelvis sÄgverksföreningar. Konsekvensen av förslaget kan bli att helt olika spelregler kommer att gÄlla för marknadens parter beroende av företagsform. Förslaget går betydligt längre Än som Är nödvändigt för primÄrföreningarnas existens och möjlighet att bedriva verksamhet. SÄvitt Stora kan bedöma överensstämmar förslaget ej heller med motsvarande regler inom EU på jordbruksområde respektive skogsbruksområdet. Några skÄl för ett sÄ pass långtgÄende förslag har ej redovisats av arbetsgruppen.

Om skogsÄgareföreningarna kommer att omfattas av en kommande sÄrlagstiftning Är det av största vikt att lagstiftarna klargör att Även samverkan mellan skogsbolagen för anskaffande av virke, liksom samverkan inom sÄgverksföreningarna, kan fortsÄtta och dÄrmed erbjuda en nödvändig funktion och stabilitet på virkesmarknaden.

Från Munksjö ABs sida ser man med mycket stor oro på en situation, där primÄrföreningarna via sÄrbehandling ges en Ännu mer dominerande roll. Skulle exempelvis Sydved AB inte kunna fortsatta att vara en motvikt till SkogsÄgarföreningarna, blir dessa helt dominerande på virkesmarknaden. Det Är dÄrför av största betydelse att alla berörda parter och konstellationer kan fortsÄtta att verka som tidigare och på sÄ lika villkor som möjligt, Även ur konkurrensrÄttslig synpunkt.

Om skogsÄgarföreningarna, som det föreslås i promemorian, tillÄts verka som tidigare förutsÄtter Munksjö att motsvarande regler skall gÄlla för Sydved AB Även i framtiden. Konkurrensverket mÄste sÄledes ge rÄtt att tillÄta motsvarande samverkan för övriga köparkategorier för att bibehÄlla en fungerande virkesmarknad och en sund konkurrens mellan parterna.

KorsnÄs AB delar i allt vÄsentligt den uppfattning som Stora redovisat i sitt remissvar. KorsnÄs förutsÄtter att om lantbrukskooperationens skogsÄgarföreningar erhÄller ett lagstadgat skydd, Även sammanslutningar som utgör deras motparter och som bildats till följd av skogsÄgarföreningarnas stÄllning på marknaden erhÄller ett motsvarande skydd.

Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) delar i huvudsak promemorians bedömnningar och kan i vÄsentliga delar stÄlla sig bakom dess förslag. Att den inhemska konkurrensen fungerar Är sÄrskillt viktigt på livsmedelsmarknaden, eftersom de svenska producenterna skyddas mot pris tryckande import genom ett grÄnsskydd. TCO vill peka på att riktade grÄnsskyddssÄnkningar sannolikt Är det effektivaste medlet att motverka konkurrensbrister på enskilda marknader på livsmedelsområdet.

Agrifack anser att nyttoaspekten i lantbrukets primÄrföreningars verksamhet nu får lagstadgat skydd i form av undantag för samverkan mellan råvaruproducent och ekonomisk förening. Genom den översyn och korrigering av Konkurrenslagen Statens Konkurrensverk initierade har lagen nu erhÄllit en mer marknadsanpassad form.

Svenska Lantarbetsgivarförbundet har inget att erinra mot det förslag till ändrade regler för konkurrensen inom lantbruket som föreslås av arbetsgruppen.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Skogs- och lantarbetsgivarförbundet anser att förslaget är välkommet, men i två avseenden inte tillfredsställande. Medlemmar i ekonomiska föreningar måste ha rätt att få kontinuerlig prisinformation från föreningen för sina produkter. Förslaget innehåller så många oklarheter att berörda parter redan i kommentarerna rekommenderas att begära tolkning via Konkurrensverket. Så bör inte en ny lag vara utformad!

2 Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Svea Hovrätt: Orden "på ett märkbart sätt" synes av misstag ha utelämnats vid återgivandet av 6 § på s 4 i promemorian. Uttrycket skall infogas efter "på den svenska marknaden". Trädgårdsprodukter har felaktigt kommit att stavas med två "s".

Länsstyrelsen i Jämtlands län: I 6 § första stycket, näst sista raden, såväl under rubrik "Nuvarande lydelse" som "Föreslagen lydelse", har orden "på ett märkbart sätt" fallit bort.

3 Den svenska konkurrensrätten

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Konsumentberedningen (KoB) är en kommitté under jordbruksdepartementet och tillsattes 1991 för att tillvarata konsumentintresset inom ramen för den nya livsmedelspolitiken. Detta innebär bl.a. att KoB skall följa och utvärdera reformen ur ett brett konsumentperspektiv. En väl fungerande konkurrens är det viktigaste medlet att hålla tillbaka prisutvecklingen. Detta gäller inte minst inom livsmedelssektorn, som från att ha varit en genomreglerad sektor nu skall anpassa sig till den fria marknadens villkor.

En skärpt konkurrenslagstiftning genom lagen (1991:921) om förbud mot konkurrensbegränsning i fråga om jordbruksprodukter och den nya konkurrenslagen (1993:20) spelar härvidlag en avgörande roll. Den tillsyn som Konkurrensverket utövar har också en mycket stor betydelse.

Svenska Kommunförbundet vill i detta sammanhang på nytt väcka frågan om att finna former för att ta hänsyn till den kommunala verksamhetens särart vid tillämpningen av konkurrenslagen. Vi har tidigare berört frågan i vårt remissyttrande 1991-11-08 över betänkandet "Konkurrens för ökad välfärd" och därefter i vårt yttrande 1992-03-27 över betänkandet "Konkurrensen inom den kommunala sektorn".

Från principiella utgångspunkter är det viktigt att slå fast att kommunal självstyrelse inte kan ses som något "särintresse". Den kommunala självstyrelsen tillvaratar allmänna intressen på det lokala planet och är grundlagsfäst. Den kommunala självstyrelsen har ett allmänt högre konstitutionellt intresse än konkurrensregleringen som är ett medel och inte ett mål i sig. Detta bör givetvis återverka också på konkurrenslagstiftningen när det gäller kommunal verksamhet.

Efter tillkomsten av 1982 års konkurrenslag och nu gällande konkurrenslag har konfliktpunkterna mellan kommunallag och konkurrenslag ökat. I praktiken innebär detta att konkurrensverket kan gå in och göra uttalanden i fråga om kommunernas inre organisation eller lägga synpunkter på verksamhet som primärt bör avgöras efter lokala kommunalpolitiska bedömningar. Från rättsvetenskapligt håll har man också pekat på den inbyggda konflikten mellan konkurrenslag och kommunallag.

Ett grundläggande problem är när kommunerna skall betraktas som företagare i konkurrenslagens mening. En rimlig utgångspunkt borde vara att detta skulle avse de fall då kommunerna driver näringsverksamhet i kommunallagens mening - t.ex. kommunala trafikföretag, energiverk - och ej i andra fall. Lagarna borde stämma överens för att undvika konflikter och tillämpningsproblem. Enligt vår mening borde konkurrenslagen kunna tillämpas på kommunal verksamhet endast när kommunerna driver näringsverksamhet inom de ramar som kommunallagen anger.

Ett annat problem är att kommunalrättsligt tillåten bidragsgivning till föreningslivet - t.ex. på kultur- och fritidssektorn - numera tas upp av konkurrensverket från konkurrensrättslig synpunkt, trots att bidragsgivningen är helt legitim från kommunalrättslig synpunkt. Därigenom ger sig konkurrensverket in på kommunalpolitiska bedömningar i konkreta fall.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Det är värt att notera att en motsvarande bidragsgivning från statens sida i form av stöd till idrottsorganisationer eller kulturlivet - t.ex. de statliga teatramå - inte tagits upp till prövning av Konkurrensverket. Principiellt sett är det ingen skillnad om staten subventionerar priserna på de statliga teatramå och när en kommun gör det i fråga om sin stadsteater.

Mot den bakgrunden anser vi att konkurrenslagen också bör ses över i fråga om förhållandena till kommunallagen. Det är viktigt att finna former så att hänsyn kan tas till den kommunala sektorns särart vid tillämpningen av konkurrenslagen.

Skogs- och lantarbetsgivareförbundet: Att konkurrenslagen antagits i sin nuvarande utformning väcker annars farhågor inför framtiden. De flesta torde ha uppfattningen att de som har att ansvara för lagstiftningen måste ha förmåga och vilja att lyssna på synpunkter från berörda parter och att tränga in i konsekvenserna av de förslag som läggs. Den utformning konkurrenslagen fått visar att det brustit i detta avseende. Man kan få intrycket att Romfördraget gett all inspiration och att lämnade kommentarer och synpunkter inte beaktats alls. Uppenbart är också att den nuvarande konkurrenslagen vittnar om en oroväckande brist på kunskap om kooperatio- nen och dess betydelse.

4 Förhållandet mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Svenska Kommunförbundet har i och för sig ingen anledning att ta ställning till hur ett särskilt undantag för lantbruket i konkurrenslagen skall utformas, men konstaterar att behovet av att redan nu göra lagändringar i 1993 års konkurrenslag beror på att tillräcklig hänsyn inte tagits till konflikten mellan konkurrenslagen och föreningslagen när den nya konkurrenslagen skrevs.

Om lagändringar skall göras bör emellertid beaktas att åtskilliga ekonomiska föreningar är verksamma utanför lantbrukskooperationen där det också kan finnas behov av undantagsbestämmelser. Det förekommer att kommunal verksamhet bedrivs i form av ekonomiska föreningar i ett tjugotal fall. Vidare förekommer i stor utsträckning att kommunerna på kommunalrättslig grund ger bidrag till t.ex. föräldrakooperativ och annan kooperativ verksamhet som oftast drivs i form av ekonomiska föreningar.

Förbundet anser därför att förhållandet mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar nu bör ses över från mer allmänna synpunkter. En given utgångspunkt bör därvid vara att konkurrenslagen måste utformas med hänsyn till de speciella förutsättningar som lagen om ekonomiska föreningar ger kooperativ verksamhet. Det vore absurt om lagstiftaren medvetet skulle acceptera lagkonflikter mellan två centrala lagsystem. Konkurrenslagen befinner sig inte i ett rättsligt vakuum utan måste utformas med hänsyn till annan lagstiftning.

SLU: Genom förslagets krav på hur medlemsrelationen ska vara uppbyggd kommer de producentkooperativa företagen inte att kunna fungera på ett sådant sätt som lagen om ekonomiska föreningar garanterar dem. När begreppet medlemskap förnekas, kan producentkooperativt företagande reellt omöjliggöras. Utredningen avslöjar brist på kunskap om förutsättningarna för livsmedelsproduktion och kooperativt företagande.

Kooperativa institutet: Enligt vår mening kännetecknas arbetsgruppens/-regeringens diskussion vidare av vissa terminologiska felaktigheter. I promemorian sågs, att företagsformen ekonomisk förening "konstitueras således av viss samverkan. Sådan samverkan kan i någon mening begränsa konkurrensen mellan föreningens medlemmar". Begränsning av medlemmarnas rörlighet är därför en naturlig och nödvändig följd av kooperativ samverkan, dock ej att likställa med "orörlighet". Även områdesindelningen är en principiellt viktig grund i kooperativt samarbete.

Härefter övergår promemorian till att diskutera oförenligheten mellan konkurrenslagen, som bygger på motsatt utgångspunkt, och lagen om ekonomiska föreningar. Regeringen/arbetsgruppen anför bl a, att "Företagen kan vara rättsligt förpliktade att handla på visst sätt. Konkurrensbegränsande

avtal eller avtalsvillkor vilka sålunda inte ger uttryck för den fria partsviljan, utan är en direkt följd av denna, kan således inte angripas med stöd av konkurrenslagen".

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Enligt vår mening, kan lagen om ekonomiska föreningar och de grundläggande principerna bakom denna i sig anses som en sådan bakomliggande reglering som förpliktigar en ekonomisk förening eller en grupp av ekonomiska föreningar att handla på visst sätt. Den ekonomiska föreningens själva syfte är ju samverkan eller - i föreningsrättslig mening - "konkurrensbegränsning", vilken ej behöver vara liktydig med konkurrensbegränsning i konkurrenslagens mening. Stadgarna reglerar medlemmarnas rättigheter och skyldigheter inom det område föreningen/föreningarna är verksamma. Det kan därför hävdas att samverkan i en primärförening är en intern marknad vars uppträdande på den "externa marknaden" i konkurrenslagens mening skall bedömas som ett enhetligt och samlat agerande. Mot denna bakgrund "kan den situationen uppkomma att konkurrenslagen inte alls skall tillämpas" gälla även i nu aktuellt hänseende.

Det framstår därför enligt vår mening som klart otillfredsställande, att undantaget från förbudet i 6:e paragrafen konkurrenslagen i härvarande sammanhang och till följd av konkurrenslagens grundläggande utgångspunkter samt negativa syn på samverkan överhuvud, inte endast framstår som principiellt tvivelaktigt, utan dessutom "inte föranletts av sådana rättsliga aspekter rörande konflikter mellan konkurrenslagen och lagen om ekonomiska föreningar---."

KF: KF vill kraftigt betona att KF:s principiella kritik mot konkurrenslagens konstruktion kvarstår. KF begär därför en samlad översyn av lagen med särskild inriktning på att lösa den konflikt som föreligger mellan konkurrenslagen å ena sidan och samverkansformer mellan ekonomiska föreningar å andra sidan.

Företagarnas Riksorganisation (FR): Sambanden mellan lagen om ekonomiska föreningar och konkurrenslagen bör genomgå en översyn. Ett i konkurrenslagen uttryckligt undantag för en viss verksamhet innebär att lagen förlorar i konformitet. Dessutom kan undantaget ifrågasättas av andra verksamheter som bedrivs genom liknande samverkan.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) m.fl.: En grundläggande brist i arbetsgruppens förslag är att detta inte grundas på någon rättslig analys av konflikten mellan konkurrenslagen och föreningslagen.

Genom att den ekonomiska föreningen betraktas som en kartell kommer i teknisk mening all samverkan som har konkurrensaspekter att i princip vara förbjuden. Ett stort antal samverkansprojekt på federationsnivå inom lantbrukskooperationen riskerar att behöva avvecklas eller ändras till förfång för bönderna, för svensk export och i slutänden även för konsumenterna.

Föreningarnas möjlighet att agera på marknaden i enlighet med sina syften beskär av förslaget. Den av LRF påtalade konflikten mellan konkurrenslagen och föreningslagen har arbetsgruppen inte analyserat och än mindre löst.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Den ekonomiska föreningen som företagsform måste respekteras konkurrensträttsligt och därmed ges samma möjligheter att agera på marknaden som andra företagsformer. Det kan inte ligga i samhällets intresse att direkt motverka en företagsform på marknaden när intresset snarare bör vara att stimulera mångfald.

Den grundsyn som präglar arbetsgruppens förslag kan inte accepteras. Förslaget uppfyller inte lantbrukskooperationens krav på att den ekonomiska föreningen respekteras som företagsform. Det är diskriminerande att statsmakterna lägger sig i företagsinterna frågor i en ekonomisk förening när samma frågor eller företeelser i ett aktiebolag inte blir föremål för statsmakternas ingripanden.

LRF erinrar om att det finns tusentals ekonomiska föreningar utanför lantbrukskooperationen som inte omfattas av de föreslagna undantagsbestämmelserna. Hur beaktas de föreningsrättsliga aspekterna i dessa fall vid konkurrensverkets prövning? Experter i arbetsgruppen utreder förhållandet mellan konkurrenslagen och föreningslagen men deras resultat har inte tillåtits påverka förslaget. Remissinstanserna har således ej tillgång till denna analys. LRF finner detta anmärkningsvärt.

Utgångspunkten måste vara att konkurrenslagen skall respektera företagsformen ekonomisk förening sådan den kommer till uttryck i föreningslagen. Detta innebär att de specifika förutsättningarna för företagsformen måste beaktas. Arbetsgruppens förslag grundas dock på en kartellfixering i synen på företaget ekonomisk förening som det av andra skäl bedömts nödvändigt att ge undantag. Tvingande regler i föreningslagen, som t ex deltagandekravet och öppenhetsprincipen, beaktas ej vid denna kartellklassificering. Det krävs undantag för sådant som föreningslagen förutsätter. Härigenom förnekas företagsformen ekonomisk förening. Detta är inte likställighet/likaberättigande av företagsformen gentemot andra företagsformer. Det är diskriminering.

En utgångspunkt för undantagsregler i konkurrenslagen på lantbruksområdet måste vidare vara den verklighet i form av differentierade föreningslösningar/samverkan som på grund av marknadsmässiga och branschspecifika förutsättningar finns inom lantbrukskooperationen.

Skogs- och lantarbetsgivareförbundet: Föreningsrörelsen Lantbrukets ekonomiska föreningsrörelse har gamla anor i Sverige. De första föreningarna började sin verksamhet vid mitten av 1800 talet och strax efter sekelskiftet fanns flertalet av de riksorganisationer etablerade, som fortfarande fungerar som sammanhållande enheter för dagens primärföreningar. Verksamheten är följaktligen väl beprövad. Den har varit till stor

nytta, inte bara för utvecklingen inom lantbruket, utan också för folkhushållningen. Det senare kanske allra mest påtagligt under andra världskriget. För dagens företagare inom lantbruk, trädgårdsnäring och skog har den ekonomiska föreningsrörelsen fortfarande stor betydelse.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

I ändringsförslagets punkt 6 anges grunden för en ekonomisk förening. Redovisningen är dock ofullständig och något missvisande genom att det kanske viktigaste kriteriet för den enskilde medlemmen utelämnats, nämligen: "lika pris för lika prestation".

Få yrken kräver kunskaper inom så många områden som lantbruket. Bland de många ansvarsområdena har flertalet utövare valt att ägna sig åt produktion och verksamhet inom det egna företaget och att lita på tryggheten i att den ekonomiska föreningen hela tiden presenterar bästa möjliga avräkningspris - utan ständiga förhandlingar. Detta är det kanske viktigaste skälet till att han väljer att vara föreningsmedlem. Som sådan väljer han representanter till fullmäktige och styrelse och kan härigenom påverka företagets inriktning och policy.

En ekonomisk förening i mellansverige har följande tankvärda devis som riktpunkt "Örebro lantmän ska alltid vara medlemmarnas bästa affärspartner". Det ger vad man brukar kalla medlemsnytta och kan uppfyllas, inte i första hand genom höga konsumentpriser, utan genom rationell hantering och minimering av mellanledets andel. Det senare f.ö. också en väsentlig del i den kooperativa modellen.

De rekommendationer till nya system för föreningarnas affärsverksamhet som framförs i kommentarerna på sid 64 får väl anses ligga något vid sidan om uppdraget för lagrådsremissen. Det finns de facto olika system, som passar in i olika situationer, men mycket stora negativa effekter kommer att uppstå, om myndighetsingripanden ska sabotera ett väl etablerat system. Man kan bara hoppas, att det inte är drömmen om Sörgården som hägrar - den modellen duger inte idag!

Svenska Lantarbetsareförbundet: Både konsument- och lantbrukskooperationen spelar en viktig roll om svaga konsument- och producent intressen. Det är därför viktigt att samhället inte förhindrar kooperativ samverkan.

5 Europeiska Unionen och tillämpningen av konkurrensregler på jordbruksområdet i andra länder

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

5.1 EG:s konkurrensreglers tillämpning på jordbruksområdet

RRV: En målsättning med jordbrukspolitiken är att Sverige, vid ett inträde i EU, skall ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och livsmedelsindustri.

En utgångspunkt för RRV är att företagens effektivitet i första hand främjas genom konkurrens. RRV konstaterar att de lantbrukskooperativa primärföreningarna på många områden och sammantaget på den svenska marknaden har en dominerade ställning och att de inte konkurrerar inbördes. Många av föreningarna har under lång tid också verkat utan nämnvärd yttre konkurrens på den svenska marknaden. Det kan ifrågasättas om de är tillräckligt effektiva för att klara konkurrensen efter ett inträde i EU.

RRV har till uppgift att verka för att de regler samhället uppställer effektivt bidrager till sina syften. RRV utgår från kravet på att livsmedelsindustrin skall vara stark och konkurrenskraftig vid EU-inträdet. Intern konkurrens mellan primärföreningarna ger enligt RRVs mening bäst resultat för konsumenterna och för de svenska bönderna.

Från ett samhällsekonomiskt perspektiv är det frågan om att Sverige vid EU-inträdet bör ha kvar de jordbruk som av naturens förutsättningar eller av annat skäl är särskilt effektiva samt ha kvar de anläggningar som är anpassade till dessa effektiva jordbruks behov.

RRV vill påminna om att EUs regler (EEG nr 26/62) om undantag för avtal mellan jordbrukare ingår utgår från att sådana avtal "heller inte får medföra att konkurrensen elimineras eller att något av de jordbrukspolitiska målen äventyra". Bland de sistnämnda målen ingår också kravet på rimliga livsmedelspriser för konsumenterna.

SLIM: Den gemensamma konkurrenspolitiken gäller även för aktörerna på jordbrukets område i EU. Den gemensamma jordbruksprisregleringen är dock en konkurrensbegränsande åtgärd för en hel näringsgren. För att uppnå målen för den gemensamma jordbrukspolitiken fastställer nämligen EU-kommissionen gemensamma institutionella baspriser på jordbrukets område, gränsskydd, vissa produktionskvoter och exportstöd. Dessa regleringsåtgärder utgör i första hand restriktioner för jordbrukets omfattning i EU.

Marknadspriserna i EU på jordbrukets område skapas av konkurrensen mellan de olika aktörerna på de olika marknaderna. EU kan ingripa med intervention endast om marknadspriserna underskrider fastställda minimipriser. I övrigt råder fri prisbildning mellan aktörerna på marknaden som den gemensamma konkurrenspolitiken förutsätter.

LRF: Klausulen i EU-förordningen 26/62 att samverkan inte får innebära förpliktelse att tillämpa ett fastställt pris avser inte förbud t ex mot att en "primärförening" sätter "gemensamma försäljningspriser" på produkter som föreningen förädlat efter köp från medlemmarna. Men även andra fall i en "primärförenings" prissättning mot marknaden omfattas av undantaget. Vad förbudet tar sikte på framgår av en rättsutredning som några ledande tyska konkurrensrättsspecialister (Gleiss, Lutz, Hirsch m fl) redan 1970-10-27 gjorde för danska lantbruksorganisationer. Där sägs bl a:

"auch im Rahmen der Ausnahmsvorschrift ist die Preisfestlegung verboten, die die Teilnehmer an der Vereinbarung bzw die durch die Beschlüsse gebundenen Wettbewerber daran hindert, ihre Preise selbst festzulegen."

Slutsatsen är att EU-rätten på jordbruks- och trädgårdsområdet avviker från den inställning till prissättning mot marknaden i en ekonomisk förening, som ligger till grund för arbetsgruppens förslag.

LRF vill understryka hur EU-kommissionen hanterar hithörande frågor. Tillämpningen av 26/62 sköts av DG VI enligt jordbrukspolitiska grunder. Endast om DG VI överlämnar ärendet till DG IV sker en konkurrensrättslig bedömning. EU-förordning 26/62 innehåller procedurregler för att garantera att de jordbrukspolitiska intressena tillgodoses.

LRF har inte, trots förfrågningar utomlands, kunnat finna några andra EU-länder där den nationella konkurrenslagen innebär att primärföreningars fastställande av sina försäljningspriser är förbjudet som grundprincip.

Mot angiven bakgrund är arbetsgruppens förslag i denna del inte jordbrukspolitiskt/skogsbrukspolitiskt motiverat. Tvärtom hämmas härigenom det svenska lantbrukets konkurrensläge visavi Europa i övrigt.

Vad gäller EU (EG) sägs att det inte går att bedöma om förslaget medför onödiga begränsningar i förhållande till EG:s konkurrensregler för företagen. Denna fråga måste, sägs det, bli föremål för vidare överväganden. Vem skall göra detta och när? Situationen är ju den att statsmakterna redan nu måste se till att primärföreningarna inte hindras i sin verksamhet. En rent jordbrukspolitisk bedömning måste här leda till att sådana misstag inte tillåts ske.

Sveriges Lantbruksuniversitet: De föreslagna lagparagraferna avviker på centrala punkter från motsvarande bestämmelser i utlandet, inklusive EU-länderna och de främsta konkurrentländerna. Förvisso kan regelverket ändras vid ett svenskt EU-inträde, men eftersom det krävs tid för näringslivets anpassning, är förutseende och framförhållning nödvändigt.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet Utomlands är det inte ovanligt att viktiga branscher - sannolikt delvis som resultat av lobbyverksamhet - lyckats uppnå mer eller mindre vittgående undantag från den generella konkurrenslagstiftningens förbudsregler. Tyskland är ett tydligt exempel på detta. Bland i sådant sammanhang aktuella branscher märks, förutom agrarnäringarna, ofta transporter av olika slag samt bank- och försäkringsverksamhet.

Prop. 1993/94:210

Bilaga 3

6.1 Slakteriorganisationen

Köttbranschens Riksförbund: Förbundet har under lång tid varit i nära kontakt med de frågor som berör konkurrensfrågorna på jordbrukets område. Under årens lopp har både medlemsföretag inom Riksförbundet liksom Riksförbundet självt haft anledning hävda behovet av konkurrensneutralitet inom köttsektorn, som ett oeftergivligt krav för att inte de utanför jordbrukskooperationen stående företagen skulle få svårigheter i sin verksamhet. Mot denna bakgrund har vi med stort intresse tagit del av den föreslagna lagstiftningen. Våra kommentarer ansluter sig i sin helhet till erfarenheter från slakt och köttförädling.

Sedan lång tid tillbaka har producenter av slaktdjur organiserat sig i ekonomiska föreningar, s.k. slakteriföreningar. Från att från början ha varit små, lokala sammanslutningar har de under tiden utvecklats till mycket stora företag. Antalet har dramatiskt minskat, och de stora föreningarnas ekonomiska makt har i motsvarande grad ökat gentemot både producenter och konsumenter.

Samtidigt finns i det första ledet, slaktledet, konkurrens från privatägda slakterier. Dessa grundar sin verksamhet på samma uppsamling och förädling som de kooperativa slakteriföreningarna, och det innebär att de enskilda producenter av slaktdjur har en konkret valmöjlighet. Att garantera denna valfrihet, som i sig utgör överlevnadsvillkoret för en privatägd slakteriindustri, är därför av grundläggande betydelse för en sund utveckling inom slakterisektorn.

Till gruppen konsumenter av råvara hör i detta fall även de vidareförädlare, framför allt privatägda styckningsföretag, men även charkuteriföretag, som driver sin verksamhet med från primärföreningarna inköpt råvara. Enligt våra beräkningar får t.ex. de privata styckningsföretagen sin råvara med c:a hälften från den kooperativa sektorn och hälften från de privata slakteriföretagen. Den privatägda styckningsindustrin är därför mycket sårbar om råvaruleveranserna skulle styras bort från dem av olika skäl. Deras möjligheter att utvecklas till livskraftiga företag kräver regler för konkurrensneutralitet.

6.2 Skogsnäringen

LRF: Arbetsgruppen har uppenbarligen utgått från ett mycket snävt perspektiv. Någon analys av de praktiska konsekvenserna för enskilda skogsbrukares samverkansmöjligheter och/eller konsekvenserna för t ex virkesmarknadens funktion har inte gjorts.

Vissa brister i bakgrundsmaterialet är av sådant slag att de är oförsvarliga. Som exempel kan nämnas avsnitt "10.6 Skogsägareföreningarna", som uppenbarligen är ett försök att presentera aktörerna och relationerna på den svenska virkesmarknaden. Av någon outgrundlig anledning har arbetsgruppen stannat vid att, utöver en kort och allmänt hållen beskrivning av skogsägareföreningarna, mycket summariskt presentera de s k köpsågverken. Här saknas varje beskrivning av massavedsmarknaden och de stora skogsbolagens roll på virkesmarknaden i stort. Måhända är det hl a denna grunda "analys" av marknaden som misslett arbetsgruppen i dess förslag till inskränkningar i föreningarnas rätt att utforma verksamheten på ett för medlemmarna effektivt sätt.

För skogsägareföreningarna är det särskilt viktigt att föreningarna tillåts agera inom de ramar som föreningslagen anger. Detta kan bl a belysas av redovisningen på i promemorian om att skogsägareföreningarna andel av den totala skogsarealen är ca 23 %. De stora skogsbolagen har närmare 40 % av den samlade arealen. Det finns alltså starka aktörer vid sidan av skogsägareföreningarna.

Mo och Domsjö AB (MoDo): Som svensk skogsindustri berörs MoDo i hög grad av förslagets bestämmelser beträffande skogsägarföreningarna. MoDo beklagar att en för svensk ekonomi och industri mycket betydelsefull fråga behandlas med en brådska som varken tillåter en ordentlig faktainsamling eller en tillfredsställande möjlighet att tolka och analysera förslaget.

I promemorian ges en bild av skogsägarföreningarna. Denna bild är inte komplett. Det återstår idag åtta regionala skogsägarföreningar som tillsammans täcker hela Sveriges yta. Fusioneringen mellan olika föreningar torde inte vara avslutad. Det innebär att de föreningar som blir kvar blir större och mäktigare.

Skogsägarföreningar är å ena sidan producentkooperativa organ med huvuduppgift att med bästa ekonomiska resultat för sina medlemmar utbjuda och sälja skogsägarens produkt. Samtidigt är skogsägarföreningarna en stor ägare av skogsindustrier genom hel- eller delägda cellulosaindustrier och sågverk. Skogsägarföreningarna utgör en mycket stark affärs- och förhandlingspart över hela den svenska virkesmarknaden. Föreningarna kan med något undantag beskrivas som stora och kraftfulla företagskonstellationer.

I promemorian anges att skogsägarrörelsens andel av landets skogsareal motsvarar 23 procent och knappt hälften av privatbrukets areal. Dessa uppgifter är korrekta men kanske mindre betydelsefulla vid övervägande av en ny konkurrenslag.

Den här relevanta marknaden, marknaden för industrivirke, utgör all från skogsägare utbudnen virkesråvara lämpad för framställning av massa, papper och sågade trävaror. Skogsbolagen i Sverige äger ca 24 procent av den

svenska skogsarealen (före Domäns partiella privatisering). Det virke som faller från bolagsskogarna utgör råvarubas för den egna industrin. Sådan råvara är endast i ringa del föremål för någon handel och kan därför ej hänföras till någon virkesmarknad.

Den relevanta geografiska marknaden kan bestämmas till ett antal regioner eller till att avse hela landet.

I två ärenden som är föremål för Konkurrensverkets prövning, Industriskog respektive Sydved, har visats att skogsägarföreningars marknadsandel är betydande och ofta överstiger 45 %. Andelen varierar beroende på hur den relevanta geografiska marknaden för industrivirke fastställs.

Skogsägarföreningarna har positivt bidragit till skogsnäringens utveckling i Sverige. Föreningarna verkar naturligt för att maximera de enskilda skogsägarnas intressen, bl a genom så höga virkespriser som möjligt. Genom fusioner och egen styrka har föreningarna blivit kraftfulla och viktiga aktörer på hela den svenska virkesmarknaden och prisledare för det privata virkesutbudet.

Stora Kopparbergs Bergslags AB (STORA): Bolaget vill fästa Näringsdepartementets uppmärksamhet på att skogsägarföreningarna ej är några små lokala föreningar utan utgörs av åtta betydande regionala ekonomiska föreningar med i många fall mycket stark marknadsställning. Redan det faktum att dessa föreningar blir föremål för gynnsammare särslagstiftning, vilken ej kommer andra intressenter på virkesmarknaden till del, stärker ytterligare föreningarnas marknadsställning.

Den svenska skogsindustrin är en av Sveriges viktigaste basnäringar och utgör en hörnsten i svensk ekonomi. Skogsindustrin svarar för ca 20 % av Sveriges totala exportvärde, vilket motsvarar 60-70 miljarder kronor. Handelsbalansöverskottet för skogsindustriprodukter uppgår till över 50 miljarder kronor och intar därmed en särställning när det gäller valutaintäkter för landet.

Skogsindustrin svarar för ca 15 % av de industrisysselsatta och ca 15 % av den svenska industrins förädlingsvärde.

Av cirka 80 % av Sveriges skogsprodukter exporteras merparten till EU, vilket gör svensk skogsindustri till världens tredje största exportör av såväl massa och papper som sågade trävaror. Det starka exportberoendet har medfört att den svenska skogsindustrin arbetar på en ytterst konkurrensutsatt världsmarknad och därför alltid måste anpassa sig till marknadens krav. Avsättning liksom prissättning av svenska skogsindustriprodukter blir därigenom starkt beroende av internationella konjunkturer, valutarörelser och utländska konkurrenters kostnadssituation.

Skogsindustrin blir allt mer internationell med hårdnande konkurrens. Konkurrenskraften har därigenom blivit allt viktigare för framgången hos

varje skogsindustriföretag. Effektivitet i skogsindustrins samtliga led är en absolut nödvändighet. Detta har blivit än mer påtagligt under senare tid till följd av den långvariga lågkonjunkturen som förorsakat svensk skogsindustri stora förluster. Hela skogsindustrin lider av en global överkapacitet som för lång tid kommer att pressa priser och lönsamhet.

Den hårdnande konkurrensen har tvingat fram omfattande struktur- omvandlingar med kraftigt ökad produktionskapacitet per bruk, samtidigt som små enheter lagt ned. Strukturomvandlingen har också sin grund i ökade miljökrav, men även i en naturlig anpassning till marknadens efterfrågan på nya produkter.

Som exportindustri måste de svenska skogsbolagen hela tiden anpassa sig till de villkor som gäller på den internationella marknaden. Detta gäller även prissättningen på råvaror. Skogsbolagens betalningsförmåga bestäms sålunda ytterst av världsmarknadspriset på deras skogsprodukter, eftersom 80 % av produktionen exporteras. Trots detta har virkespriserna i Sverige tillhört de högsta i världen och har snarast utgjort, i ett internationellt perspektiv, ett hot mot skogsindustrin och dess konkurrenskraft. Och även om prisnivån dämpats något de senaste åren är den fortfarande hög jämfört med förhållandena hos våra konkurrenter. Orsaken till de höga virkespriserna är att den svenska virkesmarknaden, i ett internationellt perspektiv, är utomordentligt fri och marknadsorienterad med en hög ersättningsnivå till skogsägaren.

Inköpssamverkan mellan skogsbolagen

Sedan nästan 20 år tillbaka samverkar STORA, MoDo och Korsnäs inom Industriskog AB, som har sin huvudsakliga verksamhet i mellersta Sverige. Motsvarande samarbete sker även i södra Sverige inom Sydved AB som ägs av STORA, MoDo och Munksjö.

Målsättningen med samarbetet är att genom Industriskog respektive Sydved samordna virkesanskaffningens alla led såsom inköp, avverkning, transport och lagerhållning och att därigenom på ett effektivt och rationellt sätt tillgodose det samlade köpvirkesbehovet för bolagens industrier i verksamhetsområde.

Genom samarbetet uppnås mycket betydande kostnadsbesparingar och samordningsvinster samtidigt som en långsiktig tillgång till råvara, god skogsvård och god skogshushållning gynnas.

Samarbetet medverkar också till balanserade relationer med andra intressenter på virkesmarknaden och främjar därigenom en stabil och aktiv virkesmarknad till gagn för såväl skogsindustrin i stort som den enskilde skogsägaren. En aktiv och stabil virkesmarknad som säkrar tillförseln av virkesråvara till industrin är också en grundförutsättning för dess fortbestånd och för att svensk skogsindustri skall kunna bibehålla sin konkurrenskraft.

Den svenska virkesråvaran

De skogsarealer som i Sverige bildar basen för handeln med virkesråvara ägs till 50 % av enskilda privata skogsägare som svarar för ca 63 % av avverkningarna av industrivirke. Staten, kommuner, stift m fl äger ca 26 % av den svenska skogsmarksarealen och svarar för ca 14 % av avverkningarna av industrivirke. Skogsbolagen äger ca 24 % av den svenska skogsmarksarealen. Bolagsskogarna är dock i ringa del involverade i handeln med virkesråvara då de i huvudsak utgör råvarubas för egen skogsindustri. Knappt 23 % av avverkningarna av industrivirke kommer från bolagsskogarna.

De svenska skogsbolagen är ytterst beroende av en väl fungerande virkesmarknad enär bolagen till stor del är beroende av råvaruleveranser som ej täcks av egna skogar. För STORA motsvarar detta 70 % av dess virkesbehov.

Skogsägareföreningar

Enligt lämnat förslag till ny särslagstiftning skall de svenska skogsägareföreningarna omfattas av förslaget.

De i Sverige verksamma skogsägareföreningarna har ett nära samarbete och samordnar sig dessutom med övriga skogsägareföreningar i Sverige genom Sveriges Skogsägareföreningars Riksförbund, som i sin tur är en del av LRF-organisationen. Skogsägareföreningarna har tillsammans ca 87.000 medlemmar, vilka äger ca 50 % av de privata skogsägarnas skogsareal. Idag finns åtta regionala skogsägareföreningar, som svarar för ca 27 % av de totala avverkningarna av industrivirke.

Skogsägare föreningar av karaktären Södra Skogsägarna, Mellanskog och Mälarskog är inte enbart att betrakta som primära ekonomiska föreningar. De är i mycket hög grad att betrakta som stora och i vissa avseenden marknads- och prisledande skogsindustrieföretag. De har betydande egen och delägd skogsindustri med stor råvaruförbrukning som skall tillgodoses genom föreningens virkesanskaffning. Den egna eller närstående skogsindustrins råvaruförsörjning är ett viktigt primärt mål för föreningens virkesköp.

Skogsägareföreningarna har sålunda två roller. Skogsägareföreningarna är dels i första ledet ett producentkooperativt organ med huvuduppgift att på bästa ekonomiska sätt marknadsföra och avyttra skogsägarnas produkter, dels i efterföljande led en betydande skogsindustriägare genom hel- eller delägarskap i sågverk och cellulosaindustrier.

Skogsägareföreningarna utgör därmed en mycket stark och betydelsefull affärs- och förhandlingspart på marknaden medan de i andra situationer är konkurrenter till övrig skogsindustri.

Bland skogsägareföreningarna intar Södra Skogsägarna en särställning med sina 29.000 medlemmar. Man är därmed landets största skogsägareförening. Södras totala virkesfångst uppgår till närmare 7 miljoner m³ fub. Södras omsättning uppgår till mer än 4,5 miljarder kronor. Detta kan jämföras med Sydved som i princip är verksam inom samma geografiska område som Södra, och som omsätter ca 2,5 miljarder kronor och har en virkesvolym om 6 miljoner m³ fub.

Av det virke som utbjuds av "småskogsbruket" inom Södras verksamhetsområde köper Södra mer än 35 % medan motsvarande siffra för Sydved är mindre än 20 %. Fördelningen mellan Södra och Sydved avseende den virkesråvara som utbjuds av "storskogsbruket" utgör även den ca 35 % respektive 20 %.

Inom Industriskogs verksamhetsområde återfinns skogsägareföreningarna Mellanskog och Mälarskog. Av det virke som utbjuds av "småskogsbruket" inköper dessa skogsägareföreningar ca 45 % medan Industriskog endast köper ca 25 %. Industriskogs andel av det virke som utbjuds av storskogsbruket uppgår också till ca 25 %.

Av ovanstående följer att skogsägareföreningarna, särskilt Södra, är mycket starka förhandlingsparter och viktiga konkurrenter på virkesmarknaden. Södra, men även Mälarskog och Mellanskog, har primärt intresse av att anskaffa virkesråvara för att täcka det egna eller närstående skogsindustri-företagens virkesbehov.

Erfarenheter visar att Södra är den starka parten inom sitt verksamhetsområde vad gäller prisbildning på virke. Detta är också naturligt eftersom Södra är det största företaget i södra Sverige med en skogsägarägd industri. Det primära målet för Södra är att via goda virkespriser skydda medlemmarnas skogsvärde genom att säkra avsättningen till egen industri. Härigenom pressas virkespriserna upp för alla aktörer inom Södras verksamhetsområde men också i övriga Sverige.

Den svenska virkesmarknaden präglas av starka parter och konstellationer på såväl säljar- som köparsidan. Bland dessa aktörer återfinns bl a skogsägareföreningarna, sågverksföreningarna och skogsföretagens inköpsbolag.

Munksjö AB: Bolaget i egenskap av delägare i Sydved AB, berörs i hög grad av de framtida konkurrensförhållandena i Sydsverige. (Sydveds verksamhetsområde). Munksjö AB driver cellulosatillverkning vid Aspa Bruk i Askeruds kommun. Ca 90 % av råvaran till Aspa Bruk anskaffas genom Sydved. Sydveds framtida möjlighet att anskaffa råvara på lika villkor i marknaden, är helt avgörande för Aspa Bruks verksamhet. Den sydsvenska virkesmarknaden präglas sedan många år av en förhållande vis god balans och stabilitet mellan industrins inköpsbolag, Sydved och sågverksindustrins intressebolag samt Skogsägarrörelsen, då framför allt

representerat av Södra skogsägarna, ekonomisk förening. Inom det område Sydved verkar intar Södra Skogsägarna en särställning genom sin dominerande roll, både som köpare och säljare av industriråvara. Marknadsandelen torde uppgå till ca 40 % beroende på vilka sortiment, som inräknas. Denna roll förstärks genom den mycket omfattande industrirörelse bolaget driver inom massa- och sågverksindustrin. Huvuddelen av den köpta/sålda industriråvaran förädlas inom egen industri.

Korsnäs AB har från Stora Kopparberg Bergslags AB (Stora) erhållit kopia av bolagets remissvar till Näringsdepartementet rörande rubricerade departementspromemoria. Promemorians lagförslag föranleder Korsnäs att även redovisa sin inställning till den föreslagna lagstiftningen.

Vi delar i allt väsentligt den uppfattning som Stora redovisat i sitt remissvar. Vissa punkter vill vi dock att Näringsdepartementet begrundar ytterligare under lagstiftningsarbetet.

Generellt synes lagförslaget framtagits under stor tidspress och utan närmare studium av de förhållanden som skiljer skogsbruket från producentkooperationens övriga verksamhet.

Inom vårt verksamhetsområde rådde i slutet av 60-talet och början av 70-talet kaotiska förhållanden på virkesmarknaden. Råvarubristen var mycket akut. Virkesimporten växte. Skogsägareföreningarna i området fusionerades till Mellanskog och Mälarskog.

Vid denna tid krävde statsmakterna att virkesmarknadens parter vidtog åtgärder i marknadsstabiliserande syfte för att undvika ingrepp i form av regleringar. Ur denna situation utvecklades samarbetet mellan Stora, Korsnäs och Mo och Domsjö AB (MoDo), vilket resulterade i att Industriskog AB bildades.

Skogsägareföreningarna har genom åren utvecklats till stora företag som via egna och delägda skogsindustrieföretag (t.ex. Södra) utövar ett betydande inflytande i skogsbruket. Deras roll är i realiteten inte enbart en försäljningsorganisation för det privata skogsbruket. Föreningarna är inte minst genom sin storlek, många föreningar har miljardomsättning, en viktig och betydande part i prisbildning för virkesråvaror.

För att möta denna utveckling har övriga intressenter tvingats utveckla samverkansformer, typ Sågverkens råvaruföreningar. Industriskog m fl, som bidragit till att balansera virkesmarknaden och gjort det möjligt att utnyttja stordriftsfördelar i konstellationer av med Skogsägareföreningarna jämbördig storlekstyrka. Från allmänhetens synpunkt måste denna utveckling även vara positiv då den medfört ökad konkurrens.

Skogsägareföreningarnas ställning inom deras geografiska verksamhetsområden får dock inte innebära att de blir dominerande i något avseende. Så är för närvarande inte fallet tack vare det inköpsarbete som sker bl a inom

Industriskog och det samarbete som de fristående sågverken bedriver inom Centrala Sågverksföreningen. Sammantaget medför dessa konstellationer att en jämvikt har uppnåtts på virkesmarknaden. I ett historiskt perspektiv kan detta sägas vara slutresultatet av mer än 100 års aktiv virkeshandel, där initialt skogsbolagen haft ett dominerande inflytande, vilket dock övergått till att skogsägareföreningarna uppnått en minst lika hög grad av inflytande över virkesmarknaden. Under de senaste decennierna har således en stabilisering skett av virkesmarknaden, vilket gynnat hela skogsnäringen genom att virkesanskaffningen för respektive konsument av råvara kunnat optimeras vad gäller avverkning, transport och lagerhållning. Därigenom har den svenska skogsnäringen kunnat bibehålla sin konkurrenskraft internationellt. Det skulle därför vara nationalekonomiskt förödande om en väl fungerande del av den inhemska skogsnäringen slogs sönder på grund av att vissa sammanslutningar tillåts medan andra ej åtnjuter något skydd.

7 Behovet av särskilda konkurrensregler för lantbruket

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

7.1 Förslaget

För att få genomslagskraft åt statsmakternas intentioner när konkurrenslagen antogs bör det i lagform anges att förbudet i 6 § KL mot konkurrensbegränsande samarbete i allt väsentligt inte skall tillämpas beträffande samverkan mellan jordbruksföretag eller andra råvaruproducenter på lantbrukets område inom en ekonomisk förening (primärförening).

7.2 Remissvaren

7.2.1. Behovet av särskilda regler för lantbruket

RRV: Verket anser att primärföreningarna skall få verka i enlighet med sin särart. Detta är emellertid inte skäligen anledning att tillåta primärföreningarna att i kraft av sitt funktionssätt eliminera konkurrensen på marknaden. Nödvändiga förändringar i primärföreningarnas anläggnings- och medlemsstruktur förhindras eller försenas om de inte konkurrerar med varandra. RRV avstyrker att de föreslagna undantagen till 6 § KL införs.

Länsstyrelsen i Jämtlands län: Länsstyrelsen delar regeringens bedömning att det behövs särskilda konkurrensregler som i allt väsentligt medger samverkan mellan jordbruksföretag och andra råvaruproducenter inom ekonomiska föreningar på jordbrukets område.

Länsstyrelsen i Östergötlands län: Den lagtekniska reglering som föreslås i promemorian är delvis ganska komplicerad med undantagsregler i flera olika led. Reglerna kan dock i huvudsak antas träffa de relevanta områdena. Länsstyrelsen, som inte själv kan peka på någon alternativ utformning, tillstyrker därför förslaget även i dessa delar.

Länsstyrelsen i Värmlands län: Det är viktigt att lagstiftningen det vill säga konkurrenslagen inte hindrar lantbrukets primärföreningars existens eller möjlighet att bedriva en rationell verksamhet.

Konsumentberedningens (KoB): I KoB:s perspektiv är det rimligt att ge berörda jordbrukare m.fl. möjlighet att samarbeta i primärföreningar, men det finns skäl att erinra om vissa förhållanden.

Samverkan i primärföreningar behöver i sig inte utgöra ett problem. Det är emellertid främst när dessa primärföreningar blir alltför stora eller samverkar med andra föreningar och får en alltför stor del av marknaden som oönskade effekter uppstår. Det bör därför övervägas att till undantaget koppla en storleksgräns enligt motsvarande kriterier som gäller för dominerande ställning. Detta skulle i praktiken ge en maximal marknadsandel på i storleksordningen 40-45%.

Vid tidpunkten för den livsmedelspolitiska reformen hade jordbrukskooperationen monopol inom mejeriområdet och var största företagsgrupp och/eller marknadsledare inom praktiskt taget alla andra produktområden.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Utvecklingen under de senaste åren har dessutom inneburit att de jordbrukskooperativa företagen stärkt sin ställning. Detta har skett genom vertikal och horisontell integration - främst genom företagsköp i Sverige men också utomlands.

Skärpt konkurrenslagstiftning har lett till viss uppbyggnad av branschgemensamt samarbete på marknaden, men någon verklig konkurrens på marknaden har ännu inte uppstått. Exempelen där två eller flera föreningar konkurrerar på en lokal marknad är få.

KoB har tidigare uppmärksammat att prisutvecklingen i senare led, förädlingsindustri och handel, inte varit den förväntade mot bakgrund av den jordbrukspolitiska reformen. Priserna har fortsatt att stiga trots att de borde ha sjunkit. Utvecklingen tyder på ökade marginaler till följd av ett otillräckligt konkurrenstryck på marknaden.

Situationen är som framgår av det föregående inte helt tillfredsställande. Det är därför enligt KoB:s mening av utomordentlig vikt att det fortsättningsvis riktas stor uppmärksamhet mot samarbete inom och mellan primärföreningar samt otillbörligt utnyttjande av marknadsdominans.

KoB vill också erinra om möjligheten att sänka gränsskyddet som ett verksamt medel att skapa tryck på de inhemska livsmedelsproducenterna.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU): SLU anser att särskilda konkurrensregler för lantbrukskooperativa företag (inkl. skogsägarkooperationen) är väl motiverade och nödvändiga för att denna näring även fortsättningsvis skall kunna utvecklas på ett för samhället fördelaktigt sätt.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet: Det måste medges att med föreningslagens utformning föreligger särskilda konkurrensrättsliga problem för jordbrukets primärföreningar som kan kräva en speciell lagreglering. Nämnden vill därför inte motsätta sig lagändringen. Enligt nämndens mening bör det emellertid uttryckligen understrykas i det fortsatta lagstiftningsarbetet att det här är en fråga om en ren undantagslösning. Nämnden ser en klar risk för att också olika andra branscher kan komma att framställa propåer om mer eller mindre vittgående legalundantag från konkurrenslagen, särskilt sedan Konkurrensverket avslutat sin nu pågående prövning av olika anmälningar om undantag.

Grossistförbundet Svensk Handel: Den föreslagna lagändringen kommer att skapa en diskrepans mellan samverkan inom lantbrukskooperationen och den samverkan inom viss detaljhandel som medges enligt gruppundantaget för frivilligt kedjesamarbete inom detaljhandeln resp den samverkan inom övrig näringsverksamhet som kan beviljas genom ett individuellt undantag.

De sistnämnda undantagen är tidsbegränsade medan ändringen i själva konkurrenslagen föreslås gälla tills vidare.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Eftersom nuvarande formella möjligheter för individuellt undantag eller gruppundantag inte står till buds, är enligt Grossistförbundets Svensk Handels mening en lämpligare väg att gruppundantag eller individuella undantag meddelas inom ramen för nuvarande konkurrenslag. Även om sådana undantag blir mer begränsade än vad som från lantbrukskooperationen bedömts önskvärt.

Köpmannaförbundet: De särskilda regler som nu föreslås för lantbruket grundar sig på den särställning som statsmakterna sedan lång tid givit lantbruket och dess olika samarbetsformer. Samverkan inom primärföreningar sker dessutom ofta mellan små företag, vilket torde medföra en rationellare verksamhet hos dessa. Det är också en tradition hos svenska företag att organisera sig i olika samarbetsformer. Mot bakgrund av detta invänder Köpmannaförbundet inte mot att samverkan kring den grundläggande verksamheten i lantbrukets primärföreningar ges ett undantag i konkurrenslagen.

Sveriges Livsmedelsindustriförbund: Verket har inga invändningar mot att ett undantag görs från förbudet i 6 KL för samverkan mellan jordbruksföretag eller andra liknande råvaruproducenter på lantbrukets område inom en primärförening. Detta innebär att dessa föreningar i allt väsentligt kan fortsätta att bedriva verksamhet som tidigare.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges livsmedels-handlareförbund (SSLF): Förslaget till särskilda konkurrensregler för jordbruket grundar sig på den särställning statsmakterna sedan lång tid tillbaks givit jordbruket och dess olika samarbetsformer. Enligt vår mening borde jordbruket i ökad omfattning behandlas på samma sätt som näringslivet i övrigt. Förvisso är konkurrensen otillräcklig på många marknader och rimligen bör konkurrenslagen vara generell och lika för hela näringslivet. Genom det förslag som nu remitteras kan dock konstateras att dessa utgångspunkter inte har förankring i förslaget eftersom betydande undantag från konkurrenslagens tillämpning föreslås inom ett område där just konkurrensen är otillräcklig. Det kan vidare också konstateras att lagen därmed inte blir så generell och lika för hela näringslivet som avsetts.

Handelns Samarbetsorgan i jordbruksfrågor motsätter sig dock inte att särskilda konkurrensregler i nuvarande läge införs, som medger viss samverkan mellan bl.a. jordbruksföretag. En viss samverkan i s.k. primärföreningar som innebär samordning av vissa inköp av förnödenheter, samordnad försäljning av obearbetade produkter, gemensam lagring m.m. kan vara motiverad med hänsyn till företagens storlek, spridning, produktionens karaktär etc. En samverkan i dessa delar torde rent av utgöra en fördel med hänsyn till ökad kostnadseffektivitet och därmed tillföra konsumenten ett mervärde.

Industriförbundet: Förbundet invänder inte mot att den grundläggande verksamheten i primärföreningarna ges ett undantag. Att låta förbudet i 6 KL slå igenom helt skulle uppenbarligen i många fall få orimliga och även samhällsekonomiskt skadliga konsekvenser.

Förbundet vill dock starkt understryka vikten av att undantaget inte tillåts skapa konkurrenssnedvridande förskjutningar av styrkeförhållandena på berörda marknader. Förekomsten av verksamhet som skyddas av det särskilda undantaget borde m a o skapa en presumtion för att också motsvarande samverkan mellan primärföreningens kunder eller leverantörer skall ges dispens vid en prövning enligt 8 KL. Detta bör klart framgå av motiven. Alternativt kan de särskilda bestämmelserna kompletteras.

Företagarnas Riksorganisation (FR): Med hänsyn till de särskilda förutsättningarna som gäller för jordbruksnäringen får det därför i nuläget anses motiverat att samverkan mellan jordbrukare och andra råvaruproducenter som sker inom ramen för jordbrukskooperationen även tillåts i framtiden. FR anser emellertid att ett undantag för primärföreningar inte bör införas i konkurrenslagen utan i en tidsbegränsad särlagstiftning.

Kooperativa institutet: Institutet tillstyrker, utan att ta ställning i detaljer, att kooperativ samverkan i primärföreningar inom jordbruks- m fl näringar undantas från förbudet i 6 konkurrenslagen.

Svenska Lantägg AB: Företaget tillstyrker förslagen. Samarbete inom primärföreningar är väl motiverat som samarbetsform mellan jordbruksföretag.

Svenska Nestlé AB: Bolaget har inget att invända mot att lantbrukare medges rätt att samverka i sina primärföreningar när det gäller den grundläggande verksamheten. Förutom EU har åtskilliga andra länder även särregler för lantbruksnäringen i förhållande till gällande konkurrenslagstiftning. Även om enligt EES-avtalet rena jordbruksprodukter inte omfattas innefattar avtalet emellertid sådana förädlade jordbruksprodukter som anges i EES-avtalets protokoll 3 mm.

7.2.2 Invändningar mot den valda lagstiftningstekniken

Konkurrensverket: De aktuella bestämmelserna skall enligt förslaget placeras i den nu gällande KL. Konkurrensverket har tidigare i en skrivelse till regeringen (Dnr 1052/93) förordat en särlagstiftning framför en ändring av KL. Starka sakskal talar enligt verkets mening emot en placering av de föreslagna särreglerna i den nya KL, som börjat tillämpas fullt ut den 1 januari 1994.

Verket vill också understryka att KL är generell till sin natur. Den gäller alla företag varmed förstås "fysiska och juridiska personers ekonomiska och kommersiella verksamheter". Det får mot denna bakgrund anses vara olämpligt att i KL införa bestämmelser som endast avser en särskild

företagsform i en viss näringsgren. Regeringen bör i detta lagstiftnings-
ärende inte bortse från den prejudicerande verkan en sådan lagstiftnings-
teknik har för krav från andra särintressen. I detta sammanhang förtjänar det
att påpekas att det för de speciella konkurrensregler för jordbruket som
infördes år 1991 tillskapades en särskild lag; lagen (1991 :921) om förbud
mot konkurrensbegränsningar i fråga om jordbruksprodukter, JKL. Vidare
bör noteras att de grundläggande konkurrensreglerna inom EU, som
materiellt tagits över genom KL, inte belastats med särregler för speciella
näringar och företagsformer. Inom EU har man valt att reglera konkurrens-
frågorna rörande jordbruket i en för ändamålet särskild rådsförordning
(EEG) nr 26/62. Det sagda utesluter inte att hänvisning görs i KL till de
särskilda regler som skall gälla på jordbrukets område på liknande sätt som
gjorts i Romfördraget.

Den valda placeringen av de nya lagreglerna ger dessutom enligt verkets
mening upphov till begreppsförvirring. Genomgående används begreppet
undantag i departementets promemoria och de föreslagna paragraferna 18
a och b är också placerade i anslutning till de avsnitt i KL som avser
undantag.

Undantagsbegreppet har inom konkurrensrätten en särskild betydelse och till
detta begrepp är knutet särskilda rekvisit och rättsverkningar såsom begräns-
ningar i tiden m.m. Det är av vikt att införandet av de föreslagna särreg-
lerna på jordbruksområdet inte leder till missförstånd och oklarheter när det
gäller terminologifrågor. Motivtexten bör därför anpassas till lagtexten i
detta avseende. Dessutom bör reglerna placeras på ett sätt som gör att det
klart framgår att de inte innebär ett undantag i konkurrensrättslig mening
från förbudet i 6 KL utan att nämnda paragraf över huvud taget inte är
tillämplig på vissa samverkansformer bedrivna inom jordbrukets primärföre-
ningar, Även detta talar för att de föreslagna reglerna bör intas i en särskild
lag.

Kommerskollegium: Kollegiet anser av flera skäl att en särlagstiftning
vore att föredra. Först och främst är det inte omöjligt att undantag för en
verksamhet följs av motsvarande krav från andra och därmed risk för
uppluckring av konkurrenslagen. Detta kan även inverka menligt på
internationella handelsrelationer. Dessutom hör jordbrukets konkurrensför-
hållanden till de strukturella frågor som måste övervägas inför ett EU--
medlemskap och som bidrar till att behovet av separat jordbrukslagstiftning
måste ses över. En framtida anpassning låter sig lättare göra om man nu
väljer särlagstiftning

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Den föreslagna placeringen av 18 a § och
18 b § under gruppundantagen kan enligt Länsstyrelsen uppfattas som om
ytterligare ett gruppundantag införes. Länsstyrelsen anser att de särskilda
regler som införes enligt lagförslaget inte kan betraktas som undantag enligt
8 § eller 17 § i konkurrenslagen. De har istället karaktären av att konkur-
rensreglerna inte skall tillämpas på viss samverkan i en ekonomisk förening

vars medlemmar är företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet i s.k. primärföreningar.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Enligt Länsstyrelsen vore därför en särslagstiftning på berörda områden att föredra i stället för att som lagsförslaget anger infoga nya paragrafer i befintlig konkurrenslagstiftning. Om lagsförslaget går igenom innebär detta att den svenska konkurrenslagstiftningen, med förebild från EG:s konkurrensregler får särregler som inte innefattas i vare sig EG:s eller EES-avtalets konkurrensregler.

Industriförbundet: Praktiskt sett fungerar förslagets 18 b som ett gruppundantag för primärföreningarna. Vid andra gruppundantag gäller dock enligt 18 KL att undantaget i visst fall kan återkallas om avtalet ifråga har följder som är oförenliga med dispensgrunderna i § 8. Någon motsvarighet till denna s k ventil föreslås emellertid inte beträffande lantbruksundantaget. Det betyder att samverkan som sker inom ramen för det undantaget inte kan åtkommas även om den skulle vara mycket konkurrensskadlig - annat än om förfarandet också utgör dominansmissbruk. Förbundet menar att det finns skäl som talar för att en sådan ventilregel införs.

I anslutning härtill uppkommer också en lagteknisk fråga. Enligt Förbundets uppfattning bör det övervägas att i själva lagen endast inta en bestämmelse som ger Regeringen befogenhet att utfärda ett gruppundantag. På så sätt uppnås kongruens i regelsystemet och man slipper tynga lagen med specialbestämmelser - det kan ju också uppkomma behov av ytterligare sådana.

Stora Kopparbergs Bergslags AB: Det presenterade förslaget möjliggör ej för Konkurrentverket att ingripa i form av förbud, åläggande eller uppställande av villkor även om samverkan skulle leda till uppenbart skadliga effekter.

Företagarnas Riksorganisation (FR): FR anser att ett uttryckligt undantag i konkurrenslagen för en viss företagsform är olämpligt. Ett undantag för primärföreningarna bör istället ges genom en tidsbegränsad särslagstiftning i avvaktan på ett eventuellt svenskt medlemskap i den Europeiska Unionen (EU).

De stora producentföreningar som förekommer inom jordbruksnäringen är en följd av den starka reglering som varit inom jordbrukssektorn.

Konkurrenslagen, som är en anpassning till reglerna inom den Europeiska gemenskapen (EG), har varit i kraft i drygt ett halvt år. Lagen är generell utformad och skall gälla lika för hela näringslivet. För att uppnå lagtillämpning på lika villkor bör undantag från lagen undvikas i så stor utsträckning som möjligt. Är lagen felaktig bör den ändras generellt, i Sverige och i EG. FR framförde i sitt remissvar på den utredning som ledde fram till nuvarande lagstiftning principiella synpunkter i frågan.

För det första bör sambanden mellan lagen om ekonomiska föreningar och konkurrenslagen genomgå en översyn. Ett i konkurrenslagen uttryckligt undantag för en viss verksamhet innebär att lagen förlorar i konformitet. Dessutom kan undantaget ifrågasättas av andra verksamheter som bedrivs genom liknande samverkan.

För det andra finns i det i nuläget en osäkerhet hur en eventuell svensk EU-anslutning kommer att påverka jordbrukssektorn. En anslutning kommer förmodligen innebära förändringar i olika avseenden som också påverkar jordbrukets primärföreningar.

Köpmannaförbundet: Den lagtekniska lösningen för undantag bör ske genom att man utformar ett särskilt gruppundantag för lantbruket i stället för att göra det tillägg till konkurrenslagens bestämmelser som regeringen föreslagit. Ett gruppundantag medger en flexibel lagstiftningsteknik, som successivt kan anpassas till nya förhållanden på marknaden. Tekniken med gruppundantag innebär också ett smidigt verktyg för att reglera nya tillkommande områden.

Ett särskilt gruppundantag för lantbruket bör utformas i enlighet med gruppundantaget för kedjor i detaljhandeln, eftersom det finns likheter mellan de två samverkansformerna. Det gäller framför allt möjligheten att genom samverkan ge små företag, med begränsade resurser, en rationellare verksamhet och därigenom bättre konkurrensförutsättningar och möjlighet till överlevnad. I likhet med kedjeundantaget bör också ett "lantbruksundantag" tidsbegränsas för att kunna omprövas då nya förutsättningar är för handen. Man bör i konsekvens med detta också kunna återkalla ett avtal från gruppundantaget om avtalet har följder som är oförenliga med gruppundantagets syfte.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges livsmedels-handlareförbund (SSLF): Samverkan bör göras tillåten genom ett lämpligt utformat gruppundantag. Härigenom skulle även viss jämlikhet kunna uppnås med det undantag som gäller för kedjor i detaljhandeln.

Konkurrensverket har för sin del funnit att lagen inte medger att gruppundantag meddelas. Detta löser man dock lämpligen genom att i konkurrenslagen skriva in en regel som ger utrymme för ett sådant gruppundantag. Därigenom uppnår man den rättspolitiskt önskvärda signalen att vi här behandlar en principiellt förbjuden konkurrensbegränsning som det för närvarande finns anledning att medge undantag för. En sådan lösning ger dessutom regeringen större handlingsfrihet när det gäller att anpassa undantaget till förändringar i marknaden, behov av att undanröja oklarheter som kan uppstå samt ger en naturligare grund för den tidsbegränsning som bör införas.

Den ordning som nu föreslås av utredningen innebär t.ex. att för kedjor i detaljhandeln är undantaget tidsbegränsat till tre år. Därefter ska undantaget ånyo prövas. För samverkan i primärföreningar skulle regleringen bli

obunden i tiden. Eventuella negativa effekter ur konkurrenssynpunkt blir bl.a. därmed också svårare att åtgärda. Det som nu sagts och vad som inledningsvis anförts om de jordbrukspolitiska utgångspunkterna för föreliggande förslag menar vi sammanfattningsvis utgör ett allvarligt skäl för att det förordade undantaget tidsbegränsas.

Om det, av för oss okända skäl, inte går att lösa frågan genom att skapa förutsättningar för att medge gruppundantag hemställer vi att frågan ändå löses på ett sådant sätt att undantagen för kedjor i detaljhandeln och samverkan i primärföreningar får en ur rättvise- och konkurrensrättslig synpunkt jämförbar lösning. Ett bärande skäl för detta är att åtgärden i båda fallen avser lösa förhållanden för företag som är små och som var för sig kan förutses få problem med överlevnaden om de inte får möjlighet att samverka.

Kooperativa institutet: Lagstiftarens negativa inställning till samarbetet som princip, medför nu att man tvingas till en särslagstiftning till och med för samverkan mellan medlemmarna i en primärförening. Detta förslag styrker enligt vår mening uppfattningen att nuvarande konkurrenslag vilar på bristfällig grund. Arbetsgruppen/regeringen vidgår nu också, att det är "naturligt och oftast nödvändigt" för producenterna att sluta sig samman för sin överlevnad.

Det är enligt vår mening principiellt otillfredsställande att kooperativa aktörer ska tvingas till dispensbedömningar via en särslagstiftning. Denna lagstiftningsmetod torde vara en internationellt sett unik företeelse. Även av detta skäl förutsätter därför Kooperativa institutet att kooperationens konkurrensrättsliga ställning blir föremål för fortsatta överväganden och då inte enbart utifrån jordbrukspolitiska synpunkter (EG-harmonisering m m) utan även i förhållande till föreningsrättsliga principer, internationellt erkända kooperativa principer samt lagen om ekonomiska föreningar.

TCO: Det är viktigt att understryka att samverkan i princip är önskvärd, men att den blir problematisk, när primärföreningarna blir så stora att de kan dominera marknaden och på ett monopolliknande sätt styra utbud och prissättning.

Svenska Lantarbetareförbundet: Både konsument- och lantbrukskooperationen spelar en viktig roll om svaga konsument- och producent intressen. Det är därför viktigt att samhället inte förhindrar kooperativ samverkan.

Avsikten med arbetsgruppens översyn av konkurrenslagen är att föreslå justeringar av konkurrenslagen, så att viss samverkan skall kunna ske även fortsättningsvis mellan producenter i primärledet. Vi är införstådda med den balansgång mellan olika intressen som genomsyrar problemställningarna. Å ena sidan finns riksdagens beslut om avreglering av den svenska ekonomin i allmänhet och jordbruks- och livsmedelssektorn i synnerhet, medan å andra sidan finns lantbrukskooperationens intressen att bevaka sin monopolliknande ställning inom ramen för en marknadsanpassad ekonomi. Det är

som vi ser det viktigt att lantbrukskooperationen inte ställs utanför en effektiv konkurrenskontroll, samtidigt som hänsyn måste tas till nödvändiga förutsättningar för den föreningsrörelse som är lantbrukskooperationens grundsten och där konkurrenskontrollen måste ske på likvärdiga villkor, oavsett om produktion och förädling sker via föreningskooperation eller privat ägande och i bolag. Vi vill också understryka vikten av att skapa förutsättningar för en likvärdig internationell konkurrens. I ett eventuellt framtida EU-medlemskap bör konkurrensneutraliteten enligt vår mening finnas inom varje av EU indelad region.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

8 Företag som bör omfattas av de föreslagna konkurrensreglerna

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

8.1 Förslaget

Särskilda konkurrensregler behövs som i allt väsentligt medger samverkan mellan jordbruksföretag och andra råvaruproducenter inom ekonomiska föreningar på lantbrukets område (s.k. primärföreningar).

De särskilda konkurrensreglerna skall gälla för företag som bedriver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet, eller lokala sammanslutningar av sådana företag, som samverkar i en primärförening.

8.2 Remissvaren

8.2.1 Definition av primärföreningar

Svea Hovrätt: De begrepp som definieras i detta lagrum återfinns endast i den följande paragrafen. Hovrätten föreslår att "i denna lag" ersätts med "i 18 b ". En annan möjlighet skulle vara att placera definitionerna tillsammans med lagens övriga definitioner under rubriken "Inledande bestämmelser", förslagsvis mellan 3 och 4 , och i så fall i en ny 3 a . Den föreslagna 18 b skulle då i stället benämnas 18 a .

Vad som avses med "primärförening" synes tillräckligt tydligt framgå av innehållet i punkten 1. Punkten 2 förefaller därför överflödigt och är dessutom något svårbegriplig.

Konkurrensverket: Beträffande definitionen av begreppet primärförening anser verket att denna definition bör göras snävare. Detta är viktigt eftersom den i promemorian föreslagna definitionen av en primärförening innebär att den som medlemmar kan ha, förutom jordbruksföretag, även sammanslutningar av jordbruksföretag som i förhållande till föreningen är att betrakta som lokala. Konkurrensverket delar i och för sig uppfattningen att de föreslagna reglerna även bör omfatta samverkan mellan mindre lokala sammanslutningar av jordbrukare. Det är dock av vikt att lagtexten ges en sådan utformning att den inte gör konkurrensbegränsande samverkan möjlig mellan föreningar. Även definitionen av "lokala sammanslutningar" bör därför förtydligas. Detta kan ske genom att i specialmotiveringen ange exempel på några typiska lokala sammanslutningar. En sådan exemplifiering kan på ett bra sätt ge en fingerledning om hur det aktuella begreppet skall tolkas.

RRV: Utredningens förslag till undantag från 6§ KL innebär att kravet på konkurrens minskar inom jordbruket område jämfört med den tidigare lagen 1991:921. Lagens förbud gällde inte vid påverkan av konkurrensen i "begränsad utsträckning". Om utredningens förslag skall införas måste enligt RRVs mening 18 § justeras så att en övre gräns anges för storleken på primärföreningar som kan undantas från 6 § KL.

Om förslaget till undantag kvarstår utan att en övre gräns för primärföreningens storlek anges kan i princip en primärförening bildas för hela den svenska marknaden på varje därför lämpligt produktområde. Något som skulle ointetgöra den interna konkurrens som RRV efterlyst i sitt huvudförslag.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

RRV anser i konsekvens med en regel angiven i förarbetena till nämnda lag borde det nu föreslagna undantaget inte gälla primärföreningar som har en marknadsandel som är större än 25 % av den svenska marknaden.

Handelns Samarbetsorgan i jordbruksfrågor, till vilket Sveriges livsmedelshandlaresförbund ansluter sig (SSLF): Organisationerna stödjer förslaget om särskilda konkurrensregler för samverkan i primärföreningar i så motto att det bör vara möjligt för jordbruksföretag och andra råvaruproducenter att samverka i s.k. primärföreningar när det gäller samordning betr. produktion, insamling, inköp, lagring och försäljning.

SLU: På de två ställen där termen "primärförening" förekommer, bör denna utskiftas mot "förening", eller ännu hellre - "producentkooperativt företag".

LRF m.fl.: Förbundet vänder sig mot den konstlade uppdelningen i "primärföreningar" och andra föreningar. Härigenom skittas federationen, uppenbarligen med syftet att försvåra för medlemmarna att organisera verksamheten på ett optimalt sätt. Föreningslagen känner icke begreppet primärförening. Förslagets bestämning av jordbruksprodukter, trädgårdsprodukter och skogsprodukter är dock godtagbar.

TCO: En brist i förslaget är att en regel saknas i den föreslagna 18a eller 18b om hur stor marknadsandel en primärförening får ha för att omfattas av det nu föreslagna undantaget. Förslaget, som det är formulerat, öppnar enligt TCOs mening möjligheten av en primärförening omfattande hela landet och en mycket stor del av marknaden.

8.2.2 Vidden av undantaget

Marknadsdomstolen: Domstolen noterar att det remitterade förslaget har begränsats till att avse samverkan i ekonomiska föreningar på jordbrukets, trädgårdsnärings och skogsbrukets områden och att, med den gjorda avgränsningen, områden där motsvarande samverkan kan förekomma, t.ex. inom fiskerinärings, sålunda inte omfattas av den föreslagna undantagsregeln.

Kommerskollegium: Det föreslagna undantaget borde omfatta jordbruk men inte skogsbruk för att bättre motsvara EES-avtalets täckning.

Konkurrensverket: Enligt promemorian är det påkallat att samma konkurrensregler skall gälla för föreningarna inom skogsbruket som för jordbruket. Det framgår inte av departementspromemorian vilka överväganden som gjorts med anledning av EES-avtalet som trädde i kraft den 1 januari 1994.

SLU: Lagtexten bör generellt beakta att samverkan mellan jordbrukare och andra råvaruproducenter kan bedrivas i andra associationsformer än ekonomisk förening. Det finns i dagsläget vissa lantbrukskooperativa företag, som inte omfattas av den föreslagna lagen. Med de nuvarande formuleringarna finns risk att näringslivets dynamik hämmas, dvs svårigheter kan uppstå för producentkooperativa företag, som skulle vilja bedriva verksamhet i annan associationsform än ekonomisk förening.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

En brist i utredningens förutsättningar är att begreppet producentsamverkan avgränsas till ekonomiska föreningar. Det finns producentkooperation i andra associationsformer. Redan av detta skälet finns anledning att i lagen innefatta också producentkooperation, som bedrivs i form av bl a aktiebolag och handelsbolag.

I en framtid kan det inte uteslutas av vissa producentkooperativa företag skulle vilja bedriva sin verksamhet såsom framför allt aktiebolag (givet hembudsskyldighet för aktierna och andra paragrafer i bolagsordningen, som garanterar att företaget förblir kooperativt). Detta är tänkbart i och med att framtidens hårda konkurrens och starka ekonomiska krav kan göra det svårt för lantbrukskooperationen att behålla den för konkurrensutsatt producentkooperation mindre lämpade associationsformen ekonomisk förening. Fram till dess att Sverige får en lag, som är utformad specifikt för producentkooperativ verksamhet, bör således konkurrenslagstiftningen gälla för all producentkooperation oavsett associationsform.

Flera av förslagen innebär att konkurrensförutsättningarna för de producentkooperativa företagen blir systematiskt försämrade i relation till icke-kooperativa företag och till utländska producenter (oavsett företagsform), dvs det är en diskriminering av svensk kooperation och de småföretagare som utgör dess medlemmar. På grund av lagförslagets krav på svag vertikal samordning inom det svenska jordbruket och livsmedelssektorn kommer den svenska produktionen att hamna i ett konkurrensmässigt underläge gentemot importvaror och försämma dess konkurrenskraft i ett öppet Europa.

SLU anser det vara diskriminerande att producentkooperationen utanför lantbruket - köpmanna-, taxi-, åkerikooperationer, Praktikertjänst, m.fl. faller utanför det aktuella lagförslaget och konkurrenslagen. Eftersom lagstiftningen inte omfattar producentkooperativa företag utanför lantbruket, kommer dessa att hämmas, vilket får negativa samhällsekonomiska konsekvenser. Om det lägges hinder för producentkooperation, kommer småföretagarnas villkor att försämrast. Mot denna bakgrund vore det lämpligt att låta lagen omfatta all producentkooperation.

Om lagstiftningen lägger onödiga hinder för producentkooperationen utanför lantbruket, kommer denna företagsform att hämmas. Detta vore samhällsekonomiskt olyckligt, eftersom sådana företag har visat sig vara mycket effektiva. Det finns också hållbara teoretiska skäl för att producentkooperativa företag har ett existensberättigande i skilda branscher, nämligen inom den nyinstitutionalistiska ekonomiska teorin. Genom partiell vertikal

integration, som kooperativt företagande alltid innebär, kan man åstadkomma god samordning mellan verksamhetsgrenar, som kräver smådrift och som kräver stordrift. Om dessa företag hämmas, blir det helintegrerade storföretag som tar över motsvarande verksamheter, och småföretagarna blir diskriminerade. Småföretagens villkor i Sverige försämrats, när de inte har möjlighet att i gemensam form utföra de verksamhetsgrenar, där det finns stordriftsfördelar.

Som jämförelse kan nämnas att tysk producentkooperation utanför lantbruket har en omsättning, som är runt dubbelt så hög som lantbrukskooperationens, och detta trots att lantbrukskooperationen har marknadsandelar, som är nästan i svensk klass. Någon statistik över denna producentkooperations omfattning i Sverige föreligger inte, men uppskattningsvis är dess relativa styrka något mindre här.

Grossistförbundet Svensk Handel: Förbundet ser med oro på de förslag till lagändring som nu presenterats. Även helt fristående icke lantbruksanknutna företag kan av samma skäl som redovisas i förslaget ha ett lika legitimt behov av att samarbete i former som nu föreslås bli godkända för de lantbrukskooperativa företagen. Om förslaget realiseras går det inte att bortse från riskerna av att icke lantbrukskooperativa företag, t. ex. i förädlingsledet, kommer att missgynnas i förhållande till de lantbrukskooperativa och att konkurrensen därmed kommer att snedvridas.

Handelns Samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges Livsmedels-handlareförbund (SSLF): I skälen till regeringens förslag redovisas en listning av orsaker till varför samverkan mellan jordbruks-, trädgårds- och skogsbruksföretag uppstått. Med utgångspunkt i denna listning och med hänvisning till att det internationellt sett är "relativt vanligt" att liknande samarbeten undantas från konkurrensregler motiveras även i Sverige ett undantag från gällande konkurrensregler. De särskilda konkurrensreglerna avser således de ekonomiska föreningar vars medlemmar är företag som jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk, s.k. primärföreningar.

Samarbetsorganet har inget att invända mot att t ex jordbruksföretag samverkar och att sådan samverkan sker i s.k. primärföreningar. Vi vill däremot invända mot flera av de skäl som ligger till grund för regeringens förslag. Att produktionen är biologiskt betingad och väderberoende borde enligt vår syn inte utgöra grund för förslag till undantag i konkurrensbestämmelserna. Inte heller det förhållandet att förädlingsverksamhet startats i föreningarna p.g.a. uppvisade brister i marknadens funktion. Det sistnämnda skälet torde huvudsakligen ha historiskt intresse och de först angivna orsakerna är också applicerbara på andra verksamheter för vilka undantag överhuvudtaget inte diskuteras.

Skälen till våra synpunkter i denna del är att vi menar att uppmärksamheten i konkurrensfrågan avskärmats från de verkliga förhållandena. Det är mer den jordbrukspolitiska utgångspunkten som blir avgörande än det verkliga förhållandet, nämligen att förslaget avser företag som på grund av sin ringa

storlek, låga förädlingsgrad, geografiska spridning m.m. för sin existens är beroende av samverkan.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Köpmannaförbundet: Det finns skäl att här påpeka att även annan typ av samverkan mellan småföretag, än den här aktuella, bör rymmas inom konkurrenslagens ram t ex den samverkan som förekommer mellan småföretag med monopolliknande ställning såsom AB Tiptjänst, AB Trav och Galopp, Penninglotteriet m.fl.

Kooperativa institutet: Vi vill med skärpa understryka att vi beklagar den teknik som nu valts, att definiera vissa näringsgrenar, och inte på associationsrättsliga grunder. Såvitt är känt för Kooperativa institutet, förekommer det nu aktuella fallet med samverkande företag/föreningar i primärföreningar endast i de aktuella branscherna. Frågan kan emellertid framdeles komma att aktualiseras även i andra branscher, dels beroende på hur den nu införda definitionen av primärförening kan komma att tillämpas i andra Kooperationer, dels beroende på utvecklingen av den kooperativa sektorn.

KF: Lagförslagets 18a tycks inte helt konsistent. Lagen behandlar jordbruk, skogsbruk och trädgårdsverksamhet. I paragrafen förklaras däremot vad som avses med jordbruksprodukter, trädgårdsprodukter och skogsprodukter. Det kan inte uteslutas att verksamheterna och produkterna kan omfatta skilda företagsformer.

LRF m.fl.: Förbundets principiella inställning är att undantaget skall omfatta alla ekonomiska föreningar och även federationer som kan jämföras med motsvarande koncernförhållanden. Ett absolut krav är att undantaget från 6 § konkurrenslagen skall omfatta samtliga "primärföreningar" inom hela jordbruket, trädgårdsnäringen och skogsbruket med binäringar (lantbruket). I motiven måste detta tydligt klargöras.

Arla: Förslagets utgångspunkt är att en ekonomisk förening är en kartell mellan företag som i vissa särskilt angivna fall skall undantas från tillämpningen av 6 KL. Förslaget respekterar därvid inte den ekonomiska föreningen som associationsform.

Arla är fullt införstått med att på marknaden, gentemot konsumenter och konkurrenter, skall gälla samma konkurrensvillkor som för övrigt näringsliv som bedrivs i aktiebolagsform. Arla och dess medlemmar kan dock inte acceptera att den fullt legitima verksamhet som bedrivs inom ramen för den ekonomiska föreningen endast får bedrivas "på undantag".

Förslaget har generell betydelse för ekonomiska föreningar och särskilt för de lantbrukskooperativa företagen. Arla ansluter sig därför till det remissvar som lämnas av LRF för den samlade lantbrukskooperationens räkning.

Köttbranschens Riksförbund: De jordbrukskooperativa företagen har självfallet ett berättigande och naturligtvis måste det föreligga en rätt för enskilda producenter att organisera sig i ekonomiska föreningar. Det är vidare så att dessa föreningar med samma klara rätt som övriga företag, skall ha möjlighet att styra sin verksamhet rationellt och effektivt. Den ändring av § 18 a, som föreslås kan vi därför tillstyrka.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

En förutsättning för att godta rättigheten för enskilda producenter att organisera sig i föreningar, är självfallet att dessa föreningar i sig bedriver en konkurrensneutral verksamhet. Inte minst den strukturförändring som ägt rum mot mycket stora och marknadsdominerande föreningar, som inom sina respektive områden oftast har total marknadsdominans klargör detta. Den omfördelade verksamhet på råvarusidan som Slakteriförbundet tidigare bedrev på råvarusidan har också försvunnit. Varje förening önskar dessutom öka sin egen förädlingsgrad, vilket måste innebära att stora risker finns för att råvaruunderlaget kommer att minska för exempelvis de enskilda styckningsföretagen. Många av de frågetecken som tidigt fanns kring denna utveckling fick sin lösning 1982 i den s.k. Samfod-uppgörelsen. Vi vill understryka att Samfod-uppgörelsen av Köttbranschens Riksförbund betraktas som ett av de väsentligaste policydokumenten när det gäller konkurrensneutralitet i verkligheten, som ett skydd för de många och små styckningsföretagen. Samfod-överenskommelsens giltighet idag förefaller oss tveksam. Redan det förhållandet att Slakteriförbundets roll dramatiskt förändrats, samtidigt som föreningarna vuxit i styrka och marknadsdominans är ägnat inge oro. Såvitt vi kan förstå finns idag ej heller någon riktigt bra lösning på frågan om hur en sådan överenskommelse skall kunna kontrolleras. Vi anser därför att de förändringar som föreslås av departementet vad gäller 18 förutsätter att Samfod-överenskommelsen "översättes" till att gälla i den nya situation som inträtt. Det är därför angeläget att Näringsdepartementet uppdrar åt Konkurrensverket att i samråd med berörda parter skapa instrument så att andemeningen i Samfod-överenskommelsen kan fullföljas, även inom ramen för av departementet föreslagna lagstiftning.

Sågverksföreningarna: I sin framställning till regeringen av 1993-11-26 rörande särslagstiftning för viss verksamhet inom jordbrukets primärföreningar presenterade Konkurrensverket ett förslag till tidsbegränsad särslag som inte omfattade skogsnäringen. Konkurrensverket framhöll att det inom skogsnäringen i dag inte föreligger förhållanden på marknaden motsvarande de som föranleder ett införande av en särslagstiftning för jordbrukets primärföreningar.

Syftet med att inkludera skogsnäringen i Arbetsgruppens uppdrag framgår inte, men enligt vår uppfattning finns ingen grund för att tolka detta som att Arbetsgruppen instruerats att inkludera skogsnäringen i sitt förslag, utan endast att självständigt pröva Konkurrensverkets bedömning.

Arbetsgruppen skriver att det är påkallat att samma konkurrensregler gäller för skogsbrukets primärföreningar som för lantbruket i övrigt. Som skäl anges endast att det även i fråga om skogsbruket rör sig om biologisk

produktion, att de enskilda medlemmarna i föreningarna på skogsbrukets område är mindre skogsägare och att dessa också kan vara jordbrukare som är medlemmar i en eller flera föreningar på jordbrukets område.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Arbetsgruppen har således inte redovisat någon bedömning av huruvida de faktiska konkurrensförhållandena inom skogsnäringen motiverar att denna näring inkluderas i förslaget till undantag från KLs förbud. Enligt vår uppfattning är så inte fallet. Skogsnäringen är inte - och har inte varit - någon reglerad bransch. Den förädlingsverksamhet som flera skogsägareföreningar bedriver i form av sågverk har inte uppkommit p g a marknadens bristande funktion, som inom jordbruket. Skälen har i stället varit rent kommersiella. Några beaktansvärda skäl att inkludera skogsnäringen i förslaget existerar enligt vår uppfattning inte.

Vi föreslår mot bakgrund av ovanstående att förslaget till ändring av KL endast skall omfatta jordbruket och trädgårdsnäringen, men inte skogsnäringen.

Stora Kopparbergs Bergslags AB: Det kan konstateras att särslagstiftningen kommer att omfatta skogsägareföreningar men inte exempelvis sågverksföreningar. Ej heller i detta avseende har några närmare skäl redovisats. Konsekvensen av förslaget kan bli att helt olika spelregler kommer att gälla för marknadens parter beroende av företagsform. Förslaget går betydligt längre än som är nödvändigt för primärföreningarnas existens och möjlighet att bedriva verksamhet. Såvitt vi kan bedöma överensstämmer förslaget ej heller med motsvarande regler inom EU på jordbruksområde respektive skogsbruksområdet. Några skäl för ett så pass långtgående förslag har ej redovisats av arbetsgruppen.

MoDo: De sakliga skäl som angivits i promemorian för att inkludera skogsbruket, dvs skogsägareföreningarna, i en särslagstiftning är inte särskilt tunga. Vi har uppfattat situationen så, att det föreligger en klar politisk vilja att låta särslagstiftningen omfatta alla de tre angivna produktrelaterade områdena.

Vi vill också uttrycka vår tveksamhet mot att särskilja och särbehandla en företagsform, ekonomisk förening. De aktuella verksamheterna kan mycket väl visa sig vara lämpade att driva i annan juridisk form. Lagstifaren riskerar här att skapa en styrning vid val av företagsform som kan visa sig vara olämplig.

MoDo godtar dock förslaget under en viktig förutsättning att lagstifaren uttryckligen anvisar Konkurrensverket en rätt och skyldighet att vid tillämpningen av konkurrenslagen beakta effekterna av den föreslagna lagstiftningen. Konkurrensverket måste ges en rätt att tillåta samverkan också bland köpare av olika kategorier så länge detta kan anses gagna en effektiv handel med skogsråvara, som i slutledet gynnar konsumenterna av skogsindustrins förädlade produkter.

Munksjö AB: Från Munksjö ABs sida ser vi med mycket stor oro på en situation, där primärföreningarna via särbehandling ges en ännu mer dominerande roll. Skulle exempelvis Sydved AB inte kunna fortsätta att vara en motvikt till Skogsägarföreningarna, blir dessa helt dominerande på virkesmarknaden. Det är därför av största betydelse att alla berörda parter och konstellationer kan fortsätta att verka som tidigare och på så lika villkor som möjligt, även ur konkurrensrättslig synpunkt.

Om skogsägarföreningarna, som det föreslås i promemorian, tillåts verka som tidigare förutsätter vi att motsvarande regler skall gälla för Sydved AB även i framtiden. Konkurrensverket måste således ge rätt att tillåta motsvarande samverkan för övriga köparkategorier för att bibehålla en fungerande virkesmarknad och en sund konkurrens mellan parterna.

Konkurrensverket behandlar för närvarande Industriskogs jämte dess ägares ansökan om att tillstånd skall medges att bedriva det samarbete som Stora, Korsnäs och MoDo bedriver inom Industriskog. Med hänsyn till de uttalanden som förekommer i propositionen till konkurrenslagen har Korsnäs utgått från att nuvarande skogsägareföreningar även i framtiden kommer att kunna verka på motsvarande sätt som i dag, vad gäller prissättning av virkesråvara. Om skogsägareföreningarnas existens garanteras enligt lag uppstår en ny situation såtillvida att de sammanslutningar som bildats som en motvikt till skogsägareföreningarna inte har motsvarande skydd som föreningarna har i lagstiftningen. Kan inte Industriskog och dess verksamhet accepteras av Konkurrensverket, innebär det att skogsägareföreningarna totalt kommer att dominera marknaden inom Korsnäs verksamhetsområde. Det är därför av yttersta vikt att i lagförslaget även intas bestämmelser om att Konkurrensverket vid prövningen av om avtal strider mot 6 § konkurrenslagen, särskilt skall beakta om avtalet tillkommit för att motverka det inflytande och den ställning som en primärförening (eller annan association) enligt 18 a § har på den relevanta marknaden. För att ytterligare belysa bakgrunden till skogsägareföreningarnas och skogsindustriernas olika sammanslutningar hänvisas bl.a. till tidigare ärenden rörande Industriskog, som handlagts av Näringsfrihetsombudsmannen Dnr 459/86 och 116/87 samt bilagda kopia av anmälan till Konkurrensverket.

Den föreslagna lagstiftningen omfattar endast primärföreningar, vilket synes vara en alltför snäv begränsning. Den borde även omfatta fler associationer än enbart primärföreningar inom lantbrukskooperationen. Det förefaller orimligt att omöjliggöra för medlemmarna att bedriva verksamheten i annan associationsform än ekonomisk förening. En dynamisk utveckling av all affärsverksamhet kräver att anpassning ibland måste ske, varvid val av associationsform inte bör vara diskriminerande med hänsyn till konkurrenslagens bestämmelser.

Sammanfattningsvis förutsätter Korsnäs att om lantbrukskooperationens skogsägareföreningar erhåller ett lagstadgat skydd även sammanslutningar som utgör deras motparter och som bildats till följd av skogsägareföreningarnas ställning på marknaden även erhåller ett motsvarande skydd.

Detta kan utformas som att avtal, som träffats för att motverka eller som en följd av en primärförenings ställning på den relevanta marknaden, skall tillåtas om det inte uppenbart medför en snedvridning av konkurrensen. Det är för skogsföretag av Korsnäs storlek, med nuvarande internationella konkurrens, nödvändigt att de samverkansfördelar som Korsnäs uppnått genom sin delaktighet i Industriskog kan bibehållas.

Svenska Lantarbetareförbundet: Både konsument- och lantbrukskooperationen spelar en viktig roll för att slå vakt om svaga konsument- och producent intressen. Det är därför viktigt att samhället inte förhindrar kooperativ samverkan.

Svenska Åkeriförbundet (SÅ): Inom åkerinäringen finns en betydande andel producentkooperativa företag, lastbilcentraler, som utgör sammanslutningar av företrädesvis mycket små åkerier. I drygt 200 lastbilcentraler samverkar ca 9 000 åkeriföretag. Som regel är lastbilcentralerna ekonomiska föreningar, men ombildning till aktiebolag har förekommit i en del fall. Oavsett formen fungerar de som sammanslutningar av fordonsägande små åkerier, i full likhet med en primärförening på lantbrukets och skogsbrukets område, och uppträder på marknaden i konkurrens med andra transportföretag och även med varandra.

SÅ anser, att begreppet primärförening bör innefatta all verksamhet av producentkooperativ karaktär i småföretagsform. Det är således primärföreningen/sammanslutningen som skall prövas, inte som nu hela skaran av enskilda samverkande. SÅ har inte haft framgång i konkurrensverket för detta synsätt.

SÅ hemställer således, att det föreslagna undantaget på lantbruks- m fl områden ges en vidare innebörd, så att producentkooperativ småföretagarsamverkan generellt inordnas i begreppet primärförening.

8.2.3 Lokala föreningsars medlemskap i regionala föreningar

MD: Definitionen av begreppet primärförening som ges i den föreslagna lagtextens 18 a synes inte ha fått en utformning som överensstämmer med vad som åsyftas. Enligt definitionen och lagmotiven kan i primärföreningar ingå lokala sammanslutningar som också är primärföreningar. Det anges inte närmare vad som avses med en "lokal sammanslutning", endast att den skall vara lokal i förhållande till föreningen och att detta innebär att sammanslutningen skall ha ett mindre verksamhetsområde än föreningens. I förhållande till en riksorganisation kan då även föreningar med "regional" karaktär bli att anse som lokala sammanslutningar, och riksorganisationen således som en primärförening enligt lagens definition. Som exempel på detta kan nämnas Scan Väst i förhållande till Sveriges Slakteriförbund och Arla i förhållande till Svenska Mejeriernas Riksförening. För att det föreslagna undantaget skall bli tydligt och begränsat på det sätt som avses bör således lagtexten omformuleras.

Industriförbundet: Resonemang kring innebörden av begreppet lokala sammanslutningar och det framgår att 18 a 1 p i första hand tar sikte på de regionala Lantmännenföreningarna. Det enda kriterium som anges är emellertid att sammanslutningen skall ha ett mindre verksamhetsområde än den förening som den är medlem i. Samtidigt kan en lokal sammanslutning i sig utgöra en primärförening. Det bör sålunda tydliggöras att bestämmelsen endast avser sammanslutningar av klart lokal karaktär och inte öppnar för samverkan mellan större primärföreningar inom ramen för en förening med vidare område än de själva var och en har.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges Livsmedels-handlareförbund (SSLF): Vi ställer oss tveksamma till den del i förslaget som anger att även lokala föreningars medlemskap i regionala föreningar bör omfattas av förslaget. När det gäller lokala föreningars medlemskap i regionala föreningar menar vi att undantaget endast bör avse de lokala föreningarna, inte de regionala.

Förekomsten av lokala föreningar torde i sig vara ett tecken på en framgångsrik verksamhet där företagen uppnått den åsyftade samverkan. En ytterligare samverkan torde öka risken för en icke önskvärd konkurrensbegränsning. Denna typ av samverkan, då en förening ingår i en annan, påminner om s.k. federativ samverkan, vilken inte omfattas av förslaget.

Om man ändå stannar för att även denna verksamhet bör omfattas av ett undantag så blir det än mer angeläget att detta tidsbegränsas och att man väljer den av oss förordade gruppundantagslösningen.

SLU: Förslagets oklarhet ökar till förvirring, när utredarna söker täcka in lokalföreningarna i den skånska och halländska lantmannakooperationen med hjälp av en egen, hemmagjord begreppsbildning: "i förhållande till föreningen lokala sammanslutningar av sådana företagare". Denna formulering är en avspiegling av historiska och nutida förhållanden, men beaktar inte att det kan finnas variationsmöjligheter inom den producent-kooperativa sektorn.

LRF m.fl.: Undantaget måste omfatta dotterföretag till samtliga "primärföreningar" inom hela jordbruket, trädgårdsnäringen och skogsbruket med binäringar (lantbruket). Även detta måste klargöras i motiven. Det är här fråga om en organisatorisk lösning inom föreningens ram. Dotterbolag kan t.ex. förädla av medlemmarna levererade produkter och sälja dessa. Bolagskoncerner räknas ju också så gott som alltid som ekonomiska enheter. För undantagets giltighet får det inte spela någon roll hur företaget delat upp verksamhet mellan moder- och dotterföretag.

Utgående från formuleringarna i förslaget till lagtext tolkar LRF att med en "primärförening" avses också en förening som till medlemmar har enbart i förhållande till föreningen lokala sammanslutningar av företag som driver

jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet. Det behöver alltså inte dessutom som direktmedlemmar finnas enskilda juridiska eller fysiska personer som driver jordbruk, skogsbruk eller trädgårdsverksamhet. Ovanstående bör klargöras i motiven.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

8.2.4 Federativ samverkan

MD: I promemorian framhålls att de föreslagna undantagsreglerna skall gälla för samverkan i primärföreningar men inte för s.k. federativ samverkan mellan föreningar. Förslaget innebär dock att samverkan mellan primärföreningar kan ske i en regional primärförening och att denna form av samverkan undantas från förbudet i 6 §. Motivuttalandena om innebörden av federativ samverkan förefaller ej entydiga på denna punkt. I promemorian framhålls att de föreslagna undantagsreglerna skall gälla för samverkan i primärföreningar men inte för s.k. federativ samverkan mellan föreningar. Förslaget innebär dock att samverkan mellan primärföreningar kan ske i en regional primärförening och att denna form av federativ samverkan undantas från förbudet i 6 . Motivuttalandena om innebörden av federativ samverkan förefaller ej entydiga på denna punkt.

Konkurrensverket: I anslutning till vad som anförs rörande s.k. federativ samverkan - ett begrepp som f.ö. inte är entydigt - konstaterar verket att promemorians lagförslag, i likhet med vad Konkurrensverket anfört i ovan nämnda skrivelse, inte avses omfatta samverkan mellan primärföreningar, oavsett om sådan samverkan sker mellan två eller flera föreningar och med eller utan medverkan av riksorganisation. Konkurrensverket vill härvid erinra om att Marknadsdomstolen med stöd av den gamla konkurrenslagen (1982:729). förbjudit en ytterligare koncentration i målet Arla/Gefle (MD:s dnr A 1/91). Att nu möjliggöra långtgående samverkan, t.ex i form av joint ventures, genom att inte låta den nu gällande KL, som avses vara kraftfullare än den tidigare, tillämpas på sådan samverkan vore ytterligt remarkabelt.

Kommerskollegium: Kollegiet finner det svårt att ta ställning till s k federativ samverkan mellan föreningar. I promemorian klargörs inte tillfredsställande vad begreppet står för i en europeisk jämförelse eller vilka regler som på detta område tillämpas i Europasamarbetet. anser att det föreslagna undantaget borde omfatta jordbruk men inte skogsbruk för att bättre motsvara EES-avtalets täckning.

RRV: Utredningen visar tydligt att de lantbrukskooperativa primärföreningarna i en mängd avseenden undviker inbördes konkurrens. Primärföreningarna delar upp produktionen på varuslag och försäljningen på områden. Inom sitt eget område försäljer föreningarna t.ex. sina samarbetspartners produkter, med flera förfaranden som eliminerar konkurrensen och står i strid med 6 § KL.

RRV utgår från kravet på att livsmedelsindustrin skall vara stark och konkurrenskraftig vid EU-inträdet. Intern konkurrens mellan primärföre-

ningarna ger enligt RRV:s mening bäst resultat för konsumenterna och för de svenska bönderna. RRV anser att primärföreningarna skall få verka i enlighet med sin särart. Detta är emellertid inte skäligen anledning att tillåta primärföreningarna att i kraft av sitt funktionssätt eliminera konkurrensen på marknaden. Nödvändiga förändringar i primärföreningarnas anläggnings- och medlemsstruktur förhindras eller försenas om de inte konkurrerar med varandra.

En mängd av de företeelser som kan hävdas ge rätt till undantag från KLs bestämmelser, t ex rationell stordrift eller kostnadsjakt genom samverkan i investeringar ger inte den mer grundläggande effektiviteten som konkurrensen på en fri marknad kan ge. Då det är önskvärt att stärka livsmedelsindustrin konkurrensförmåga inför EU-inträdet återstår att skapa intern konkurrens mellan de på den svenska marknaden dominerande lantbrukskooperativa primärföreningarna.

Utredningen behandlar inte sk federativ samverkan mellan primärföreningar. Frågan uppges dock beredas inom regeringskansliet. RRV framför som ett huvudförslag och till underlag för regeringskansliets beredning - att det är angeläget att en inbördes konkurrens mellan primärföreningar uppstår i praktiken.

Konkurrensverket bör ges i uppdrag att inför nämnda beredning omgående anvisa metoder för hur en sådan intern konkurrens skall främjas. En metod som RRV kan tillstyrka är att de föreslagna undantagen till KL inte införs. Därigenom kan också de svenska företagsformerna behandlas lika i konkurrensrättsligt hänseende.

Konsumentberedningens (KoB): Arbetsgruppen behandlar inte frågan om federativ samverkan utan pekar på att den bereds inom Jordbruksdepartementet. Emellertid kan utläsas att svensk lagstiftning ifråga om federativ samverkan inte bör göras hårdare än vad som gäller i EG. Detta är enligt KoB alls ingen självklar ståndpunkt eftersom de jordbrukskooperativa företagen i Sverige har en betydligt starkare ställning jämfört med i EU-länderna och dessutom successivt stärker sin ställning. En liten marknad som den svenska innebär dessutom i sig risk för ett lägre konkurrenstryck. Det kan vidare tilläggas att EG vid sin tillämpning av jordbruksundantaget varit mycket restriktiv ifråga om federativ samverkan.

Länsstyrelsen i Malmöhus län: Om Sverige blir medlem i EU finns det behov av särskilda konkurrensregler som medger viss samverkan mellan jordbruksföretag och andra råvaruproducenter inom primärföreningar. För att vi skall kunna konkurrera på lika villkor krävs då en anpassning till EG:s regler inom detta område. Lagstiftaren bör emellertid i detta sammanhang avvakta Jordbruksdepartementets beredning angående de konkurrensregler som gäller för lantbruket inom EU när det gäller den federativa samverkan, så att även dessa förhållanden skall kunna vägas in i det nya lagförslaget. Länsstyrelsen anser det dock klart oförenligt med den svenska konkurrenslagen om också federativ samverkan kommer att tillåtas.

Länsstyrelsen i Östergötlands län: De förhållanden och konkurrensregler som råder i lantbruket inom EU vad avser federativ samverkan har inte vägts in i förslaget. Länsstyrelsen noterar med tillfredsställelse att denna fråga bereds inom jordbruksdepartementet.

SLU: Undantaget bör gälla för alla producentkooperativa företag, oavsett om dessa utgör föreningar av första grad eller av högre grad. Risken för konkurrensbegränsande effekter kan elimineras genom klausulen om missbruk av dominerande ställning i 19 § konkurrenslagen.

Någon hållbar motivering till att lagförslaget avgränsas till att gälla primärföreningar, dvs föreningar med enskilda såsom medlemmar, ges ej. Här framkommer i stället en oklarhet, bestående i att utredningsgruppen inte skiljer mellan det principiella och det konkreta.

På principiella och teoretiskt hållbara grunder är det ingen skillnad mellan primär- och sekundärföreningar. Det är helt de samma förklaringar till att människor sluter sig samman i den ena typen av förening som den andra. Att det förekommer föreningar på olika nivåer kan förstås med att det i olika typer av verksamheter förekommer skilda grader av stordriftsfördelar och olika typer av transaktionskostnader. Slutsatsen är att föreningar på olika nivåer har lika stort berättigande i en nations näringsliv.

Anledningen till att lagförslaget inte inkluderar sekundärföreningar i undantaget är att utredarna blandar samman dessa med riksorganisationer. Detta är förståeligt mot bakgrund av att de stora sekundärföreningarna i Sverige samtidigt är rikstäckande och allomfattande föreningar. Synsättet är felaktigt- sekundärkooperativ och riksorganisationer är olika fenomen. Sekundärkooperativa företag är normalt sett, dvs principiellt och internationellt, inte rikstäckande och alltså ej nationella organisationer. En riksorganisation är i regel inte (internationellt sett) ett kooperativt företag - det blir den först om den driver ekonomisk verksamhet.

Till följd av den tidigare jordbrukspolitiken har det svenska lantbrukets sekundärkooperativa företag samtidigt blivit riksorganisationer, liksom fallet är i vissa andra länder med starkt skyddande jordbrukspolitik. Principiellt och teoretiskt, liksom i länder, där marknadskrafter råder i jordbruket, är emellertid situationen en annan. Där har sekundärkooperativa företag en viktig funktion att fylla, t ex i Tyskland och USA:

Flera av de stora tyska lantbrukskooperativa företagen är federationer, dock inte landstäckande. Exempel är MZO (Molkeriezentrale Oldenburg-OsnabrückOstfriesland eG), inom vilken 34 primärföreningar med 19000 mjölkbönder är medlemmar, Südfleisch GmbH med 19 föreningar såsom medlemmar, vilka inalles har 41000 lantbrukare i sina medlemskåror, samt Norddeutsche Fleischzentrale AG med 56000 lantbrukare via 108 primärföreningar (den senare har dock nyligen omstrukturerats).

I USA är "federated cooperative systems" mycket vanliga, särskilt i lantmannasektorn. Det är bland dessa som de mycket stora företagen finns, t ex CENEX, Land O'Lakes, Growmark, Countrymark och Agway, alla med miljarder dollar i omsättning och med ett par hundra tusen bönder såsom medlemmar i de ingående primärföreningarna - och alla i hård konkurrens med varandra och med andra.

Med en lagstiftning som den föreslagna skulle företagskonstruktioner av dessa typer omöjliggöras. Den svenska lantbrukskooperationen skulle få en mindre handlingsrepertoar än utländsk lantbrukskooperation, som i allt större utsträckning kommer att utgöra dess konkurrenter. Likaså skulle svensk lantbrukskooperation bli handikappad gentemot icke-kooperativ industri, eftersom denna har möjlighet att organisera på motsvarande sätt, dvs i koncernstrukturer.

Den föreslagna lagen skulle sålunda hämma utvecklingsmöjligheterna för svenskt lantbruk och svensk livsmedelsindustri. Det är idag inte möjligt att utesluta att ett antal av de lantbrukskooperativa föreningarna skulle vilja bilda federationer av skilda slag, vilka markant avviker från dagens riksorganisationer. Att med denna lagstiftning förhindra en sådan positiv utveckling inom det svenska näringslivet vore oklokt. I stället får utredningens förslag till effekt att primärföreningarna får stärkt incitament att fusionera, vilket inte nödvändigtvis är det mest önskvärda sett ur ett samhälleligt perspektiv.

I dessa år upplever den s k nyinstitutionalistiska ekonomiska teoribildningen en stark expansion, med bland annat ett flertal Nobelpris i ekonomi på senare tid. En central lärdom inom denna teorimängd är att sättet att organisera verksamheter är avgörande för den ekonomiska utvecklingen. Den föreslagna lagreglerna, som förelägger att ett bestämt sätt att organisera företagandet, står i stark motsättning till denna kunskapsmängd - detta gäller även de paragrafer som kommenteras på de följande sidorna.

Sveriges Köpmannaförbund: Undantaget bör begränsas till att avse samverkan mellan företag inom de lokala primärföreningarna, som ju oftast består av småföretag med begränsade resurser. En samverkan mellan primärföreningarna torde begränsa konkurrensen i onödig omfattning och bör således inte tillåtas. Detsamma gäller förslaget att låta lokala förenings medlemskap i regionala föreningar omfattas av ett undantag.

Industriförbundet: I likhet med förslaget anser Förbundet att samverkan mellan primärföreningar (federativ samverkan) inte skall omfattas av det särskilda undantaget.

Sveriges Livsmedelsindustriförbund: Undantaget skall inte omfatta s.k. federativ samverkan som är vanligt förekommande på lantbrukets område och som avser samverkan mellan primärföreningarna. Detta innebär att föreningarna i denna del jämföras med t.ex. aktiebolag när det gäller förbud mot kartellsamverkan.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges Lismedels-handlares förbund (SSLF): De utgångspunkter som redovisas i avsnittet, betr ett medlemskap i EU och behovet av att därvid bl.a. ha en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring, anger på ett ensidigt och vinklat sätt förutsättningarna för vad som ligger i konsumenternas och skattebetalarnas intresse. Därmed anges också inriktningen på de lagförslag som lämnas i promemorian.

I avsnittet förs också ett resonemang betr. de svenska konkurrensreglerna och hur dessa förhåller sig till EG:s och olika medlemsländers regler. Det anförs i avsnittet att "Om det visar sig att sådan samverkan inom EU-länderna förekommer i former som inte är förenliga med svensk konkurrenslagstiftning bör övervägas vilka förändringar av konkurrensreglerna som kan erfordras". Enligt promemorian bör det således övervägas inte om förändringar krävs utan vilka. För övrigt förs överhuvudtaget inget resonemang betr. konkurrenssituationen för den händelse Sverige inte skulle bli medlem i EU.

De redovisade utgångspunkterna i avsnittet visar att man väljer att ha ett något annorlunda synsätt på konkurrensfrågorna när det gäller jordbruket än man haft när det gäller näringslivet i övrigt. När det gäller övriga näringslivet gäller konkurrenslagen oavsett om Sverige är EU-medlem eller inte och oavsett hur konkurrensreglerna ser ut i de länder med vilka vi bedriver omfattande handel.

Sammanfattningsvis kan sägas att genom de utgångspunkter som valts för analysen av behovet av kompletterande konkurrensbestämmelser för bl.a. jordbruket har man också valt att upprätthålla den särställning jordbruket genom olika skydd och stöd haft ända sedan 1920- och 1930-talen.

Kooperativa institutet: Förslaget innebär, att konkurrensrättsligt lagstöd även fortsättningsvis saknas för kooperativ samverkan mellan företag, samtidigt som samverkan enligt koncernmodellen principiellt tillåts. Som arbetsgruppen emellertid också anför, kan federativ samverkan anses tillåten genom en e contrario-tillämpning av konkurrenslagen, dvs att den över huvud inte skulle vara tillämplig i all den utsträckning samarbetet grundas på annat lagstöd (t ex lagen om ekonomiska föreningar).

Kooperativa institutet uttryckte i sitt remissyttrande över förslaget till ny konkurrenslag kritik över lagstiftarens osäkra hållning visavi kooperativa samverkansformer. Å ena sidan hävdar regeringen/arbetsgruppen nu, att "Medlemskapet i de ekonomiska föreningarna skall ge samordnings- och stordriftsfördelar genom möjlighet till specialisering och förbättrad information samt minskat risktagande". Å andra sidan vilar den nya konkurrenslagen enligt Kooperativa institutets mening på en motsatt utgångspunkt, nämligen att samarbete mellan företag definitionsvis skulle vara skadligt och ineffektivt för samhällsekonomin och konsumenterna. Kooperativ samverkan kräver i princip dispens från lagens förbud ("sammantaget

hade så positiva effekter att den, med vissa begränsningar, borde kunna kvalificera för undantag enligt lagens bestämmelse om detta".

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Kooperationen i såväl konsument- som producentkooperativa former uppvisar emellertid många exempel till effektivitetsbefrämjande samarbete. Det är enligt Kooperativa institutets mening inte långsiktigt styrkt, att extrem konkurrens skulle leda till lägre transaktionskostnader än samverkan. Frågan om Kooperationens konkurrensrättsliga status måste därför enligt Kooperativa institutets mening bli föremål för fortsatta övervägande, så att den blir klarlagd. I USA, till vars syn och regler regeringen/arbetsgruppen hänvisar, gäller bl a att det är tillåtet för ett kooperativ att genom egen växt och samgående med andra kooperativ uppnå en monopolställning, emedan det sedan är "monopolets" uppträdande som blir föremål för bedömning i det enskilda fallet. Denna syn överensstämmer enligt Kooperativa institutets erfarenhet även med gällande rätt i EU (uttryckt i t ex det s k pålsdjurs-målet).

Kooperativa institutet måste därför med kraft avvisa uppfattningen, att "i nuläget saknas skäl att i lagform undanta sådan verksamhet generellt". Arbetsgruppens motiv - marknadsdominans - är inget skäl enligt vare sig europeisk eller amerikansk konkurrensrätt att inte lösa problemet. Kooperativa institutet vill därför också framhålla, att de federativa frågor som nu beredes inom regeringskansliet inte får inskränkas till jordbrukspolitikens område och följaktligen uppdraget vidgas och flyttas till förslagsvis civildepartementet med Kooperativa rådet som samordningsansvarig i kooperativa frågor.

Uppdraget bör därvid också omfatta en föreningsrättslig genomgång och bedömning av de avtalssituationer som åberopas i promemorian. Flertalet av de där angivna exemplen är nämligen fullt tillåtliga och naturliga enligt "kooperationsrätten" (lagen om ekonomiska föreningar med såväl bakomliggande principer som framförliggande stadgar m fl rättsakter).

LRF m.fl.: Det är en allvarlig brist att arbetsgruppen inte har behandlat federationsfrågan. Frågor som rör den ekonomiska förening som sådan och federationsfrågor måste på detta område behandlas i ett sammanhang, se t ex EU-förordningen 26/62. En federation är en sammanhållen företagsgruppering med funktioner som inom samarbetsområdet är av samma natur som i en aktiebolagsrättslig koncern. Arbetsgruppen har inte tagit hänsyn till dessa aspekter och därmed visat en oförmåga att förstå den ekonomiska föreningens arbetssätt.

För lantbrukskooperationen är det nödvändigt att stärka sig inför en kommande internationell konkurrens. Endast därigenom kan Sverige gå in i EU med en stark och konkurrenskraftig jordbruksnäring och livsmedelsindustri. Även för skogsbruket kan internationell konkurrens påkalla samarbete.

Det federativa samarbete som sker inom lantbrukskooperationen syftar till att uppfylla de mål som finns för den svenska jordbrukspolitiken. Dessa mål gäller också i allt väsentligt inom EU. Jordbrukspolitiken har inom EU en överordnad ställning i förhållande till konkurrenspolitiken.

Det är orimligt att kräva att de ekonomiska föreningarna skall behöva rasera uppbyggda rationella strukturer inför ett medlemskap. Särskilt som dessa skulle vara tillåtna vid ett EU-medlemskap t ex enligt EU:s regler eller beroende på att konkurrensen på den relevanta marknaden då ändras.

Det bör understrykas att EU-rätten tillåter konkurrensbegränsande avtal som anses nödvändiga för att målen med den gemensamma jordbrukspolitiken skall uppnås. Dessa mål avser höjd produktivitet, skälig levnadsstandard, stabiliserad marknad, trygg livsmedelsförsörjning och rimliga livsmedelspriser.

Det föreligger i EU-förordningen 26/62 en presumtion för att lantbrukarnas och deras föreningars samverkan uppfyller jordbrukspolitikens mål. Detta gäller så länge kommissionen inte fastslagit att konkurrensen utesluts eller jordbrukspolitikens mål. Kommissionen har bevisbördan. Om förpliktelse att fastställa ett bestämt pris, se nedan.

Sverige måste tillåta sådant federativt samarbete som stärker jordbruket och livsmedelsindustrin inför EU-medlemskapet. På EU-marknaden agerar mycket stora företag, såväl aktiebolag som kooperativa företag. Det är med dessa som den svenska livsmedelsindustrin skall konkurrera.

Det är uppenbart, men måste tydligen ånyo upprepas, att de ur svenskt perspektiv tämligen stora lantbrukskooperativa företagen, vid en internationell jämförelse framstår som små. Det största svenska lantbrukskooperativa företaget kommer inte ens med bland de tio största i sin bransch i Europa. För Sveriges bönder och svensk livsmedelsindustri är det av yttersta vikt att man på olika sätt kan rusta sig inför den internationella konkurrens som blir följden av ett EU-medlemskap men som också kommer om Sverige väljer att stå utanför EU. För svenska konsumenter, liksom från sysselsättningssynpunkt, är det av vikt att det finns en konkurrenskraftig svensk livsmedelsindustri baserad på svenska råvaror. En garanti för detta är en effektiv och konkurrenskraftig svensk producentkooperativ livsmedelsindustri.

LRF utgår ifrån att det inom ramen för konkurrenslagen skapas möjligheter att tillåta federativ samverkan som idag är tillåten inom EU. Lantbrukskooperativa företag skall inte onödigtvis behöva upphöra med verksamheter som idag bedrivs och som vid ett medlemskap är tillåtna.

Lagtekniskt torde detta enklast kunna ske genom att konkurrensverket, om det finns särskilda skäl, får besluta om undantag från förbudet i 6 KL när det gäller avtal om samverkan mellan företag och organisationer inom jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

Denna möjlighet bör också vidgas till att omfatta skogssektorn, som inom flera delsektorer pressas av konkurrens från stora koncerner.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Svenska Lantägg AB: Samarbete mellan primärföreningar i dominerande federationer, koncerner eller intressebolag orsakar ur konkurrenssynpunkt skadliga konsekvenser.

Svenska Nestlé AB: Det bör klargöras tydligt att det man nu avser medge undantag för endast skall avse samverkan mellan enskilda lantbrukare och klart lokala föreningar och ej samarbetet mellan de olika primärföreningarna. Det finns ingen anledning varför andra regler än dem som gäller för industrin i övrigt skulle gälla den typen av större primärföreningar eller liknande inom lantbrukskorporationen.

Agrifack: Förbudet mot så kallad federativ samverkan samt möjligheten för lantbrukare att fritt leverera sin produkter till vem han eller hon vill, måste ses positivt ur lantbrukarföretagets ekonomiska perspektiv.

TCO: Ett undantag från förbud mot samverkan i primärföreningar får inte leda till att konkurrensbegränsande samverkan mellan sådana föreningar också underlättas. I departementspromemorian görs enligt TCOs mening en rimlig avvägning i dessa hänseenden.

9.1 Förslaget

I konkurrenslagen införs för vissa företag ett undantag från tillämpningen av förbudet i 6 § för avtal som avser samverkan om produktion, insamling, förädling, försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet i fråga om jordbruks-, skogs- eller trädgårdsprodukter eller inköp av varor eller tjänster för sådan verksamhet.

9.2 Remissvaren

Företagarnas Riksorganisation: Organisationen delar arbetsgruppens uppfattning om undantagets begränsningar.

Handels Samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges livsmedels-handlaresförbund (SSLF): Förslaget undantag ger även undantag för vidareförädling av produkter. Vi ställer oss tveksamma till om det ska omfattas av undantaget.

Samverkan i primärföreningar bör uppmärksammas särskilt vad gäller samverkan betr vidareförädling av produkter dvs vertikal integration. Samverkan i primärföreningar kan när det gäller samverkan betr. inköp, lagring, försäljning etc tillföra mervärden till såväl det enskilda producentföretaget som avnämorföretagen. Ju mer utbyggd förädlingen är desto närmare kommer man den punkt då det finns all anledning att upprätthålla konkurrenslagens bestämmelser.

Vi är dock tveksamma till att undantaget även ska omfatta förädling. Primärföreningarnas verksamhet innefattar till stor del vidareförädling och produktion av färdiga produkter. Föreningarnas storlek och geografiska utbredning innebär att alla undantag från konkurrensbestämmelserna i sig leder till ökade svårigheter för andra aktörer att etablera konkurrerande verksamhet. Denna effekt är inte nödvändigtvis positiv för de företag man med detta undantag avser skydda, nämligen jordbruksföretagen. Det kan i sammanhanget också framföras att den samverkan som f.n. sker i primärföreningarna och som även framgent ska få ske inte bara har en lagteknisk aspekt utan även en moralisk som i sig kan få återverkningar på hur konkurrensen i verkligheten fungerar.

Vi anser att man i undantaget under alla förhållanden måste sätta gränser för vilken förädlingsverksamhet som skall vara tillåten. Dessa gränser bör avse både graden av förädling och de marknadsandelar en förening kan uppnå på sin "relevanta marknad". Även i detta avseende finns det anledning att göra jämförelser med gruppundantaget för samverkan mellan detaljhandelsföretag, där det satts gränser både för formerna av samverkan och för vilka marknadsandelar dessa företag får ha för att undantaget i olika avseenden skall få tillämpas. Parallellt med att riksdagen tar ställning till den

nödvändiga ändringen i konkurrenslagen (som öppnar möjligheten för gruppundantaget) bör regeringen således ta fram underlag för sådana avgränsningar. Om undantaget skrivs in direkt i lagen enligt den av departementet förordade modellen är det fortfarande nödvändigt att sådana avgränsningar görs, vilket i så fall får ske direkt i lagen.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

LRF: Utgångspunkten är att det här är fråga om marknadstillträde - i olika former - för medlemmarna i föreningarna och att undantag är motiverat för samtliga verksamheter/samverkansformer i "primärföreningarna" som formalljuridiskt sett anses konkurrensbegränsande. Den angivna lagtexten i 18 b § första stycket, 1 och 2 synes i sak täcka in erforderliga behov, bortsett från vad som nedan anges om gemensamma försäljningspriser.

Svenska Lantägg AB: Samverkan mellan olika företag i fråga om ledning kan också orsaka ur konkurrenssynpunkt skadliga konsekvenser. Det finns anledning att uppmärksamma de stadgar och avtal som förekommer. Dessa bör syfta till att reglera affärsförhållandena på ett adekvat sätt och ej till att låsa parterna prohibitivt. Avtal som syftar till att anpassa produktionens storlek till marknadens behov är motiverade i erforderlig omfattning i en avreglerad marknad.

Nuvarande situation inom äggbranschen kan utgöra exempel på konsekvenser som uppstår genom politiska ingripanden.

Riksdagen har genom djurskyddslagen fatta beslut som begränsar produktionens omfattning. Genom införselavgifter och veterinära importrestriktioner begränsas också möjligheterna för import. Restriktionerna för äggproduktionen leder till en bristsituation. Regeringen har beslutat föreslå Riksdagen att genomföra förbud mot den mest effektiva och hygieniska produktionsformen av ägg. Därigenom påtvingas konsumenterna sämre livsmedel till högre priser som efterfrågas bara i begränsad omfattning. Det går tvärt emot Riksdagens livsmedelspolitiska beslut att producenterna endast skall ersättas för efterfrågade varor och tjänster.

I detta läge är det viktigt att producenterna ej är bundna till leveransavtal som innebär längre varaktighet och högre straffsanktioner än vad som är motiverat av de konsekvenser som uppkommer för primärföreningarna om producenten vill sälja sina produkter på annat sätt. Likaså är det angeläget att samverkan, mellan de olika företag som har intresse- eller ägargemenskap, ej utnyttjas för riktade åtgärder såväl vid inköp som försäljning.

10 Begränsningar i undantaget

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

10.1 Förslaget

Vissa begränsningar görs i undantaget, i huvudsak enligt följande.

Förbudet i 6 § KL skall fortsatt vara tillämpligt vad avser avtal som förhindrar eller försvårar medlemmarnas fria rörlighet på marknaden.

Undantag från förbudets tillämplighet görs inte heller för avtal som innebär att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras om inte fastställandet av försäljningspriser är en nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt, utom vad avser samverkan om försäljning, eller samverkan i föreningen bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande, och fastställandet av försäljningspriser är nödvändigt för att uppnå ett sådant resultat.

Från förbudet i 19 § KL görs inget undantag.

10.2 Remissvaren

10.2.1 Allmänt

Sveriges Köpmannaförbund: Det är viktigt att man noga avgränsar den verksamhet som skall undantas och som underlag presenterar en analys av de konkurrensfördelar som samverkan i primärföreningar för med sig.

Konsumentberedningen (KoB): Ett undantag från förbud mot samverkan i primärföreningar måste åtföljas av snäva ramar för dessas uppträdande på marknaden. De av arbetsgruppen föreslagna begränsningarna i undantaget är ett uttryck för ett sådant synsätt. Oklarhet om innebörden av begränsningarna i undantaget råder emellertid och kan leda till alltför vida tolkningar från föreningarnas sida.

Företagarnas Riksorganisation (FR): FR delar arbetsgruppens uppfattning om undantagets begränsningar.

10.2.2 Avtal som förhindrar eller försvårar medlemmens rörlighet

Länsstyrelsen i Värmlands län: Det bör påpekas att undantagen som föreslås i 6 § Konkurrenslagen för lantbrukets primärföreningar inte får innebära att det hindrar eller försvårar för enskilda medlemmar att uppträda på marknaden.

Konsumentberedningens (KoB): Arbetsgruppen pekar på att regler i föreningsarnas stadgar rörande bl.a. inskränkningar i återbetalning av medlemsinsats vid utträde, byte av förening eller till annan köpare motverkar konkurrens. Dessa förhållanden är enligt KoB:s mening oacceptabla.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

SLU: Lagförslagets förbud mot åtgärder, som förhindrar eller försvårar medlemmarnas fria rörlighet på marknaden, begränsar effektiviteten inom de lantbrukskooperativa företagen till en sådan grad att svensk produktion och svensk lantbrukskooperation hotas. Ett krav om att medlemmen dels ska fritt kunna leverera till (köpa från) vem som helst och när som helst, och dels att han enkelt och snabbt ska kunna skifta medlemskap, är i strid med kooperativt företagande och en inskränkning av lagen om ekonomiska föreningar. Det är en diskriminering av producentkooperativa företag.

Förslaget strider mot etablerad teori om näringslivets organisation, härunder dess integration (transaktionskostnadsteori och annan nyinstitutionalistisk teori), i och med att det förskriver att en bestämd integrationsgrad ska gälla, oavsett omständigheterna. Vidare avviker det från det sätt varpå det svenska näringslivet, inklusive livsmedelssektorn, för närvarande utvecklar sig.

Hur de producentkooperativa företagen ska reglera relationerna mellan medlemmarna och företaget är i stället något som företagen/medlemmarna bör ordna själva, alla utifrån sina specifika förutsättningar. Det innebär att det i vissa fall kan förekomma konkurrens om producenternas leveranser. Ibland kan företagen tillämpa leveransplikt, varvid konkurrensen i stället kommer att stå om medlemskap (icke-medlemskap).

Ett generellt krav om fri rörlighet förekommer inte i de länder, som Sverige vanligtvis jämföres med och som är/blir de främsta konkurrentländerna, dvs svensk produktion diskrimineras. I utlandet är det ofta en konkurrens om medlemskap. Ett framträdande exempel är den framgångsrika danska svinslaktestorn. Där finns överallt leveransplikt - svinuppfödaren förbinder sig att leverera hela sin produktion till den slakteriförening som han är medlem i. Naturligtvis kan han utträda ur föreningen och söka inträde i en annan, varför det i alla fall finns en välfungerande konkurrens. Förhållanden är desamma i mycken annan utländsk lantbrukskooperation, som verkar i en konkurrensutsatt ekonomi.

I en situation, där de lantbrukskooperativa föreningarna inte har kännedom om vilka leveranser de får från lantbrukarna, försvåras planeringen av deras verksamhet. Detta gäller i all synnerhet som de har kvar en mottagningsplikt, dvs måste ta emot all den produktion som medlemmarnas önskar leverera. Därmed kan föreningen inte veta vilka kvantiteter och vilka kvaliteter man får in. Följden blir att en försämrad effektivitet inträffar i produktion, försäljning och alla anslutande funktioner. Det blir omöjligt att skapa en kostnadseffektiv samordning, när integrationsgraden mellan lantbrukaren och föreningen måste vara så låg som möjligt.

Utredningen berör denna fråga: "Det kan inte heller anses ha någon avgörande betydelse för föreningarnas konkurrenskraft på en öppen europeisk marknad att upprätthålla ett generellt undantag för avtal som förhindrar medlemmarnas rörlighet." Detta påstående är emellertid inte underbyggt, och det är i strid mot både teoretisk kunskap och empiriska observationer, såväl internationellt som i Sverige. Hänvisningen till "EG:s tillämpning av konkurrensreglerna på jordbruksområdet" i den föregående meningen är också felaktig, vilket visas av observationer av lantbrukskooperationen utanför Sveriges gränser.

Effektivitetsnackdelarna till följd av låg integrationsgrad blir desto allvarligare efter hand som konkurrenstrycket ökar. När utländska producenter får mera öppet tillträde till den svenska marknaden, får de svenska producenterna ett handikapp, eftersom de utländska företagen själva kan fastlägga en optimal integrationsgrad. Den rättspraxis, som utvecklats i Sverige, har hittills kunnat fungera, eftersom den svenska marknaden ännu inte är helt öppen för utlandskonkurrens. Inom en överskådlig framtid är den emellertid mycket farlig och måste alltså brytas, eftersom den är effektivitetssänkande men även eftersom den försämrar ägarkontrollen och kapitalbildningen i de lantbrukskooperativa företagen. För att få en tillräckligt stark integration mellan medlem och företag krävs ofta leveransplikt, vissa begränsningar i utträdesvillkoren samt dessutom ett större eller mindre inslag av leveranskontrakt.

Även den teknologiska/ekonomiska utvecklingen medför att nackdelarna med en påtvingad låg integrationsgrad ökar. I näringslivet i övrigt finns idag en stark tendens mot ökande integration - t ex i verkstadsindustrin. Livsmedelsindustrin kännetecknas av samma bakomliggande faktorer. Det blir allt mera av specialproduktion, t ex grödor och köttdjur för specifika förädlingsändamål. Specialmarknaderna, dvs köpkategorier med bestämda, avvikande krav ökar i betydelse. Produktionsteknologierna utvecklas så att kostnadseffektiviteten erhålles i mycket speciella anläggningar. Allt detta understryker behovet av att olika produktionsprocesser måste kunna samordnas bäst möjligt till varandra. Med andra ord; det finns transaktionskostnadsekonomiska fördelar i en stark integration mellan primärproducenterna och de första förädlingsstegen i produktionskedjan för livsmedel.

Om den svenska lantbrukskooperationen tvingas till att hålla en låg integrationsgrad medan konkurrenterna i Sverige liksom i utlandet får själva fastställa sin integrationsgrad, får de svenska kooperativa företagen svårt att hävda sig i konkurrensen. Det finns nämligen sådana ekonomiska-teknologiska förhållanden i mycken livsmedelsproduktion att en hög integrationsgrad är starkt effektivitetsskapande. Den starka integrationen är därmed på väg i vilket fall som helst, och frågan är bara vem som kommer att vara huvudman för dessa företag. Om lantbrukarna inte får lov att vara det genom sina kooperativa företag, blir det andra företag, som står för produktionen, varvid kären av självständiga bönder blir hotad.

Ett talande exempel är den amerikanska fjäderfäsektorn. Kooperationen har av hävd en svag ställning, men det finns markanta integrationsfördelar i denna produktion. Detta har lett till att 80-85 % av produktionen idag ligger hos stora börsnoterade företag. Samma utveckling är på väg i den amerikanska fläsksektorn, med idag 10-15 % av volymen hos storföretag. Även i Europa ses samma tendens i situationer, där lantbrukskooperation inte har lyckats åstadkomma tillräckligt hög integrationsgrad, t ex i Belgien, där storföretag står för mellan 33 och 3,5 % (beroende på typ av produktion)⁷. Till och med i Sverige kan motsvarande utveckling nu skymtas, i och med att ett par enskilt ägda slakterier i Sydsverige har börjat tillämpa liknande affärsprinciper.

Köpmannaförbundet: För att inte skapa onödiga konkurrensbegränsningar stödjer vi förslaget i promemorian om att en samverkan inte bör få begränsa en medlems fria rörlighet på marknaden.

Industriförbundet: Förbundet stöder förslaget att föreningssamverkan inte skall vara undantagen om den medför bl a att medlemmarnas val av avnämare eller leverantörer inskränks på ett konkurrensförvanskande sätt.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges Livsmedels-handlares förbund (SSLF) m.fl.: De redovisade avtalstyperna bör inte omfattas av undantaget. Enligt vår uppfattning bör man koppla införandet av föreslagen särslagstiftning till ett krav på att föreningarnas stadgar och avtal ovillkorligen ändras så att inga begränsningar betr. t.ex. medlemmars rörlighet finns kvar vid lagens ikraftträdande.

Kooperativa institutet: Det är beklagligt att redan i lag skriva kooperationen på näsan genom att ge fortsatt tillämpning av förbudet i 6:e paragrafen konkurrenslagen vad avser avtal som förhindrar eller försvårar medlemmarnas fria rörlighet på marknaden (paragraf 18b). Enligt vår uppfattningen hade förbudet inte utan fortsatta överväganden bort omfatta medlemmarnas rörlighet eftersom denna är en grundläggande principfråga.

Enligt institutets mening bör emellertid redan nu rörlighetsfrågan kunna få en tillfredsställande principiell lösning om den ersätts av en lydelse i samma lagrum med innebörd att avtalet, förutom uppräknade effekter, även medför att skälig del av vinsten kommer konsumenterna till del.

LRF: Frågan om medlems rörlighet måste även ses ur ett föreningsrättsligt perspektiv då konkurrensfrågan bedöms. Konkurrensen har redan fällt sitt utslag på marknaden genom att föreningen fått de medlemmar den har. I föreningarna gäller fritt in- och utträde.

Medlemskapet i en "primärförening" innebär både rättigheter och skyldigheter, även mot tredje man. Medlemmarnas frihet ställs mot föreningens behov av viss stabilitet i medlemsunderlag, råvarufångst och i eget kapital. Anläggningarna och verksamheten i föreningen måste ju betalas. För att effektivt kunna fullgöra sitt ändamål och främja verksamhetens effektivitet

måste föreningen kunna knyta medlemmarna till sig genom stadgebindningar och/eller avtal. Medlemmarna har nämligen rätt att i överensstämmelse med likhetsprincipen utnyttja föreningen enligt dess syfte. Att det i många fall är rationellt, inte minst ur konsumentsynpunkt, med en långtgående integration mellan råvaruproduktion och förädling visar de långtgående kontraktsbindningar som finns, inte minst utomlands, inom t ex fjäderfä- och fläskproduktionen. Det är orimligt att det producentkooperativa företaget skall få sämre möjligheter till sådan integration än andra företagsformer.

Det är uppenbart att krav på att medlemmar skall få agera fritt på marknaden svårligen kan kombineras med krav på att en förening inte skall få agera fritt efter marknadsmässiga villkor. Det skall påpekas att på slaktområdet i Danmark, Tyskland och Holland ofta förekommer treårskontrakt.

LRF vill vidare med skärpa vända sig mot den begränsning i en ekonomisk förenings handlingsfrihet som ryms i följande citat : "Också skilda erbjudanden, såsom m m som bygger på trohet till föreningen avseende leveranser eller inköp, kan snedvrider konkurrensen på ett sätt som det inte generellt bör medges undantag för." Det är en självklarhet för ett företag att erbjuda trohetspremier och dylikt. Detta är lätt att exemplifiera från andra branscher, t ex försäkringsbolag och oljebolag som ger helkundsrabatter.

Det vore förödande om svensk lagstiftning skulle förbjuda sådana affärsmetoder. Det måste ankomma på medlemmarna att i demokratisk ordning fatta beslut om de prissättningsregler man vill tillämpa i sin förening.

LRF vänder sig bestämt mot utredningens lättsinniga syn på utbetalning av insatsmedel. Föreningarna har inget intresse av att i onödan förlänga utbetalningstiden eller att utnyttja ett sådant förfarande i konkurrensbegränsande syfte. Däremot är det absolut nödvändigt att ha ett rimligt skydd mot ett alltför snabbt utflöde av föreningens egna kapital. Det är nödvändigt med en spärregel som gör det möjligt att fördela utbetalningen över ett antal år.

I promemorian heter det bl a: "Ett sådant hinder kan också föreligga om tiden (för utbetalning av insatser) är längre för den som lämnar föreningen och fortsätter sin verksamhet på egen hand eller genom annan förening än den som helt upphör med sin verksamhet." Ett sådant synsätt är orimligt bl a med utgångspunkt från föreningslagen. De regler som gäller är tillkomna bl a för att skydda kvarvarande medlemmars ekonomiska intressen i föreningen. Det kan inte vara samhällets uppgift att försvåra för kvarvarande medlemmar att samverka. Därför är det fullt rimligt och i många fall helt nödvändigt att kunna tillämpa olika återbetalningsregler beroende på av vilken anledning utträde sker. Det kan också vara värt att uppmärksamma att ett aktiebolag ej behöver betala tillbaka sitt egna kapital.

För att uppnå stabilitet i föreningens egna kapital och av borgenärshänsyn och därmed från kreditvärdighetssynpunkt, finns i många föreningar ett

behov av en långsammare insatsåterbetalning än föreningslagens dispositiva regel sex månader efter medlems avgång. Föreningsrättsligt finns inga begränsningar överhuvudtaget för en förenings möjligheter att fördröja eller förhindra en insatsåterbetalning. Att insatsåterbetalning skall ske på rimliga villkor är en allmän uppfattning inom lantbrukskooperationen.

Den ekonomiska föreningens skyldigheter gentemot kunder, borgenärer och medlemmar enligt ovan måste respekteras konkurrensrättsligt. Detta måste klart komma till uttryck i de nya lagreglerna och/eller motiven.

Köttbranschens Riksförbund: Den fria rörligheten på marknaden för i vart fall den privata slaktindustrin är avgörande för att en reell konkurrensneutralitet skall kunna upprätthållas. Med dagens komplexa uppläggning av lantbruksföretagens verksamhet kan problem uppstå. De flesta föreningar ger i dag en möjlighet för sina medlemmar att under ett friår pröva andra slaktföretag. Tyvärr har vi upprepade gånger erfarit att friåret kringgärdas av många svårigheter. Mycket vanligt är att den medlem som begär friåret, inte kan räkna med att vissa till produktionen knutna tjänster från föreningen då kan utnyttjas. Vi har under 1980 talets början upplevt försöken att förhindra utträde ur en slakteriförening, genom att hindra uttagande av friår genom att neka tillgång till avelsmaterial, nödvändigt för en framgångsrik slaktsvinsproduktion. Många andra hinder kan säkert påräknas i framtiden. Det är mycket viktigt att den konkurrensvårdande myndigheten noggrant kan följa denna utveckling. I annat fall kan den fria rörligheten bli kraftigt urholkad. Vår slutsats är att om den fria rörligheten skall kunna hävdas gentemot en primärförening av dess medlemmar måste den konkurrensövervakande myndigheten besitta tillräcklig kompetens om de frågor som kan komma att inskränka rätten till fri rörlighet. Det måste vara Näringsdepartementets uppgift att se till att detta krav uppfylls.

Svenska Lantägg AB: Samverkan mellan olika företag i fråga om ledning kan också orsaka ur konkurrenssynpunkt skadliga konsekvenser. Det finns anledning att uppmärksamma de stadgar och avtal som förekommer. Dessa bör syfta till att reglera affärsförhållandena på ett adekvat sätt och ej till att låsa parterna prohibitivt. Avtal som syftar till att anpassa produktionens storlek till marknads behov är motiverade i erforderlig omfattning i en avreglerad marknad.

Svenska Nestlé AB: Bolaget instämmer givetvis i utredarens förslag innebärande att det ej finns skäl att från tillämpningen av 6 § Konkurrenslagen undantaga sådana avtal som förhindrar eller försvårar medlemmens fria rörlighet på marknaden. Detta innebär att en medlem fritt skall kunna uppsäga sina kontrakt med sin förening och att välja annan avnämare om han så skulle önska. Ej heller skall undantag kunna ges från förbudet att diskriminera en medlem om han ej levererar hela sin produktion till en förening eller att erbjuda honom särskilda rabatter eller bonus mm som binder upp denne och därmed också snedvrider konkurrensen.

Skogs- och lantarbetsgivareförbundet: Närmast som en ordningsfråga vill vi framhålla att parterna har sina positioner beroende på frivilliga och ömsesidiga kontrakt. Ett medlemsskap innebär i princip att medlemmen levererar sina produkter och att föreningen tar emot dem. Den som inte är beredd att acceptera dessa enkla villkor har självfallet full frihet att stå utanför.

Dock kan det finnas anledning att granska utträdesreglerna. I vissa fall kan dessa försvåra producenternas rörlighet och möjlighet att byta affärspartner, vilket inte ligger i våra medlemmars intresse. Det måste finnas en viss förståelse för, att en ekonomisk förening inte ska behöva drabbas av en alltför snabb dränering av insatskapital, men risken finns å andra sidan att det i stället blir ägaren av insatspengarna, d.v.s. den utträdande medlemmen som kommer i en sämre situation. Därför är det bra att frågan uppmärksammas.

NO:s så kallade friår från 1980 har för övrigt så vitt bekant saknat all praktisk betydelse.

Sågverksföreningarna: När det först gäller avtal som förhindrar eller försvårar medlemmarnas fria rörlighet på marknaden vill vi framhålla att detta är en viktig begränsning i undantagets räckvidd. Vi ansluter oss i den här delen till Arbetsgruppens överväganden, som vi anser är välavvägda.

TCO: Lagen bör inte kunna tillåta stadgebestämmelser och liknande som hindrar en enskild medlem att agera fritt på marknaden. Leveransplikt eller inköpstvång får inte förekomma, ej heller bestämmelser som onödigtvis försvårar för medlem att lämna föreningen.

Svenska Lantarbetareförbundet: Även om det kan ifrågasättas ur föreningsrättslig synpunkt att göra inskränkningar mot lantbrukskooperationens möjligheter att själv fatta beslut inom föreningsrättsliga ramar, så anser vi att arbetsgruppens förslag att underlätta för den enskilde lantbrukaren vid utträde har en positiv betydelse när det gäller att i en avreglerad marknad skapa incitament för förnyelse. Vi tror samtidigt att det är av stor betydelse att föreningar åläggs ett regionalpolitiskt ansvar att ansluta producenter inom en viss region, så att dessa inte sätts på undantag till exempel i extrem glesbygd eller av andra orsaker uteslås från en rationell förädlings- eller försäljningsorganisation när det föreligger önskemål om anslutning.

10.2.3 Avtal som avser fastställande av försäljningspriser

Svea Hovrätt: 18 b § är svårtillgänglig. Detta gäller i synnerhet punkten 2 i andra stycket. I syfte att göra andra stycket något lättare att förstå föreslår hovrätten att uttrycket "Första stycket gäller dock inte avtal ..." byts ut mot "Förbudet i 6 gäller dock avtal ...".

Marknadsdomstolen: Bestämmelsen i lagförslaget 18 b § andra stycket är svårtillgänglig bl.a. därför att undantag görs från undantag i flera led. En viss förbättring vad gäller tydlighet skulle åstadkommas genom att inledningen till stycket formulerades om på följande sätt: "Förbudet i 6 skall dock, oavsett vad som sägs i första stycket, gälla avtal som har till syfte eller resultat".

Även formuleringen i 18 b § andra stycket punkt 2 a) väcker frågor. Det är tveksamt om en gräns kan dras mellan prissamverkan som är en nödvändig följd av "föreningens verksamhet i övrigt" och prissamverkan som är en följd av samverkan om försäljning. De exempel på denna gränsdragning som lämnas på s. 64-65 är svårförståeliga och ger knappast tillräcklig vägledning. Enligt Marknadsdomstolens mening bör bestämmelsen ytterligare övervägas.

Stockholms tingsrätt: Det centrala stadgandet i ändringsförslaget, 18 b, som utgör ett nytt undantag från 6 konkurrenslagen, i sitt andra stycke innehåller ett "undantag från undantaget" samt att nämnda andra stycke, p. 2 a) och b), i sin tur innefattar undantag i ytterligare ett led. Stadgandet har härigenom fått en rätts tekniskt komplicerad konstruktion och blivit ganska svårläst ehuru inte ogenomträngligt. Lokutionerna "nödvändig följd" och "nödvändigt" kan komma att föranleda åtskilliga tillämpningssvårigheter. Som anförs i promemorian måste emellertid den exakta gränsdragningen i dessa frågor förmodligen "ske i rättstillämpningen genom bedömning av den konkreta situation som är föremål för prövning i varje enskilt fall."

Konkurrensverket: När det gäller prissamverkan inom ramen för en förening har den departementala arbetsgruppen föreslagit att sådan samverkan inte skall omfattas av förbudet i 6 § KL, om samverkan bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande och fastställandet av försäljningspriser är nödvändigt för att uppnå ett sådant resultat. Förbudet i 6 § KL skall alltså inte vara tillämpligt om föreningens verksamhet har sådana positiva effekter som avses i 8 § KL, första punkten. Enligt verkets mening möjliggör detta prissamverkan i mycket stor utsträckning eftersom den begränsning som ligger i att dessa förbättringar skall komma konsumenten till godo (8 § andra punkten KL) inte finns med. Det är enligt verkets mening mycket olyckligt om all vinst företagen gör i dessa fall stannar hos företagen själva och inte kommer konsumenten till del i form av t.ex. lägre priser. Det vore av värde att det under det fortsatta lagstiftningsarbetet klargjordes tydligare hur bestämmelsen skall tillämpas, t.ex. vad gäller bevisbördan i klagomålsärenden.

SLU: 18 b § 2 st. p. 2 helt bör utgå. Något bärande argument för att ekonomiska föreningar, vars uppgift är att prisförhandla (förhandlingskooperation) ska särskiljas från andra producentkooperativa företag anges inte i förslaget. För att förklara förekomsten av dylika föreningar är det nämligen exakt samma teorier som kommer till användning som när man

ska förstå förekomsten av andra kooperativa organisationer. Det är inte heller någon skillnad mellan förhandlingskooperativa företag och andra producentkooperativa företag vad gäller deras roll för medlemmarna. Det kooperativa företaget fullgör en uppgift för medlemmarnas räkning - en bestämd del i den samlade produktionsprocessen, som den kooperativa organisationen kan ombesörja effektivare än alla de enskilda medlemmarna skulle kunna göra var för sig.

Om denna del är prisförhandlingar eller råvaruinsamling eller vidareförädling eller något annat är ovidkommande - alla dessa moment är inneboende delar i en värdekedja. På samma sätt som annan Kooperation förekommer förhandlingskooperation därför att den har en rationaliserande roll. Företagen sänker transaktionskostnaderna för både köpare och säljare, dels genom att antalet förhandlingar och kontrakt reduceras och dels genom att osäkerheten minskar, vilket är till gagn för båda parter i och med att deras planeringsförmåga förbättras. Poängen bakom förhandlingskooperationen är att i marknadssituationer med skev maktbalans stödja den svaga parten och skapa ett jämnare maktförhållande, dvs samma tankegång som i så mycken annan lagstiftning. I USA är dylika kooperativa företag (bargaining cooperatives, enligt vedertagen amerikansk terminologi) allmänt förekommande och lär inte vara ifrågasatta.

Därmed är sagt att ett generellt förbud mot förhandlingskooperativt företagande inte kan vara effektivitetsbefrämjande. De idag existerande förhandlingskooperativa organisationerna verkar överlag på marknader, där de som motparter har företag av betydande storlekar. Risken är därför stor att villkoren kommer att fastställas ensidigt av den store parten, och de många småföretagarna blir lidande.

Det är möjligt för de ifrågavarande producenterna att kringgå förbudet, t ex genom att de etablerar en produktionsanläggning för viss vidareförädling av produkterna. Risken är emellertid att detta inte leder till en optimal allokering av samhällsresurserna.

Lagförslaget bygger förmodligen på att den tidigare, omfattande jordbrukspolitiken i Sverige har drivit fram ett antal rikstäckande, allomfattande förhandlingskooperativa företag. Utredarna har så kanske inte förstått att det är skillnad mellan det principiella och det konkreta, dvs det konkreta är alltid ett specialfall av det principiella. Det är troligen fråga om samma typ av misstag som när likhetstecken sätts mellan riksorganisationer och sekundärkooperativa företag.

Slutsatsen av resonemangen ovan är att det finns ingen anledning att generellt förbjuda förhandlingskooperation. I den mån skadlig verkan uppkommer av dylika företags verksamhet, är det möjligt att angripa detta med paragrafen om missbruk av dominerande ställning i 19 § konkurrenslagen.

Köpmannaförbundet: Det är viktigt att man i ett gruppundantag skapar tydliga och enkla regler. Förbudet mot samverkan om försäljningspriser uppfyller inte detta krav genom den föreslagna lydelsen, att prissamverkan tillåts om den är en "nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt" eller om den behövs för att förbättra produktionen eller distributionen eller främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande. Denna punkt bör preciseras ytterligare.

Industriförbundet: I förslagens 18 b tillåts prissamverkan som är en "nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt" eller som behövs för att förbättra produktion eller distribution eller främja tekniskt/ekonomiskt framåtskridande. Det är dock svårt att bilda sig en uppfattning om vad detta konkret innebär. Vilka samverkanssituationer som skall anses gynnsamma för produktion, distribution etc, men vilka inte täcks av sådan samverkan som följer av verksamheten i övrigt är särskilt oklart. Något exempel på förfaranden av detta slag ges heller inte. Det enda som tydligt sägs om när prissamverkan kan vara tillåten/otillåten är att då föreningen kan organisera en marknadsplats (auktion/börs) istället, skall prissamverkan inte anses som en "nödvändig följd". Det gäller dock att avgöra när ett sådant arrangemang framstår som realistiskt och rimligt ändamålsenligt, en säkert inte alltid lätt uppgift. Detta tyder på att i praktiken blir utrymmet för prissamverkan mycket stort, ett förhållande som det i så fall kan finnas skäl att analysera närmare.

Samtidigt anförs dock att en prissamverkan inte skall få upprätthållas om det ingår företag som är tillräckligt stora för att kunna sätta egna priser. Detta synes dock inte omedelbart ha att göra med vad som följer av föreningens verksamhet. Vidare uppstår frågan hur mindre företag som är medlemmar i samma förening skall behandlas i sammanhanget och för vilka man uppenbarligen avsett att tillåta prissamarbete. Sammantaget finner Förbundet att bestämmelsens innebörd på denna punkt behöver klargöras ytterligare.

I förslaget berörs inte sådana avtal inom föreningen som avser eller medför begränsningar av utbudet. Sådana synes, som förslaget är utformat, bli omöjliga eller mycket svåra att komma åt oavsett effekterna. Förbundet kan inte se att det här finns anledning att behandla utbudsbegränsningar annorlunda än prissamverkan.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor och Sveriges Lismedels-handlareförbund (SSLF): När det gäller prissamverkan i försäljningen anförs att den även fortsättningsvis bör omfattas av förbudet i 6. Det anförs därvid att "Undantag från förbudets tillämpning görs sålunda inte beträffande avtal som innebär att försäljningspriset fastställts på producerade varor, om inte detta fastställande av försäljningspriset är en nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt ..". Enligt vår uppfattning ger skrivningarna i denna del utrymme för en vid tolkning av vad som kan överenskommas betr. priser. Med den omfattande integrering och relativt komplicerade struktur som lantbrukskooperationen innebär är det enligt vår uppfattning viktigt att anvisningarna till lagen är enkla och entydiga.

Grossistförbundet Svensk Handel: Särskilt anmärkningsvärt är att de lantbrukskooperativa företagen föreslås få samarbeta om priser i den utsträckning som anges i förslaget. Undantagsregler för lantbrukskooperationen bör inte motivera mer eller mindre generösa undantag från det generella förbudet mot prissamverkan. Sådan prissamverkan bör endast få ske i den utsträckning som nuvarande lagstiftning medger. Som förebild kan tjäna de kriterier för undantag som anges i 8 § Konkurrenslagen.

LRF: De undantag som ges i 18 b andra stycket 2 om gemensamma försäljningspriser är oklara och oacceptabla. Sammanfattningsvis avvisas bestämt de begränsningar i rätten att sätta gemensamma försäljningspriser som föreslås i arbetsgruppens förslag. Punkten måste utgå.

LRF anför att den grundsyn på den ekonomiska föreningen som företagsform som LRF redovisat och som i annat sammanhang näringsdepartementet delat samt det förhållandet att ekonomiska föreningar konkurrerar på marknaden med främst aktiebolag, som aldrig möts av liknande lagstiftning, innebär att LRF inte kan godta förslagets generella utgångspunkt och effekter. Detta gäller trots undantagen och deras rent praktiska betydelse. Innebörden av förslaget är för vissa branscher, t ex skogsägareföreningarna och förhandlingsorganisationerna, se nedan, oacceptabelt.

Förslagets huvudregel innebär att den ekonomiska föreningen totalt sett, inklusive sättandet av försäljningspriset till tredje man, ses som en horisontell kartell mellan medlemmarna och inte som en ekonomisk enhet. Denna kartell anses föreligga även genom flera förädlingsled inom den ekonomiska föreningen ända tills den processade produkten försäljs på marknaden. Härigenom underkänns föreningen som företag på marknaden.

LRF saknar en analys i förslaget av när arbetsgruppen anser att den ekonomiska föreningen konkurrensrättsligt är att se som ett företag och inte som en kartell. Var upphör kartellen och var börjar föreningen som ett företag? Är det fråga om två parallella synsätt där lagstiftaren hela tiden väljer det som passar? Är det fråga om två ekonomiska enheter vid fusion mellan två ekonomiska föreningar?

LRF kan inte underlåta att som jämförelse ställa frågan om det föresvävat lagstiftaren att förbjuda en bolagskoncern som STORA att sätta priser på t.ex. papper.

LRF anser att motiven rörande när prissamverkan anses tillåten är oklara. Teoretiska synsätt utan praktisk förankring präglar formuleringarna. Härigenom skapas utrymme för godtycke och rättsosäkerhet. Vad är undantaget när en förening dels förädlar varor från medlemmarna och säljer vidare, dels köper sådana varor obearbetade från medlemmar och säljer vidare? Måste här en uppdelning ske av prissättningen utifrån nödvändighetskriterierna?

Även då det är fråga om enbart obearbetade produkter som säljs av föreningen, vilket i stor utsträckning gäller på trädgårdsområdet, uppkommer oklarheter med förslaget. Här sägs att finns det andra sätt att sälja produkterna "som det är praktiskt möjligt att använda sig av där det inte är nödvändigt att föreningen fastställer försäljningspriserna" är prissamverkan inte nödvändig. Vad som är "praktiskt möjligt" kan vara ekonomiskt och konkurrensmässigt omöjligt. Vad menas? Marknadssituationen kan kräva att föreningen fastställer priserna. Synsättet att medlemmarna i samverkan sätter priserna är i praktiken helt främmande. Om föreningen konkurrerar med ett antal bolag måste föreningen få välja samma försäljningssätt som konkurrenterna. Om så ej får ske uppstår diskriminering.

Har en förening av speciella skäl valt t ex auktionsvägen är det vidare fullständigt orimligt att andra föreningar i samma eller liknande situation skulle vara tvingade genom lagstiftning att övergå till samma teknik. Visar sig auktionsvägen vara rationellast kommer marknaden att tvinga fram den lösningen.

LRF vill erinra om att på marknaden förhandlar köpare och säljare om priset. Försäljningsbegreppet omfattar också många faktorer såsom orientering om marknaden vad avser efterfrågan och utbud, avtal om villkor för leverans, kvalitet, tid, plats och transportsätt m m.

Många faktorer inverkar således på prisbildningen. Det är felaktigt och olämpligt att lagstiftaren försöker styra marknadsstrukturen på detta sätt. Förslaget är ogenomtänkt och visar på en misstro mot marknadens funktionssätt.

I förslaget anges "Om samverkan i en förening på detta sätt bidrar till förbättrad produktion eller distribution eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande och motsvarande resultat inte kan uppnås annat än om varor säljs till ett och samma pris är försäljningspriser tillåtna." Det torde inte vara svårt att påvisa att de ekonomiska föreningarna uppfyller sådana uppställda positiva villkor.

I förslaget anförda exempel ger dock såvitt avser kopplingen fördel - gemensamt pris - helt otillräcklig vägledning vid bedömningen av undantaget tillämplighet. Om fördelarna kan nås på annat sätt än genom gemensam prissättning kan denna vara förbjuden. Inget sägs om marknads- eller konkurrenskrav. Reglerna är så oklara att de tvingar fram ansökan om icke-ingripandebesked eller anmälan för undantag, vilket ju undantagsreglerna avsett onödiggöra. Vad nu sagts gäller även nödvändighetsrekvisitet i 18b § andra stycket 2 a. Vidare är immunitetsreglerna otillräckligt utredda.

Att lönsamheten ökar vid gemensam prissättning anges i förslaget inte vara en nödvändig följd av den övriga verksamheten. Påståendet strider helt mot den kooperativa föreningens principer. Föreningarnas syfte är ju att genom medlemmarnas deltagande främja deras ekonomiska intressen. Den gemensamma satsningen på leveranserna till föreningen kan inte fullföljas

om prissättningen styrs av "praktiskt möjliga" sätt. Det är marknadskraven på företaget ekonomisk förening i konkurrens med andra företag som skall avgöra prissättningsfrågan. Förslaget innebär att företagsformen ekonomisk förening diskrimineras gentemot aktiebolaget.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) m.fl. konstaterar att jordbrukets förhandlingsorganisationer - potatisodlarorganisationen, betodlarorganisationen, frö- och oljeväxtodlarorganisationen och konserverväxtodlarorganisationen - faller helt utanför det föreslagna undantaget. Detta framgår av arbetsgruppens kommentarer till frågan om gemensamma försäljningspriser. Nämnade organisationer skall i sin helhet likställas med primärföreningar och omfattas av undantaget. Med hänsyn till den inställning konkurrensverket redovisat i sin skrivelse till regeringen i ärendet 1993-11-26 föreligger en betydande risk för att nämnda organisationer inte erhåller undantag eller sådant endast i begränsad omfattning med åtföljande krav på ändring av verksamheten. Detta kan inte godtas. Arbetsgruppen behandlar över huvud taget inte frågan om förhandlingsorganisationerna, dessa omnämns endast. Ingen analys finns av de jordbrukspolitiska konsekvenserna och av följderna för berörda branscher och odlare av arbetsgruppens inställning.

Berörda organisationer består, som framgår av material som överlämnats till arbetsgruppen, av två led, föreningar och av dem ägd förening. Det är fråga om en blandning av ekonomiska och ideella föreningar. Föreningarna köper inte in medlemmarnas produkter för försäljning utan viss eller vissa föreningar inom branschen har bl a förhandlingsuppgifter gentemot kopparslant.

Samverkan inom nämnda förhandlingsföreningar är nödvändig för att odlarna som är mycket små aktörer på marknaden skall kunna hävda sig mot sina i många fall mycket stora köpare. I ett fall i intar köparen (Sockerbolaget AB) en monopolställning på marknaden.

LRF vill starkt understryka det jordbrukspolitiska engagemang som staten gjort i flera av de berörda branscherna. Vad härmed avses framgår av till arbetsgruppen överlämnat material.

De nämnda förhandlingsorganisationerna fullgör en jordbrukspolitiskt nödvändig uppgift för näringens bedrivande och tillvaratagande av odlarnas ekonomiska intressen samt deras möjligheter att hävda sig på marknaden mot olika köpare. Verksamheten är rationell och balanserar i samtliga fall starka köpare. Just mot bakgrund av den jordbrukspolitiska situationen inför ett EU-inträde är det absolut nödvändigt att låta föreningarna fortsätta sin verksamhet i oförändrad form så att näringens intressen kan tillvaratas under stabila former.

Svenska Nestlé AB: Det är oklart vad som menas med att tillåta sådan prissamverkan som är en "nödvändig följd av föreningsverksamhet i övrigt" eller som anses nödvändig för att förbättra produktion eller distribution eller främja teknisk eller ekonomisk framåtskridande. Detta bör preciseras.

Skogs- och lantarbetsgivareförbundet: Eftersom det inte framgår vare sig av förslaget eller kommentarerna, på vad sätt föreningarnas prisinformation för medlemmarnas produkter skulle vara till skada, framstår motiven för att förbjuda dem som mycket dunkla. Det måste fastslås, att den nuvarande ordningen ger stabilitet åt marknaden och skapar en grund för rättvisa mellan producenter. Det är, som var och en förstår, inte realistiskt att alla småproducenter ska underhandla om priset vid varje försäljningstillfälle - liksom vid forna tiders marknader eller torghandel.

Det bör påpekas att likaprisidén under senare år kompletterats med en prestationsbetingad prissättning. Utgångspunkt är föreningens prislista men med möjlighet för producenterna att också få nytta av de fördelar de kan erbjuda föreningen genom exempelvis långsiktiga kontrakt, fulla slaktdjursklass, eller hela långtradarleveranser av handelsgödsel etc. Extra hög kvalitet ger också underlag för högre leverantörspris. De medlemmar som ger föreningen bättre kvalitet eller lägre omkostnader får alltså ersättning för detta. Skulle man inte bli överens om villkoren, kan producenten välja en annan affärspartner. Så fungerar systemet idag - till nytta för inblandade parter.

10.2.4 Prissamverkan inom skogsnäringen

SLU: Den föreslagna bestämmelsen 18 b § 2 st. p. 2 skulle i hög grad komma att påverka den svenska skogsnäringen. Genom att skogsägareföreningarna blir försvagade och får en reducerad roll för de enskilda skogsägarna är risken stor att det privata skogsbrukets ställning i Sverige blir lidande. Skogsägareföreningarna har haft en stor betydelse för framväxten av ett rationellt, intensivt och konkurrenskraftigt skogsbruk hos de enskilda skogsägarna. Föreningarnas insatser, bl a prisförhandlingar, har stor betydelse även för icke anslutna skogsägare. Därjämte består föreningarnas verksamhet i virkesförmedling, rådgivning och service vad gäller skogsvård, avverkning mm. Verksamheten har inneburit att intensiteten och kvaliteten i skötseln av landets privatägda skogar har ökat till en internationellt sett unik nivå. Vidare har ett samlat utbud av virkesråvara till skogsindustri och energiproducenter vuxit fram i takt med att efterfrågan ökat. Till bättre utnyttjande av skogsråvaran har föreningarna också bidragit genom etablering av egen skogsindustri, främst sågverk men i vissa områden även massa- och pappersindustri.

Det är av stor vikt för skogsnäringen att en prisbildning baserad på fri konkurrens kan byggas upp. Ännu saknas dock mekanismer för att kunna handla virke på en marknadsplats, t ex i form av en optionsbörs med tillhörande terminsaffärer. Så länge detta är fallet kan en någorlunda fri marknad uppnås endast genom att jämbördiga förhandlingsorganisationer skapas på virkesmarknaden. Inte heller köparsidan är betjänt av att föra individuella prisförhandlingar med c:a 200 000 skogsägare. Detta går inte att förena varken med ett rationellt skogsbruk eller med en rationell skogsindustriell produktion, vilka båda kräver en lång planeringshorisont. Transaktionskostnaderna blir orimligt höga, helt i enlighet med vad som

ovan sagts generellt om fastställande av försäljningspriser. Skogsägarna bör med andra ord via sina föreningar ges möjligheter att organisera sina prisförhandlingar så att de på ett rimligt sätt balanserar köparparternas styrkeförhållanden.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

LRF: Beträffande skogsägareföreningarnas rätt att fastställa sina försäljningspriser skulle arbetsgruppens resonemang kunna tolkas så att en skogsägareförening, som inte har virkesförädling i egen regi, inte skulle ha rätt att fastställa försäljningspriser. Detta skulle få helt orimliga konsekvenser för föreningens konkurrenskraft. Arbetsgruppen konstaterar att det för en skogsägare som endast bedriver skogsbruk i begränsad omfattning kan vara alltför betungande att själv förhandla om priser och andra villkor med köpare. Det är just detta som är en av grundidéerna bakom bildandet av skogsägareföreningar, vilkas medlemmar i genomsnitt har ca 50 ha skogsmark. Det vore fullkomligt absurt om en förening med flera tusen medlemmar skulle behöva sortera dessa medlemmar efter storlek och sedan dela in dem, i kategorier - dels en grupp för vilka man kan fastställa ett gemensamt försäljningspris, dels en annan grupp för vilken detta inte skulle vara i överensstämmelse med lagen.

Arbetsgruppens resonemang skulle också kunna leda till att en förening i princip bara får fastställa försäljningspriser för de kvantiteter som förädlas i egen regi. För övrigt virke skulle inte sådant gemensamt försäljningspris få förekomma. Detta visar att lagens bestämmelser på den här punkten skulle få helt orimliga konsekvenser. Föreningarnas huvudkonkurrenter på marknaden har givetvis inga sådana begränsningar för sin verksamhet. Skogsägareföreningarna skulle alltså allvarligt diskrimineras jämfört med andra parter på marknaden. Den mycket oklara skrivningen om när en förening får fastställa försäljningspriser riskerar därför att försvaga möjligheterna för enskilda Skogsägare att samverka i skogsägareföreningar.

Ett exempel på detta är det nybildade bolaget ASSI/Domäns roll som stor säljare av sågtimmer till köpsågverken. Man kommer naturligtvis att utnyttja denna situation för att få bästa möjliga pris för sin råvara. Om då t ex en skogsägareförening skulle vara förhindrad att ta ut bästa möjliga pris uppstår konkurrens på olika villkor. Att så kan bli fallet framgår för övrigt av följande citat från promemorian: "Förbudet i 6 § torde vidare träffa prissamverkan då försäljningen av medlemmarnas varor sker till ett och samma pris genom föreningen utan annan grund än att priserna då kan sättas högre än vad som annars skulle vara fallet." Föreningens ändamål är att nå ett bra virkespris och därigenom ta tillvara medlemmarnas ekonomiska intressen. Om sådan verksamhet skulle vara förbjuden eller kräva dispens är det en klar diskriminering av den ekonomiska föreningen som företagsform.

Ett undantag från 6 § bör gälla fullt ut. Varje inskränkning innebär ett avsteg från principen att olika företagsformer skall ges möjlighet att arbeta på lika villkor.

Det måste understrykas att samverkan inom det enskilda skogsbruket har till syfte att, utöver det självklara målet att få skäligt betalt för den skogliga råvaran, åstadkomma en rationell virkeshandel vad avser transporter, planering, skapande av likartade tekniska villkor etc. Det innebär att en ekonomisk förening, liksom varje annan aktör på marknaden, måste ha rätt att träffa överenskommelser om försäljningspriser utan några begränsningar.

Skogsägareföreningarna verkar i konkurrens med många aktörer inom landet. Påverkan kommer också i många fall från företag utanför landets gränser. Det måste under sådana förhållanden vara rimligt att enskilda skogsägare får möjlighet att även i fortsättningen samverka på de grunder som regleras i föreningslagen. Det står också vid varje tidpunkt den enskilde skogsägaren fritt att välja att vara med eller att ställa sig utanför.

Sågverksföreningarna: När det gäller avtal som innebär att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs noterar vi att Arbetsgruppen föreslår att sådant fastställande av försäljningspriser skall tillåtas i två situationer. Vi vill särskilt inskräpa vikten av att gränserna för dessa situationer - som ju innebär att konkurrensbegränsningar tillåts preciseras. Vi utvecklar i det följande skälen till detta och föreslår också en delvis annan utformning av lagförslaget än Arbetsgruppen.

Den första situationen då fastställande av försäljningspriser föreslås tillåtas i primärföreningar är när detta är en nödvändig följd av föreningens verksamhet i övrigt. Detta gäller annan verksamhet än samverkan om försäljning. Arbetsgruppen nämner att det mest tydliga exemplet på när en prissamverkan är en nödvändig följd av föreningens övriga verksamhet är när föreningen säljer produkter från egen förädlingsindustri.

Inom skogsnäringen finns flera skogsägareföreningar som driver såväl en ren timmerhandel som en förädlingsverksamhet i form av sågverk. Det faktum att en skogsägareförening samtidigt driver såväl sågverk som timmerhandel bör dock enligt vår uppfattning normalt inte leda till att föreningen kan samverka om priserna i timmerhandeln, även om man gör det i marknadsföringen av sågverksprodukterna. Detta kan enligt vår uppfattning inte anses vara en "nödvändig följd" av sågverksverksamheten som uppfyller lagförslagens kriterier.

Vi anser att det är i allra högsta grad angeläget att regeringen i motiven till sitt lagförslag klargör var gränserna går för vilka verksamheter som kan leda till att föreningen tillåts fastställa priserna i den rena timmerhandeln. Om skogsägareföreningarna nämligen tillåts motivera prissamverkan i massaveds- och timmerhandeln med sågverkssamverkan, kan dessa föreningar enkelt driva upp priserna på timmer, inklusive värdet av de tillägg som köparna betalar till en nivå som gör det svårt för köpsågverken att få lönsamhet i sin verksamhet, samtidigt som skogsägareföreningarna kan låta intäkterna från den gemensamma rundvirkeshandeln i föreningen subventionera det egna sågverket.

En annan omständighet som enligt förslaget kan motivera fastställande av försäljningspriser i primärföreningarna är när dessa samlar medlemmarnas utbud "gentemot större kunder". Någon precisering av vad som täcks av detta begrepp görs inte. Även om detta möjligen kan vara en beaktansvärd situation inom jordbruket, vill vi framhålla att skogsnäringen skiljer sig från jordbruket på denna punkt. Inom skogsnäringen finns många köpare bland sågverken som är små och medelstora företag. Dessa kan visserligen vara större än den enskilde skogsägaren, men de är definitivt inga storföretag som kan diktera villkoren gentemot säljarna. Prissamverkan är därför enligt vår uppfattning sällan en nödvändig följd av styrkeförhållandena på sågtimmermarknaden.

Vi föreslår därför, beträffande den föreslagna punkten a) i 18 b , 2 st, 2 p. lagförslaget,

- att regeringen tydligare motiverar lagförslaget i den här delen, så att det framgår att skilda verksamheter i en primärförening, vilka inte har något objektivt motiverat samband, inte skall kunna anses utgöra en "nödvändig följd" i lagförslagets mening. Denna motivering kunde med fördel förses med exempel från skogsnäringens område, samt

- att regeringen klargör vad som menas med "större företag" i detta sammanhang, dvs vilka styrkeförhållanden som i sig motiverar att föreningarna tillåts fastställa försäljningspriser.

Den andra situationen då fastställande av försäljningspriser föreslås tillåtas är när samverkan i föreningen bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framskridande och fastställandet av försäljningspriser är nödvändigt för att uppnå ett sådant resultat.

Som exempel på när fastställande av priser kan vara nödvändigt för att organisera en fungerande marknad nämns i förslaget att det för en skogsägare som endast bedriver skogsbruk i begränsad omfattning kan vara alltför betungande att kräva att denne själv skall förhandla om priser och andra villkor med köparsidan.

Vår uppfattning är att många alternativ till sällsamverkan med av skogsägareföreningen fastställda priser existerar inom skogsnäringen och att huvudregeln därför borde vara att sådan sällsamverkan inte tillåts.

För det första finns det inget som hindrar att skogsägareföreningarna redan i dag utvecklar ett system där dessa verkar som agenter för medlemmarna. Om detta sker på ett sätt som innebär att medlemmen betalar provision till föreningen för dennes arbetsinsats, liksom sker i andra branscher, i stället för att som idag låta köparna betala olika tillägg på en grundprislista, anser vi att en fungerande marknad kan skapas.

För det andra anser vi det vara fullt realistiskt att skogsägareföreningarna på sikt kan etablera marknadsplatser såsom en hörs eller auktion där medlemmarnas timmerposter kan bjudas ut.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

För det tredje vill vi framhålla den mångfald som finns på köparsidan idag på sågtimmermarknaden. Enskilda skogsägare i norra Sverige kan inom en tiomilsradie normalt välja mellan 5-20 olika sågverk som tänkbara köpare. I södra Sverige är motsvarande siffror 20-50. De enskilda sågverken å sin sida har däremot normalt bara en skogsägareförening som säljare av sågtimmer att vända sig till inom samma radie. Om skogsägarna regelmässigt tillåts prissamverka i sina primärföreningar kommer därför ingen fungerande marknad att kunna upprätthållas.

För det fjärde bör hållas i minnet att skogsägarna alltid kan avvakta med avverkningen, om man är missnöjda med de priser som erbjuds, tills man tror marknadsförhållandena blivit gynnsammare. Skogsbruket skiljer sig härvid markant från jordbruket, där "avverkning" ofta måste ske vid givna tidpunkter i produktionscykeln.

Sammantaget anser vi att det ovan anförda visar att det normalt alltid finns andra sätt att organisera handeln på inom skogsnäringen, än genom att låta skogsägareföreningarna fastställa försäljningspriser. Det är därför olämpligt att i lagförslaget inkludera en möjlighet till sådan samverkan. I de få fall då sådan prissamverkan i skogsägareföreningarna kan motiveras av rationalitetsskäl torde enligt vår uppfattning kriterierna i den generella undantagsklausulen i 8 KL vara uppfyllda. De skogsägareföreningar som är i den beskrivna situationen kan ansöka om ett individuellt undantag och den föreslagna särbestämmelsen är då överflödig.

En fördel med att hantera frågan inom ramen för ordinarie undantagsbestämmelse är vidare att de konkurrensvårdande myndigheterna får större möjligheter att kontrollera att prissamverkan i skogsägareföreningarna endast förekommer då så verkligen är motiverat.

Vi föreslår därför att punkten b) i 18 b , 2 st, 2 p. lagförslaget utgår, eller i vart fall inte skall gälla för primärföreningar inom skogsnäringen. I den mån de nämnda föreningarna kan påvisa att samverkan om försäljningspriser bör tillåtas p g a att detta leder till en mer rationell handel på marknaden i fråga, bör detta prövas av Konkurrensverket i varje enskilt fall enligt 8 KL.

Departementspromemorian tar inte upp en del av de särskilda prisbildningsmekanismer som förekommer inom skogsnäringen. Vi syftar dels på systemet med s k köparprovisioner, dvs där skogsägareföreningarna låter sågtimmerköparna betala en provision till föreningen som läggs ovanpå det pris som föreningen fastställt i förhållanden till skogsägaren/medlemmen, och dels på bruket av s k virkesår, där skogsägareföreningarna fastställer ett garantipris gentemot sina medlemmar vilket gäller hela virkesåret, oavsett variationen i efterfrågan under tidsperioden. Om skogsägareföreningen lyckas höja virkespriserna under året gäller denna höjning retroaktivt från

virkesårets början. Detta system motverkar kraftigt ett marknadsanpassat virkesutbud.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Vi har i tidigare skrivelser till Konkurrensverket och till Arbetsgruppen beskrivit de ekonomiska konsekvenserna av denna praxis. Vi hänvisar därför till bilagt material till remissyttrandet (bilaga 2 och 3, kan erhållas från Näringsdepartementet) för en fylligare beskrivning av dessa förhållanden.

Vi hemställer att regeringen måste beakta de sålunda beskrivna marknadsförhållandena inom skogsnäringen i detta lagstiftningsärende. Det galler dels huruvida skogsnäringen alls skall inkluderas i lagförslaget och dels hur lagförslaget och dess motiv skall utformas med särskilt avseende på skogsnäringen.

Stora Kopparbergs Bergslags AB: Endast vad avser samverkan vid fastställande av försäljningspriser uppställer förslaget vissa förutsättningar för att även sådan samverkan skall anses tillåten. Den föreslagna ordalydelsen och de motiv och exempel som redovisas av arbetsgruppen är dock så oklara och i viss mån motstridande att det över huvudtaget ej är möjligt all därur framläsa var gränsen går för vad som är tillåtet respektive otillåtet. Några begränsningar vad avser inköpsamverkan innefattande fastställande av gemensamma inköpspriser saknas helt.

MoDo: Virkesmarknaden karaktäriseras idag av viss stabilitet och balans. I mellersta och södra Sverige samverkar ett antal skogsindustrier i gemensamma inköpsbolag. Över hela landet samverkar de s k oberoende köpsågverken. Därtill kommer ett stort antal olika köpare och säljare i varierande omfattning över landet.

Skogsindustrins samverkan genom Industriskog och Sydved utgör inom respektive område viktiga och nödvändiga balanserande faktorer gentemot skogsägarföreningarna. Den komplicerade och känsliga virkesmarknaden riskerar att förlora sin funktionsförmåga om lagstiftaren skapar en icke marknadsbetingad obalans. De enskilt största hoten mot svensk skogsindustri är att virkeskostnaderna åter når en nivå som överstiger industrins långsiktiga betalningsförmåga och att den känsliga virkesförsörjningen äventyras. Dessa frågor är av stort national- och samhällsekonomiskt intresse.

MoDo godtar förslaget under en, mycket viktig, förutsättning. Lagstiftaren måste uttryckligen anvisa Konkurrensverket en rätt och skyldighet att vid tillämpning av konkurrens lagen beakta effekterna av den nu föreslagna lagstiftningen. Konkurrensverket måste således ges en rätt att tillåta samverkan också bland köpare av olika kategorier så länge detta kan anses gagna en effektiv handel med skogsråvara som i slutledet gynnar konsumenterna av skogsindustrins förädlade produkter.

Stora Kopparbergs Bergslags AB: Sverige har idag en väl fungerande virkesmarknad där aktörerna gemensamt genom olika former av samverkan

skapat förutsättningar för en stabil avsättningsmöjlighet av svenskt virke som samtidigt säkrar tillförseln av virkesråvara till skogsindustrin, vilket är en förutsättning för dess fortbestånd. En väl fungerande virkesmarknad utgör också grunden för god ekonomi i skogsbruket och medger samtidigt en långsiktig satsning på god skogsskötsel.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Som framgått ovan spelar virkesmarknadens samtliga aktörer, såväl skogsägareföreningar som sågverksföreningar och inköpsbolagen en viktigt funktion på virkesmarknaden. Det är därför av största betydelse att alla berörda parter och konstellationer kan fortsätta att verka som tidigare och på så lika villkor som möjligt, även ur konkurrensrättslig synpunkt.

Skulle exempelvis Industriskog och Sydved inte kunna fortsätta att vara en motvikt till skogsägareföreningarna blir dessa helt dominerande på marknaden. Dagens situation präglas av balans. Industriskog respektive Sydved och skogsägareföreningarna kan verka samtidigt och därmed upprätthålla en konkurrenssituation där ingen kan anses vara dominerande eller får utrymme för missbruk av sin ställning.

Kan aktörerna på den svenska virkesmarknaden ej fortsätta att fylla den funktion de gör idag är risken mycket stor att vi kommer att återgå till den kaotiska situation som rådde för ca 20 år sedan och som präglades av en betydande virkesbrist och kraftigt fluktuerande priser.

Om skogsägareföreningarna kommer att omfattas av en kommande särlagstiftning är det av största vikt att lagstiftarna klargör att även samverkan mellan skogsbolagen för anskaffande av virke, liksom samverkan inom sågverksföreningarna, kan fortsätta och därmed erbjuda en nödvändig funktion och stabilitet på virkesmarknaden.

Vi vill slutligen framhålla att den samverkan som idag sker mellan skogsbolagen i de gemensamt ägda inköpsbolagen, mellan enskilda skogsägare inom skogsägareföreningarna och mellan de olika köpsågverken inom sågverksföreningarna gynnar både produktion, distribution och tekniskt och ekonomiskt framåtskridande för såväl skogsindustrin som skogsbruket och sågverksindustrin.

Munksjö AB: Den sydsvenska virkesmarknaden karaktäriseras av en i dag fungerande, balanserad marknad, även om Skogsägarföreningarna har en större dominans än övriga aktörer. Det är därför av största vikt att konkurrenssituationen vid inköp av råvara är neutral och i balans mellan marknadens aktörer.

- En särbehandling av s k primärföreningar i enlighet med förslaget skulle omedelbart kunna leda till en besvärande obalans i marknaden.

- En sund konkurrens om industriråvaran är absolut avgörande för Skogsindustrins möjlighet att konkurrera på kort och lång sikt i ett internationellt perspektiv.

- Vedråvaran utgör den, utan jämförelse, största kostnadsposten vid tillverkning av de flesta skogsprodukter.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

10.2.5 Icke-ingripandebesked och undantag enligt 8 § KL

Industriförbundet: I förslaget påstås att samverkan som inte kvalificerar för undantag enligt förslaget 18 b har möjlighet att få dispens med stöd av 8 § KL. Förbundet menar att detta knappast kan vara korrekt. Hela upprinnelsen till lagstiftningsärendet är ju just att undantag enligt 8 § visat sig i stort sett uteslutet för primärföreningarna. Vidare utgör kriterierna i 18 b § 2 st 2p b) delar av 8 §s dispensgrunder. Det är därför svårt att se hur ett förfarande som inte klarar de färre kraven enligt 18 b § sedan skall kunna uppfylla både dessa och dessutom vad som i övrigt fordras vid en prövningen enligt 8 §.

11 Missbruk av en dominerande ställning

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

11.1 Förslaget

De särskilda konkurrensreglerna för lantbrukets primärföreningar avses gälla endast i förhållande till förbudet i 6 §. Från tillämpningen av förbudet mot missbruk av en dominerande ställning i 19 § görs inget undantag. Avtal eller förfaranden som utgör ett missbruk av marknads-makt från en förening med dominerande ställning är alltså förbjudet. Också avtal eller förfaranden som rör medlemmarnas handlingsfrihet och som har effekter gentemot tredje man kan utgöra ett sådant dominansmissbruk.

11.2 Remissvaren

Konsumentverket: Verket vill framhålla vikten av att reglerna fortfarande gör det möjligt att ingripa om primärföreningarna uppträder på marknaden på ett sådant sätt, t ex genom att utnyttja en dominerande ställning, att det leder till negativa effekter för konsumenterna.

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms Universitet: Jordbrukskooperationens starka ställning i Sverige medför att dess olika föreningar i stor utsträckning har en dominerande ställning och att föreningarnas individuella agerande därför kan prövas enligt 19 § konkurrenslagen. Innebörden och betydelsen av denna möjlighet torde med fördel kunna behandlas tydligare i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Framför allt bör understrykas angelägenheten av att dominansen inte får utnyttjas till åtgärder som direkt eller indirekt försvårar konkurrens för fristående företag, t ex i form av bindningar som försvårar dessas tillgång till inköps- och försäljningskanaler, användning av kopplingsförbehåll, användning av diskriminerande villkor, hot om bojkott, m.m. Tyvärr ger praxis från den tidigare konkurrenslagen många exempel på att företagen inom jordbrukskooperationen inte dragit sig för att tillämpa dessa slags konkurrensmetoder.

Det kan nämnas att de ifrågavarande föreningarna i vissa fall har en sådan position att de också torde vara att bedöma som dominerande företag enligt konkurrensreglerna i EG/EES.

Handelns samarbetsorgan i jordbruksfrågor: Det framförs i skälen till regeringens förslag att de särskilda konkurrensreglerna endast avser förhållandet till förbudet i 6 . Inget undantag medges för förbudet mot missbruk av dominerande ställning. Detta bör enligt vår uppfattning särskilt understrykas.

LRF: Hur förhåller sig t ex arbetsgruppens kartellsynsätt till 19 § konkurrenslagen om missbruk av dominerande ställning och diskrimineringsförbudet?

TCO: Någon försvagning av lagreglerna mot missbruk av dominerande ställning bör enligt TCOs mening inte ske.

12 Kostnader och andra effekter av förslaget

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

SLU: Efter en analys av utredningsrapporten kan konstateras att om den föreslagna lagen antages i oförändrat skick, uppstår allvarliga hot mot det svenska jordbruket, den svenska livsmedelsindustrin och den svenska producentkooperationen. Om lagförslaget genomföres, kommer dynamiken i den svenska jordbruks- och livsmedelssektorn att hämmas, eftersom förbud lägges mot många organisationsformer och många handlingsalternativ, vilka kan vara värdefulla, särskilt i en framtid.

Problematiken rörande Kooperationens roll i konkurrensen är väl utforskad i bl a Tyskland och USA. I båda dessa länder betraktas kooperativa företag såsom värdefulla element i en välfungerande och konkurrensutsatt samhällsekonomi. Det är uppfattningar, som har såväl en vetenskaplig bas som en allmän förankring inom näringsliv och förvaltning.

Den svenska konkurrenspolitikens förhållande till producentkooperation avviker markant från motsvarande rättstillämpning utomlands. Detta återkommer i det aktuella lagförslaget. Analyserna har svag relevant teoretisk underbyggnad, och visar brist på kunskap om svensk lantbrukskooperation. Jämförelserna med utländsk lantbrukskooperation och anslutande konkurrensrättsliga bestämmelser är otillräckliga. Utredningens resonemang avviker således såväl från etablerad teori om kooperativt företagande som från allmänt accepterade ståndpunkter i de länder, som Sverige brukar jämföra sig med.

Inte ens det faktum att de svenska lantbrukskooperativa företagen överlag består av föreningar, som har öppet medlemskap och mottagningsplikt, är något som den svenska konkurrenspolitiken beaktar. I andra länder betraktas detta som ett mycket värdefullt bidrag till en väl fungerande konkurrens, eftersom alla volymer, som överhuvudtaget kan tänkas bli producerade, kommer ut på marknaden och pressar prisnivåerna.

Mot denna bakgrund är det förståeligt att utredningens konklusioner blir starkt diskriminerande gentemot det producentkooperativa företagandet i Sverige, specifikt lantbrukskooperationen. Det kan finnas flera skäl till att utredningen har fått denna slagsida:

- Den tidigare svenska jordbrukspolitiken har givit upphov till en lantbrukskooperation med en mycket dominerande marknadsställning. Även om denna är resultatet av statsmakternas önskemål, är det självfallet tvivelaktigt ur ett konkurrensperspektiv.

- Omställningen inom lantbrukskooperationen i riktning mot marknads- och konkurrensanpassning har ännu inte helt fullföljts, dock att det i dessa år sker omfattande förändringar.

- Den svenska lagstiftningen om kooperativt företagande, Lagen om ekonomiska föreningar, är föga anpassad för producentkooperativa företag, som

verkar i en konkurrenspräglad marknadsekonomi. Den är i hög grad baserad på en otidsenlig ideologi av konsumentkooperativt ursprung, och den är tillkommen under en period, då svensk lantbrukskooperation p.g.a. ett stark jordbrukspolitiskt skydd inte hade anledning att agera för en marknadsorienterad kooperationslagstiftning .

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

- Utredningsgruppens kunskap om kooperativt företagande synes till stor del byggd på allmänna observationer av svensk lantbrukskooperation, vilken alltså utgör ett kraftigt specialfall, eftersom denna dels har präglats av en stark jordbrukspolitik och dels har organiserat sig i enlighet med den otidsenliga föreningslagen. En del av de vanföreställningar och schablonbilder rörande kooperativt företagande, har tyvärr fått fotfäste i utredningsarbetet.

- Möjligtvis kan utredarnas uppfattning om Kooperation också vara baserad på observationer av svensk konsumentkooperation, vilket i så fall vore synnerligen olyckligt, eftersom dessa båda kooperationsformer på den principiella nivån har mycket begränsade likheter med varandra. Dessutom upplever svensk konsumentkooperation f n sådana ekonomiska och organisatoriska problem att inga som helst förebilder kan hämtas därifrån.

Det kan vidare konkluderas att om den svenska lantbrukskooperationen tvingas att organisera sig enligt lagförslaget, blir dess integrationsgrad mycket lägre än vad som förekommer bland konkurrenter både utomlands och i Sverige. Att dessa konkurrerande företag har en hög integrationsgrad är ingen tillfällighet det innebär att de olika produktionsaktiviteterna kan strömlinjeformas till en helhet, som är effektivitetsskapande. Svensk lantbrukskooperation skulle alltså inte få lov att öka sin effektivitet.

Till detta kommer andra negativa effekter. Om integrationsgraden mellan medlem och företag skulle bli mycket låg, kommer företagen att bli lidande såväl vad gäller såväl kapitalfunktionen som ledningsfunktionen. Medlemmarna incitament att förse företagen med egenkapital minskar. Den främsta lösningen på detta problem är att företagen bygger upp en ännu större mängd kollektivt kapital, vilket är olyckligt ur flera aspekter. Redan idag har svensk lantbrukskooperation en betänkligt hög andel kollektivt kapital, vilket är en följd av dels den tidigare jordbrukspolitiken och dels den förra skattelagstiftningen.

Vidare försämrar ägarkontrollen. Medlemmarnas incitament att engagera sig för att leda och styra företagen minskar, om deras koppling till företagen blir endast sporadisk och flyktig. Därmed kommer företagen att fungera sämre för såväl medlemmar som samhället. De kooperativa företagen kommer inte längre att fungera såsom kooperativa, och de kan inte utnyttja de fördelar, som ligger i deras företagsform och som lagen om ekonomiska föreningar avser att ge dem.

Båda dessa förhållanden indikerar att producentkooperationen mister sin prägel och får karaktär av stiftelse, om banden mellan medlemmarna och

företaget försvagas. Detta är omöjligt för ett kooperativt företag och i strid med lagen om ekonomiska föreningar. Med den föreslagna lagparagrafen förlorar således begreppet medlemskap sin innebörd. När medlemmarna reduceras till att bli endast samhandelspartners, har de inget incitament att engagera sig med vare sig kapital eller styr-/kontrollåtgärder. De rättigheter, som lagen om ekonomiska föreningar ger, tas bort av konkurrenslagen, om de föreslagna reglerna antages.

Ett kooperativt företag ska ägas av medlemmarna, styras av medlemmarna och gagna medlemmarna, vilket allt är omöjligt om medlemmarna ska ha en ren marknadsrelation till sitt kooperativa företag. Erfarenheterna från konsumentkooperationen talar sitt tydliga språk härvidlag; medlemskapet har idag inget reellt värde. Forskningen är också otvetydig härvidlag: om ett kooperativt företag inte kan arbeta såsom kooperativt, kan det inte överleva.

Sågverksföreningarna: Föreningarna konstaterar att Arbetsgruppen för utredning om konkurrensregler för verksamhet inom lantbrukets primärföreningar i sitt förslag till ändring av Konkurrenslagen helt tycks inrikta sig på det skyddsintresse som Arbetsgruppen anser föreligger beträffande lantbrukets primärföreningar. Oavsett vilken inställning man har till detta, förvånar det oss att det grundläggande konsumentintresset, som bör ligga bakom all konkurrens- och marknadsrättslig lagstiftning, inte uppmärksammas.

Vi anser att den föreslagna lagändringen, om den genomförs, innebär en väsentlig förändring av de principer som varit styrande för KLs tillkomst. Genom KL infördes den s k förbudsprincipen i svensk konkurrensrätt, innebärande generella förbud mot konkurrensbegränsande företeelser i näringslivet. Dessa förbud gäller lika för alla företag i alla branscher.

Arbetsgruppens förslag innebär att en bransch ges en särställning i KL. Risken är uppenbar att detta öppnar möjligheter även för andra branscher att begära en särskilt förmånlig behandling i lagstiftningen. Om regeringen ändå vill slå in på denna väg anser vi att det är av stor vikt att de särskilda överväganden som motiverar detta steg också innefattar en grundlig analys av vad lagändringen innebär för konsumenter och andra avnämare i de berörda branscherna.

Arbetsgruppens redovisning av förslagets effekter för samhällsekonomin är mycket knapphändig. Vi föreslår därför att förslaget kompletteras med en mer utförlig analys av dess effekter för samhällsekonomin, i ovan angivna avseenden.

Stora Kopparbergs Bergslags AB: Det kan konstateras att förslaget framlagts utan några analyser avseende effekterna av sådan särslagstiftning.

13.1 Förslaget

Ändringarna i konkurrenslagen skall träda i kraft den 1 juli 1994 och gälla både avtal som kommer till efter ikraftträdandet och sådana som existerar vid ikraftträdandet.

13.2 Remissvaren

Marknadsdomstolen: Under rubriken Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser berörs frågor om avtal som enligt förslaget undantas från förbudet i 6 5 KL och som under en varit förbjudna/ogiltiga. Härvid sägs bl.a. att den situationen att ett avtal under en tid är förbjudet enligt 6 (och ogiltigt enligt 7) och därefter blir tillåtet och till följd därav åter giltigt också kan inträffa enligt KL i dess nuvarande lydelse och i de EG-regler i vilka KL tar sin utgångspunkt. Ogiltigheten så att säga läks genom att avtalet undantas från förbudet. För att så skall ske torde, enligt Marknadsdomstolens uppfattning, förutsättas att avtalet har tillämpats av parterna även under den tid det varit ogiltigt. Har avtalet upphört att tillämpas under ogiltighetstiden torde krävas att det förnyas eller att ett nytt avtal träffas. Ett avtal som varit förbjudet torde sålunda inte endast till följd av att det blir tillåtet åter bli giltigt. De aspekter på ogiltigheten som nu har berörts har särskild aktualitet i det föreliggande lagstiftningsärendet och synes vara förtjänta av ytterligare överväganden.

Konkurrensverket: En placering av de tilltänkta särreglerna i KL ger vid handen att förslaget i departementets promemoria är tänkt att vara av permanent karaktär. Verket har i sin skrivelse till regeringen framfört ståndpunkten att särreglerna på jordbruksområdet borde vara tidsbegränsade. Tidsbegränsningen skall ses mot bakgrund av de strukturella frågor som rör jordbruket vilka måste övervägas inom ramen för en översyn av jordbrukspolitiken inför ett medlemskap i EU och behovet av att ge jordbrukets primärföreningar klarare spelregler under denna tid. Den skall också ses mot bakgrund av att behovet av särskild lagstiftning avseende jordbruket måste ses över vid ett medlemskap i EU.

SLU: De föreslagna lagparagraferna avviker på centrala punkter från motsvarande bestämmelser i utlandet, inklusive EU-länderna och de främsta konkurrentländerna. Förvisso kan regelverket ändras vid ett svenskt EU-inträde, men eftersom det krävs tid för näringslivets anpassning, är förutseende och framförhållning nödvändigt.

Industriförbundet: Som anförts ovan utgör de föreslagna reglerna i praktiken ett gruppundantag för lantbrukets primärföreningar. I motsats till individuella dispenser och vanliga gruppundantag gäller det dock utan bestämd giltighetstid. Några skäl för denna skillnad anför inte. Förbundet vill för sin del ifrågasätta om inte också det nu aktuella undantaget borde tidsbegränsas. Med detta menar Förbundet givetvis inte att undantaget

senare skall upphävas, utan endast att det - som i andra fall - kan vara lämpligt att efter en angiven period göra en samlad översyn av reglerna mot bakgrund av erfarenhet och utveckling. Vilka förändringar, i inskränkande eller utvidgande riktning, som kan vara påkallade får bedömas då.

Prop. 1993/94:210
Bilaga 3

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) m.fl: Man konstaterar att det i arbetsgruppens förslag har inte införts övergångsregler motsvarande de som finns intagna i konkurrenslagen. För lantbrukets primärföreningar har det förelegat stor osäkerhet beträffande deras rättsliga ställning efter den 1 juli 1993. Ansvaret härför åvilar statsmakterna som alltför Sent vidtagit åtgärder i syfte att rätta till konkurrenslagens brister. Från statsmakternas sida, däribland näringsministern, har emellertid åtskilliga uttalanden gjorts innebärande att konkurrenslagens syfte inte varit att förbjuda den verksamhet som idag bedrivs inom lantbrukets "primärföreningar". Föreningarna har därför haft skäl att utgå från att den osäkerhet som gällt slutligt skulle undanröjas genom det nu föreliggande förslaget. LRF måste dock konstatera att statsmakternas utfästelser inte infriats.

Mot denna bakgrund är det alldeles nödvändigt att de föreningar som inte kommer att omfattas av de föreslagna ändringarna ges rimliga möjligheter att åtgärda den verksamhet som bedrivits före den 1 juli 1993 och som existerar den 1 juli 1994. Övergångsbestämmelser måste självklart utformas på ett sådant sätt att berörda föreningar bereds tillfälle att under en period om sex månader från lagändringarnas ikraftträdande vidta nödvändiga förändringar av verksamheten, alternativt anmäla förfarandet för undantag hos konkurrensverket. De rättsverkningar som inträder vid överträdelse av konkurrenslagen skall vidare inte kunna aktualiseras förrän sex månader från konkurrensverkets beslut i ärendet.

Förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20)

Härigenom föreskrivs i fråga om konkurrenslagen (1993:20)

dels att 6 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tre nya paragrafer, 18 a - 18 c §§, samt närmast före 18 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 eller 15 § eller av 13 eller 17 §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Om något annat inte följer av beslut enligt 8 eller 15 § eller av 13, 17 eller 18 c §, är avtal mellan företag förbjudna om de har till syfte att hindra, begränsa eller snedvrider konkurrensen på den svenska marknaden på ett märkbart sätt eller om de ger ett sådant resultat.

Detta gäller särskilt sådana avtal som innebär att

1. inköps- eller försäljningspriser eller andra affärsvillkor direkt eller indirekt fastställs,
2. produktion, marknader, teknisk utveckling eller investeringar begränsas eller kontrolleras,
3. marknader eller inköpskällor delas upp,
4. olika villkor tillämpas för likvärdiga transaktioner, varigenom vissa handelspartner får en konkurrensnackdel, eller
5. det ställs som villkor för att ingå ett avtal att den andra parten åtar sig ytterligare förpliktelser som varken till sin natur eller enligt handelsbruk har något samband med föremålet för avtalet.

18 a §

Med primär lantbruksförening avses i denna lag en ekonomisk förening

1. vars medlemmar är enskilda lantbrukare eller andra företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk eller är lokala sammanslutningar av sådana företag, och
2. som inte har annan förening av detta slag som medlem än sådan lokal sammanslutning.

18 b §

Med jordbruksprodukter avses i denna lag sådana varor som anges i bilagan till lagen (1990:615) om avgifter på vissa jordbruksprodukter m.m.

Med trädgårdsprodukter avses sådana varor som anges i bilagan till tulltaxelagen (1987:1068), andra avdelningen kapitel 6 - 8.

Med skogsprodukter avses sådana varor som anges i bilagan till tulltaxelagen (1987:1068), nionde avdelningen kapitel 44 och tionde avdelningen kapitel 47 och 48.

18 c §

Förbudet i 6 § gäller inte för sådana avtal inom en primär lantbruksförening eller dess dotterföretag som avser samverkan mellan föreningens medlemmar om

1. produktion, insamling, förädling, försäljning eller därmed sammanhängande verksamhet såsom användandet av gemensamma anläggningar, lagring, beredning, distribution eller marknadsföring i fråga om jordbruks-, trädgårds- eller skogsprodukter, eller

Första stycket gäller dock inte avtal som har till syfte eller ger till resultat

1. att en medlems fria rörlighet på marknaden förhindras eller försvåras

a) i fråga om valet av avnämare eller leverantör,

b) i fråga om möjligheten att lämna föreningen, eller

c) i annat avseende av motsvarande betydelse, eller

2. att försäljningspriser direkt eller indirekt fastställs på varor som produceras hos medlemmarna när

a) försäljningen sker direkt mellan medlem och tredje man, eller

b) föreningen svarar för försäljningen och konkurrensen på marknaden hindras, begränsas eller snedvrids i väsentlig utsträckning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1994.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1994-03-31

Närvarande: f.d. regeringsrådet Bengt Hamdahl, justitierådet Bo Svensson, regeringsrådet Arne Bäckevold.

Enligt en lagrådsremiss den 10 mars 1994 (Näringsdepartementet) har regeringen beslutat inhämta lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i konkurrenslagen (1993:20).

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av av hovrättsassessorn Jan Stockhaus.

Förslaget föranleder inte något annat yttrande av Lagrådet: än att 18 a § föreslås få följande lydelse:

”Med primär lantbruksförening avses i denna lag en ekonomisk förening vars medlemmar är enskilda lantbrukare eller andra företag som bedriver jordbruk, trädgårdsverksamhet eller skogsbruk. Om sammanslutningar av sådana företag är medlemmar i föreningen, anses den dock vara primär lantbruksförening endast under förutsättning att sammanslutningarna bara utgörs av lokala sammanslutningar av företag med verksamhet av angivet slag.”

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 7 april 1994

Närvarande: statsråden Friggebo, ordförande, och Johansson, Laurén, Hörnlund, Olsson, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, Unckel

Föredragande: statsrådet Odell

Regeringen beslutar proposition 1993/94:210 Särskilda konkurrensregler för lantbruket.

